

ҒАФУР ҒУЛОМ
НОМИДАГИ
АДАБИЕТ ВА САЊАТ
НАШРИАТИ
ТОШКЕНТ — 1972

رئمة

فالسع

ЭРКИН ВОҲИДОВ

таржмаси

Расом

ЖАВЛОН УМАРБЕКОВ

ШЕЪРИЙ ТАФАККУР, ФИКРИЙ ШЕЪРИЯТ

огани Вольфганг Гёте (1749—1832)нинг номи жаҳон адабиётида Гомер ва Данте, Низомий ва Руставели, Фирдавсий ва Ҳофиз, Навоий ва Пушкинлар қаторида туради.

Гёте узоқ яшаган ва баракали ижод қилган шеърийят алломаларидан бирidir. Унинг ўнлаб машҳур шеърий, насрий ва илмий-фалсафий асарлари бор. Лекин, булар ичида «Фауст» алоҳида ўрни эгаллайди. «Бағишлов», «Арши аълодаги дебоча» ва икки улкан қисмдан иборат бу шеърий роман XVIII аср охири ва XIX аср бошларида Европада яратилган бадиий обидаларнинг энг буюғидир.

Асарда Линцей исми дарганинг образи чизилган. Қадимги афсонада олтин излаб йўлга чиққан артонавтлар кемаси ҳақида ҳикоя қилинади. Шу кемада Линцей дарға бўлиб боради: бошқалар кўра олмаган олис манзилларни кўради, ўткир нигоҳи уфқ тубларигача етади.

«Фауст» муаллифи ҳам шундай етук инсон, баркамол аллома бўлган. У Европадаги воқеалар ривожини синчков кўз билан кузатган, феодал муҳитдаги синфий зиддиятлар моҳиятини англаган, шу сабабдан ҳам даврни, замондошларини файласуфона донолик билан ҳаққоний тасвирлай билган.

«Фауст»да икки мангу энд куч: яхшилик ва ёвузлик, иқрор ва инкор курашади. Фауст — ҳаёт ошиғи, тараққиёт жангчиси, адолат жарчиси. Мефистофель — ҳаёт ёви, тараққиёт душмани, адолат кушадаси. Фауст доим изланишда, курашда. Мефистофель Фаустнинг онги, гидроки, ҳаваси, изланишларини сўндиришга ҳаракат қилади.

«Ҳаракат — мавжудотнинг ибтидосидир!» — ана шу шиор Фауст ҳаёти ва курашининг фалсафий асосидир.

«Фауст»нинг финалида шундай мисралар бор:

Кимки, эрк, озодлик учун кун сайин
Ўзини курашга ташласа тайин,
Шу йўлни мардона ўтолса босиб,
Эрку озодликка ўша муносиб!

Асар бошдан охир шу нурли гоя, шу ўтли даъват билан суро-рилган.

«Фауст» ўзбек тилига биринчи марта таржима қилинпти. Етук шоир Эркин Воҳидов бу қутлуғ ишга жазм этди. Бир неча йиллик узлуксиз меҳнат натижасида улкан асарнинг салмоқли бўлаги — биринчи қисми ўзбек тилида оққа кўчирилди. Бинобарин, бу қисм айниқса ўқимишли: Фауст билан Маргарита пож ишқининг сарбаст дostonидир.

Бу масъулиятли катта ишни ниҳоясига етказиш учун таржимон яна бир неча йил заҳмат чекиши шубҳасиздир. Шу вайдан ва айниқса, мазкур асарни ўз тилида ўқишга ўта орзуманд ўзбек шеърхонларининг сабр-тоқатиға шафқат этиб, қадрли нашриётимиз тайёр таржимани шу ҳолича нашр этишга қарор берди. Умид қиламизки, «Фауст» тўла ҳолича ҳам яқин йилларда ҳурматли китобхонга ҳадя этилади.

Буюк немис шоири шоҳ асарининг охирида шундай орзу қилади:

Буюк ўлка яратаман янги, бепоеъ,
Миллион-миллион инсонларга бўлур қароргоҳ;
Йўларида хавфу хатар кўтарса сурон,
Мангу эркин меҳнатидан топади паноҳ.

Гётенинг азгу орзулари бизнинг давримизда, ўз ватани — Германия Демократик Республикасида амалга ошмоқда. Зулм, истисбод, эркинлик балосидан, фашизм вабосидан халос бўлган миллион-миллион инсонлар янги ҳаёт, янги социалистик маданият ижод этмоқдалар.

«Фауст»нинг ўзбек тилида нашр этилиши бизнинг маданий ҳаётимизда, ўзбек адабиётисида ҳам қувончли воқеадир.

ҲАМИД ҒУЛОМ

Фацет

ТРАГЕДИЯ

БАҒИШЛОВ

*Борлиғим банд этган алдоқ соялар,
Яна бўлдинғизми қаршимда пайдо?
Шоядки назминғиз бўлса муяссар,
Ешлиғим шавқлари сўнганми ва ё?
Йўқ, сиз туман каби босиб сарбасар,
Уйларим чулғанди дудинғиз аро.
Сиз билан тин олсам тўлар кўкрағим,
Сиз билан яшарар менинғ юрағим.*

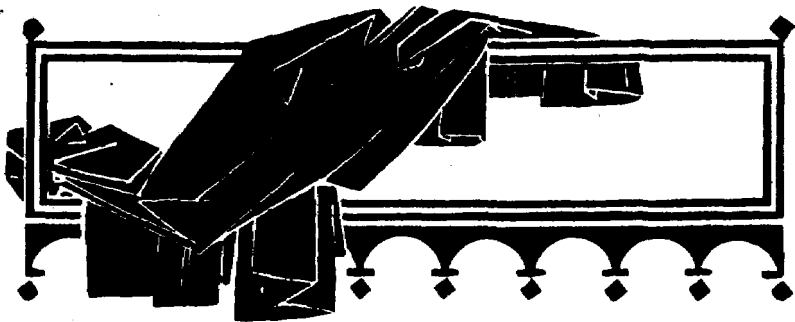
*Мози лавҳалари жонланур яна,
Фусункор тонғлару сеҳрли тунлар,—
Жонланур мисли бир ажиб афсона
Ешлиғу илк бора севишган кунлар.
Утмиш ва эзгулик соғинчи мана,
Дилимда қўзғаркан аламли унлар,
У ёруғ чошгоҳда бўлганлар омон,
Сизни эҳтиром-ла эслайман ҳамон.*

*Сўнғи қўшиқларим эшитолмади
Китобим илк бобин тинглаган дўстлар,
Буқун ул даврадан ҳеч ким қолмади,
Қайлардадир сўнди илк мақтов сўзлар.
Бебаҳралар фикрин ҳеч йўқ қиммати,
Олқиши дилимга солади музлар.*

Ул хассос зарифлар йитди бу замон
Кимсасиз йўлларда бесару сомон.

Яна чорлар мени илоҳий бир ун,
Яна хаёлларга чулғанди бошим.
Сабо арфасидек хазин ва сермунг
Қуйилар сатрлар, қани бардошим!
Музлаган жисмимни эритар букун
Кўзимдан қуйилган қайноқ бу ёшим.
Бу олам чекинур, ўтмиш-чи, аён —
Кўзларим олдида бўлур намоён.

ТЕАТР МУҚАДДИМАСИ

Театр директори, шоир ва қизиқчи.

Директор

Сиз икковлон бердингиз мадад
Танг бўлганда неча бор ҳолим.
Айтинг, бу гал келгайми омад,
Кулгаймикин бу гал иқболим?
Халқ беҳисоб бўлса бойлик бешумор,
Бу боис излармен унга на лойиқ.
Тахталар терилган, саҳна ҳам тайёр,
Бизлардан томоша кутар халойиқ.
Қошлар кўтарилмиш, нигоҳлар чанқоқ
Қувончу ҳайратнинг иштиёқида.
Менга аён эрур бу санъат, бироқ —
Букун ёнурман дил иштибоҳида.
Гарчи томошабин диди эмас зўр,
Лекин китоб кўрган, шу боис сергак.
Агар бўлсин десак томоша манзур,
Дўстларим, албатта янги гап керак.
Қани, томошагоҳ бўлсаю тўлиқ,
Атрофида яна аламон турса,
Шу тор эшикларга ҳар кеч халойиқ
Жаннат эшиги деб ўзини урса.
Ёдимда, бир маҳал ҳали ботмай кун,
Бошланарди бунда ғулу, тўполон.
Гўё патта эмас, оч халойиқ-чун
Мана шу дарчадан улашилар нон.

Бундай мўъжизага сен фақат қодир,
Кўрсат сеҳринг яна, азизим шоир!

Ш о и р

Қўйгил, қора халқдан гапирма асло,
Шовқиндан кўнглимга тушар изтироб.
Аламон ҳисларни ютувчи бало,
Сурон — тафаккурни кўмгувчи ғирдоб.
Кўнглим осудалик излар доимо.
Чўққилар ёпиниб туманлик хижоб,
Мудраган ул маъво сари бошла, юр!
Илоҳий сукутдан топурман сурур.
Юрак ўз тубида ардоқлаган ҳис,
Лабда қанот ёзмоқ бўлган туйғулар
Ташна кўнгилларда қолдирмаёқ из
Замон суронида дарҳол бўғилар.
Бас, ўйлар тошқинин тиндиросак биз,
Мукаммал гўзаллик шунда туғилар.
Жилванинг умридур бир лаҳза фақат,—
Авлодларга қолур ҳақиқий санъат.

Қ и з и қ ч и

Яна авлодларми, тегди-ку жонга,
Меҳнат қилсам фақат келажак онга,
Букунги ёшларни хурсанд қилур ким?
Замонга ёр бўлиш кичкина ишмас,
Чин дилдан кулдириш бачкана ишмас,
Кулки — зар, кўчада ётмас азизим.
Биздан шодлик тилаб келар халойиқ,
Унга қулоқ солган ҳурматга лойиқ.
Халойиқ кўп бўлса зўр бўлур таъсир,
Азиздир қалбларни қилолган асир.
Қобилият бўлсин, гапнинг сираси,
Жам бўлсин бир ерда ақл ва туйғу,

Хаёлнинг парвози, шавқ силсиласи
Сўнг андак тошқирлик, бир чимдим кулгу.

Директор

Лекин энг зарури, саргузашт бўлсин,
Кўзга қувонч бўлсин, дилга гашт бўлсин.
Андак ўрин беринг тафсилотга ҳам,
Томоша қалбларни банд этсин токим.
Тўдани ҳангу манг қилолган одам
Унинг юрагига бўлолгай ҳоким.
Яхлит гўшт берай деб ўлтирманг толиб,
Халқ ёвгон бўлса ҳам раҳмат айтади.
Ҳар ким чўмичига сиққанча олиб,
Сизга қуллуқ қилиб уйга қайтади.
Фақат кўпчиликка кўп нарса керак,
Баракали бўлсин шунинг-чун қозон.
Яхлитдан халқ учун фойда йўқ, бешак,
Барибир бурдалаб ташлар аламон.

Шоир

Санъатда косиблик — козибликка тенг,
Наҳот одатийдир сизга бу ҳолат.
Бу ерда ноқобил қаламқашларнинг
Ҳурмати баландга ўхшар бағоят.

Директор

Бундоқ таъналардан камина хандон —
Чунки бу гапларнинг барчаси бекор.
Дўстим, ҳар ҳунарнинг ўз амали бор,
Тахтага арра-ю, темирга сандон.
Томошагоҳ агар чор бозоримиз,
Томошабин бизнинг харидоримиз.

Уйлаб кўринг, недир унинг матлаби?
 Биздан нима тилар, асли ўзи ким?
 Унинг томошага келиш сабаби..
 Барини ҳисобга олмақ шарт, дўстим.
 Биров зериккандан келади бизга,
 Бирови шунчаки ҳазми таом деб.
 Бировининг тушиб дониши эсга,
 Бир-иккита гўлни қилурман ром деб.
 Хонимлар томоша кўрмоққа тугул
 Кўрсатмоққа келур фақат ўзларин.
 Улар кўз-кўз қилиб кетишар бепул
 Ёқадаги тулки ва қундузларин.
 Эй, хаёл кўкида учган шоирим,
 Тушинг энди пастроқ, заминга ёвуқ.
 Берироқдан қаранг — томошабин ким?
 У қўпол, бефаҳм, ҳиссиз ва совуқ.
 Бу даргоҳдан чиққач биров қиморга,
 Биров фахш уйига урар ўзини.
 Бас, бунда нима бор юксак ашъорга,
 Кимга ёқмоқчисиз қалб юлдузини?
 Такрор айтаманки, кўп ёзинг фақат,
 Гап кўп бўлаверсин, фикр шарт эмас.
 Халойиқни ҳанг-манг қилолсангиз бас,
 Сизникидир обрў, сизники шуҳрат.
 Нечун ўйга чўмиб қолдингиз бесас,
 Еки илҳом билан қилурсиз суҳбат?

Ш о и р

Бор, изла ўзингга бўлак хизматкор,
 Сен бошлаган йўлга асло бормасман.
 Менда тангри бермиш олий ҳуқуқ бор,
 Сени деб мен уни лойга қормасман.
 Шеъроят қалбларни ёқур не сабаб?

Наҳот боис бўлса баландпарвоз гап!
 Шоир юрагида пинҳондир олам,
 Жаҳоний уйғунлик унда мужассам.
 Парвосиз табиат замон чархида
 Тириклик ипини йигиргани чоғ
 Баркамоллик бўлмас унинг тархида,
 Аралашиб кетар гоҳи хас, пўчоқ.
 Чарх ишига шунда ким берур тузум,
 Ҳаёт риштасига ким берур оро?
 Борлиқнинг бетартиб суронига ким
 Муסיқий оҳангдек бахш этар жило?
 Кимдир шайдо қалбнинг тугён чоғини
 Тўфон шиддатига қилгувчи қиёс?
 Кимга муҳаббатнинг ўт филогини
 Сўйлайдур ҳар оқшом ботгувчи қуёш?
 Ким ул боғда унган оддий печакни
 Шуҳрат гултожига этди баробар?
 Кимнинг изми ила олам чечакни
 Маҳбублар пойига сочди саболар?
 Кимдир ул, забт айлаб Олимп маснадин,
 Тангрилар посбони бўлган қодир?
 Улдир одамзотнинг буюк қудратин
 Қалбида мужассам айлаган шоир.

Қ и з и қ ч и

Шундай экан, демак, илҳомни чоғланг!
 Ушал сеҳрингизни кўрсатинг, наби.
 Ходисалар ипин тезгина боғланг
 Муҳаббат риштасин боғлаган каби.
 Ахир севгида ҳам шу бўлур такрор,
 Тасодиф учрашув, дўстлик, сўнг оҳ-воҳ,
 Уришиш, ярашиш, бўса ва никоҳ.
 Мана, қарабсизки, дoston ҳам тайёр.

Мана, ёза қўйинг шунинг ўзини,
Бу гап ҳар қадамда — қўл чўзсангиз бас.
Ҳар ким ўз қалбини ўзи англамас,
Уни кўрсатсангиз очар кўзини.
Елғонни дўндиринг, қайнангу жўшинг,
Лекин икки оғиз рост гап ҳам кўшинг.
Шунда сиз тайёраб уватган шарбат
Ҳам арзон бўлади, ҳам жонга лаззат.
Савлат тўкиб шунда эл кўрки ёшлар
Шу эшик олдида йиғила бошлар.
Сиз тутган ажойиб неъматдан тотур,
Ҳар ким ўз қалбига керагин топу.
Барча қулоқ тутиб, кўз қадайдур жим,
Бу даргоҳдан қуруқ қайтмайдур ҳеч ким.
Кулар, кўз ёш тўкар қалби гўдаклар,
Томошадан узмас ҳайрат кўзини.
Кимки тутиб олган бўлса ўзини,
Унга асар қилмас турфа эртақлар.
Лекин қадам қўйган ҳаётга илк бор,
Барин англа, қилар ташаккур изҳор.

Ш о и р

Сен ҳам менга ўшал ёшликни қайтар,
Ҳаётга илк қадам қўйган онимни.
Қайтариб бер менга оташин байтлар,
Қуйларга пайваста жисму жонимни.
Оламни чулғаган тонг тумонида
Ҳайрат кўзин очган чоғларим қайтар.
Ёшликдай етилган баҳор онда
Мени гулга кўмган борларим қайтар.
Қайтиб бергин менга ёшлигим, у пайт
Ўзим гадо да лек кўнглим шоҳ эди.

Мен учун ошу нон — шеър ва ҳақиқат,
Илҳом ила тўқу кўнглим чоғ эди.
Қайтар менга — ҳали доно бўлмаган
Суронли ул шўху бебошлигим бер.
Меҳри ҳам, қаҳри ҳам сарҳад билмаган
Жунун ошиноси — ўт ёшлигим бер.

Қ и з и қ ч и

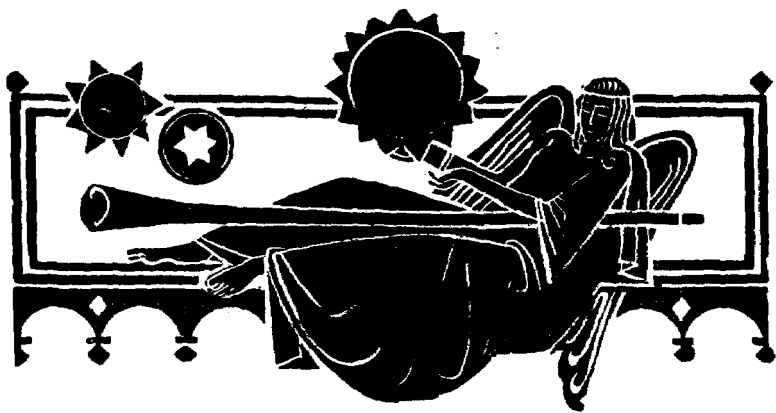
Ешлик, азиз дўстим, жангларда керак,
Душман ҳамла қилса у берур сабот.
Жононлар бўйнингга солсаю билак,
Ўзинг кекса бўлсанг — ундан сўр нажот.
Ешлик керак бўлур маррага қадар —
Лаҳзаларни қучиб югурган чоғинг.
Май ичиб, шод бўлиб то оппоқ саҳар
Суронли даврада ўлтирган чоғинг.
Ва лекин рубобнинг торин чертмоққа,
Ўрганган оҳангинг қилмоққа такрор,
Сўз билан дилларни асир эгмоққа.
Азизим, аксинча, кексалик даркор.
Дерларки, кексалик келгач доимо
Болалик қайтармиш, ҳайрон қоламиз,
Аслида ҳаммамиз ўлгунгача то
Оламдан гофилмиз — гўдак боламиз.

Д и р е к т о р

Бас, етар, сафсата сотмас иш билган,
Бекорчи сиз-биздан қанчалик фойда?
Вақт ўтказмоқ нечун тақаллуф билан
Дарҳол келишмоққа ичкон бор жойда?
Шеърый кайфиятни тек кутган шоир
Умр сўнгигача кутиши мумкин.
Агар шоир бўлса чинакам олғир,

Илҳом этагидан тутиши мумкин.
Бизга нима керак сизларга аён,
Сиздан шинни қилиш — бизлардан қовон.
Тезгина киришинг, фурсат кутмайди,
Шартта қилинмаса ҳеч иш битмайди.
Кун ўтдими тамом қайтмайди у ҳеч,
Иш жиловин тутинг, то бўлмасиң кеч.
Немис саҳнасида, кўринг ўзингиз,
Ким нима хоҳласа қилиб ётибди.
Сиз ҳам иш кўрсатинг етса кўзингиз,
Қандай асбоб керак тўлиб ётибди.
Сизга нур керакми — мана чироқлар,
Қанча керак бўлса аяманг, ёқинг.
Мана бунда бўрон — бунда чақмоқлар,
Ёнғин керак бўлса бу ёнга боқинг.
Бутун коиноту юлдузли олам —
Шу кичик саҳнада бўлмиш жамулжам.
Осмон қабатларин баридан ўтиб,
Бунда тушмоқ мумкин токи жаҳаннам.

АРШИ АЪЛОДАГИ ДЕБОЧА

Тангри, само қўриқчилари, сўнг Мефистофель.
Уч малойка.

Рафоил

Муסיқий самовот қабатларида
Азалий йўлидан еларкан шитоб —
Гулдурос таратиб фалак қаърида
Овоз бермоқдадир жаҳонга офтоб.
Ҳайрат нигоҳини тикмиш малаклар,
Ажабким, куч бермиш белгисиз дунё.
Яралиш онидан то бу дам қадар
Мангу машаррафдир сунъи таоло!

Жаброил

Ақл бовар этмас суръат-ла замин
Маҳвар даврасида чарх ураётир.
Зулмат кечасининг қувлаб қадамин,
Жаннат нурын сочиб тонг тураётир.
Денгизлар хубобдин юзга тўр тортиб,
Вазмин қояларни ювар дамодам.
Қоя, денгизларни елкага ортиб,
Елиб бормоқдадир курраи олам.

Микоил

Йўлида не кўрса отиб серзарда,
Жунун туғенида кўтариб сурон,

Гоҳи уммонларда, гоҳ саҳроларда
Ҳуқм сурмоқдадир даҳшатли бўрон.
Титрар гулдиракдан гумбази даввор,
Шамширин кўтарур ер узра чақин.
Ва лекин, эй холиқ, бул мўъжизакор —
Сенинг қудратингга ўқиймиз таҳсин.

У ч о в л о н

Муסיқий самовот қабатларида
Азалий йўлидан еларкан шитоб,
Гулдурос таратиб фазо қаърида
Овоз бермоқдадир жаҳонга офтоб.

М е ф и с т о ф е л ь

Малоикалардан, эй тангрим, яна
Сўроқлаб турибсан: «Оламда не гап?».
Авваллар мени ёт тутмасдинг. Мана,
Ҳузурингга келдим мен ҳам шу сабаб.
Биласанки, сўзга чечанлигим йўқ,
Баъзи малаклардай ваъз айтмам қуруқ.
Агар баландпарвоз нутқ сўзлар бўлсам
Юмалаб кулардинг ҳаттоки сен ҳам.
Гапирмайман, юлдуз, сайёралардан,
Сўзлайман ер узра оворалардан.
Инсон — коинотда кичкина худо,
Шундай яралган у азал ибтидо.
У балки тузукроқ яшарди букун,
Сен солмаган бўлсанг кўнглига учқун.
Уша учқунни у ақл деб атар,
Куни у туфайли ҳайвондан баттар.
Кечир, гарчи унга бердинг башар от,
Аммо яшаётир мисли ҳашарот.

Худди чигирткадек хас-чўплар аро
Гоҳ учар, гоҳ сакрар, гоҳ тузар наво.
Майли эди юрса маконида жим,
Ҳар ишга тумшуғин суқар у, танграм!!

Тангри

Арзинг шуми? Яна ўша эски гап!
Бир ишқал топурсан ҳар ишдан, ажаб!
Рўзи оламдин сен, демак норизо?

Мефистофель

Танграм, оламингда иш жуда расво!
Шундай уқубатда яшарки одам —
Раҳмим келар унга ҳатто менинг ҳам.

Тангри

Фаустни танирсан?

Мефистофель

Табибми?
Тангри

Қулим.

Мефистофель

Гапинг тўғри, аммо тоат усулин
Бажо ётар қулинг ғоят турфа ҳол,

Унинг ғизоси не — тушуниш маҳол.
У курашни севар — ошадир довон,
Йироқ манзилларни кўзлар доимо.
Истар — юлдузларин узатсин осмон,
Ер эса бахш этсин туганмас сафо
Ва лекин ҳар нечук бўлса комрон —
Таскин топа олмас у кўнгил асло.

Тангри

Биламан — мен учун умри меҳнатда,
Демакким ҳидоят бўлгай сарвари.
Ниҳол экар бўлса боғбон албатта —
Кўз олдида бўлар гули, самари.

Мефистофель

Гаровга тайёрман! Ишончим комил,
Бу қулингни сендан тортиб оламан.
Мен ўзим уни бир йўлга соламан,
Ваколат бер — менман бу ишга омил.

Тангри

Майли, синаб кўргин, — сенда ихтиёр,
У то тирик экан қўлингда сенинг.
Ивланиш бор ерда адашниш ҳам бор.

Мефистофель

Раҳмат, тангрим. Улик зотларда менинг
Зарра ишим йўқдир. Улар не даркор?
Мени тортар ўзга фақат тирик жон,

Юздаги қизиллик, юракдаги қон.
Керак эмас менга мурдалар асло,
Тирик сичқон керак мушукка ҳатто.

Т а н г р и

Топширурман уни ихтиёринга,
Ҳар қанча тубанлик бўлса — бошлагин,
Кўрагин, қанчалик эргашур сенга,
Майли олиб бориб жарга ташлагин.
Сен гаровни сўзсиз бой бердинг, аён,
Зулатдан йўл топиб чиқолур инсон.
Унга чироқ бўлур мен берган идрок.

М е ф и с т о ф е л ь

Гаров ўйнамоққа розиман бебок,
Лекин аён бўлур ўтмай кўп фурсат,
Таслим бўлар менга одамзод албат.
Кўрарсан, сен шунча ишонган одам
Тупроққа қоришиб бўлади барбод.
Бамисоли менинг суюкли холам —
Илондек судралиб кечиргай ҳаёт.

Т а н г р и

Ушанда келақол, тортинма сира,
Сен кабилар менга ёт эмас, ишон.
Барча иблислару гумроҳлар ичра
Менга яқинроқсан, алдоқчи шайтон.
Инсон табиати уйқуга мойил,

Сен унга қутқу сол, туртиб тур доим.
Атрофида айлан, қўзғот эрта-кеч,
Ҳар замон бедор тут, ором берма ҳеч.

(Малоикаларга)

Эй, сиз фаришталар, меҳру донишнинг
Суюқ фарзандлари, сўзим эшитинг.
Олам гўзаллиги завқ берсин сизга,
Кимки юрагида шавқ билан яшар —
Кимки алам чекар, ёнар, курашар,
Еру ҳамроҳ бўлсин юрагингизга.

Осмон ёпилади. Малоикалар тарқалишади.

Мефистофель

(ёлғиз)

У сўзлар нақадар сокин, мулойим!
Унга ўзни яқин тутаман доим.
Бу чолнинг ажойиб бир хислати бор,
Ҳатто иблисга ҳам бермайди озор.

БИРИНЧИ ҚИСМ

ТУН

Готик услубда ишланган томи қуббалик уй. Фауст миктобга қўйилган очиқ китобга кўз тикиб курсида бедор ўлтиради.

Фауст

Илоҳиёт ила банд бўлдим,
Фалсафада хирадманд бўлдим.
Бўлдим яна адолатшунос,
Ҳаким бўлдим — табобатшунос.
Лекин менга бир нарса аён:
Нодон эдим, нодонман ҳамон.
Бордир доктор, магистр отим,
Ун йилдирки кечар ҳаётим
Шогирдларни алдамоқ ила,
Гоҳ ўнгу гоҳ терс сабоқ ила.
Таҳсил кўрар улар бесавоб,
Шундан чекар виждоним азоб.
Мен-ку авло уламолардан,
Табиблардан, фузалолардан.
Булар ичра жин урмаган кам,
Мендан-чи, дарс олур жинлар ҳам.
Кимлигимни биламан, аммо —
Гурур ила санамам асло
Ўзни олам боғибони деб,
Аҳли одам чароғбони деб.
Топганим йўқ бойлик ва шуҳрат,
Тотганим йўқ ҳаётда лаззат.
Ит чидамас, бу қандай ҳаёт!

Мен жодудан изладим нажот.
Токи руҳлар келсин чорласам,
Аён этсин асрорин олам.
Токи мен гўр, жаҳолатга банд —
Санамайин ўзни донишманд.
Танҳоликда билайин, олам
Қай куч ила уйғун эрур, жам.
Кўнгил бермай нодон бидъатга,
Токи етай туб ҳақиқатга.
Ой, сен менга бедор ошино,
Тунлар қўниб дарчамга танҳо,
Мен хат узра чекканда заҳмат,
Узинг бўлдинг тонггача улфат.
Қани энди, эй моҳи анвор,
Кўрсанг мени бунда сўнгги бор,
Улфат бўлсам сенга тоғларда.
Чулғаб тонгги мовий туманлар,
Фаришталар бирла филмонлар —
Уйнаб учган кўк ўтлоқларда
Шабнам кечиб чопсам, унутсам
Диққи нафас олимликни ҳам.
Танҳоликнинг дарди юракда,
Лекин ҳануз мен шу катакда.
Бунда ёлғиз нақшин дарчадур,
Тушмас ундан ҳатто парча нур.
Чангга ботган китоблар билан
Тўла бу уй шипга қадар то.
Бу кулбада чироқ дудидан
Ҳатто ёруғ кундуз ҳам қаро.
Бунда сонсиз сўнгак қалашган,
Оламинг шу — шу сенга маскан.
Айтгил, яна не учун пайдо
Юрагингда буйла ҳаяжон?

Не асрорким, бу зиндон аро
Йиллар ўтиб бўлмадинг хазон?
Айтгил, нечун келдинг тангри ёр —
Табиатнинг тирик жонидан?
Девор ичра ясадинг девор
Аждодларнинг устихонидан?
Қоч бу ердан, ўтказма дамни!
Кет ва ҳамроҳ этиб йўлингга
Сирлар тўла Нострадамнинг
Китобини олгин қўлингга.
Шунда сенга юлдузли само
Аён қилур тириклик розин.
Кўнглаинг бўлур доғдан мусаффо,
Тинглагайсан руҳлар овозин.
Аммо улар белгиси мавҳум,
Шарҳ этолмас қуруқ тафаккур.
Эй сиз, руҳлар, сизни чорлагум,
Жавоб беринг, кўргузинг зуҳур.

(Китобни оцади ва макрокосм белгисини кўради)

Менга бу сирли хат бахш этиб қудрат
Қўзғар юрагимда шодон туйғулар.
Бу нечук синоат, бу нечук ҳикмат,
Қайта уйғонадур дилда орзулар.
Қай тангри яратмиш ушбу белгини,
Яратмиш мукаммал, расо айламиш.
Кўнглим дардларига даво айламиш,
Ғуссалар тунидан қутқармиш мени.
Борлиқ кўз олдимда мисоли суврат,
Гўё менинг ўзим холиқи қудрат,
Гўё илкимдадир жаҳоний миръот,
Гўё кафтимдадир бутун коинот.
Аён бўлмиш менга бу доно ҳикмат:

«Сенинг ёнинггадир руҳлар дунёси,
Эшиги қулф эмас,— сен кўрсан фақат.
Сени чўмилтирса саҳар зиёси,
Кўз очсанг, бу дунё мана, марҳамат».

(Суратни диққат билан кўздан кечиради)

Бу тинимсиз коинот ичра .
Ажаб, комил тартиб устивор.
Мулки борлиқ аро қай бурчда
Эҳтиётлик хазинаки бор —
Неча минглаб қанотлик жондор
Навбат ила олтин чўмичда
Бир-бирига узатадур боз,
Гоҳи шўнғир, гоҳ қилур парвоз.
Не манзара! Мен учун бироқ,
Жонсиз сурат — манзара фақат.
Сенинг қутлуғ оғушингдан, воҳ,
Яна четда қолдим табиат!
Қандоқ мумкин сенга етишмоқ,
Баҳра олмоқ қучоқларингдан,
Сенинг зилол булоқларингдан
Тўйиб-тўйиб шимирмоқ шарбат.

*(Алам билан янги варақ очади ва ер руҳининг
белгисини кўради)*

Менга марғуб ушбу аломат,
Замин руҳи ошнодир менга.
У туфайли шавқ ила фақат
Интиламан доим олдинга.
Бундай чоғда тайёр бўлурман
Ҳамма учун бахш этмоққа жон.
Куним битган бўлса бенолон
Бош кўтариб мағрур ўлурман.

Бурқиб ётар оқ булут,
Ой бўлди ниҳон.
Чироқ ўчди, тутунга
Чулғанди хонам.
Силаб ўтди қизғиш нур
Аста пешонам,
Вужудимни титратиб,
Солиб ҳаяжон,
У дунёнинг даҳшатин
Этиб намоён,
Шипдан бир нафас келди!
Эй, руҳи олам.
Шу ердасан, келақол,
Кел, кел, кел! Тезроқ!
Юрак ёнар! Борлигим
Сен билан ҳамдам.
Фикрим чувалди, таним
Чулғади титроқ.
Кел, келақол, майлига
Кўрсаму ўлсам.

*(Китобни олиб сирли дуо айтади. Қизғиш олов ичидан
руҳ пайдо бўлади)*

Р у ҳ

Йўқладингми?

Ф а у с т

(Юз буриб)

Бедаво хилқат

Р у ҳ

Дуо билан мени чорладинг,
Кўп ёлбординг, кел деб зорладинг.
Мана, келдим.

Хўш...

Ф а у с т

Қандай даҳшат!

Р у ҳ

Кел, кел деди ўзи бетоқат,
Ўзи қилди кўрмоқни орзу.
Мен раҳм этиб ерга тушдиму
«Даҳшат» дейди соҳибкаромат.
Қани журъат, эй. олий одам!
Туйғуларинг оташи қани?
Ҳа, йўл бўлсин бизга етгани!
Еки мендан тиларсан ёрдам?
Сенми ўша Фауст, мен билан
Мағрур туриб сўйлашолган зот?
Келдим, — нечун бир сўз демайсан,
Айт, гуруринг бўлдимиз барбод?
Қўрқув ичра тўлғанурсан лол
Аянчли бир чувалчанг мисол.

Ф а у с т

Йўқ, руҳ! Қўрққаним йўқ! Сўзларинг абас.
Мен Фаустман — сендан зарра кам эмас.

Р у ҳ

Мен — ҳаётнинг уммонидаман,
Ҳаракатлар бўронидаман.
Оловга ҳам сувга ҳам ёрман,
Ҳамма ерда ҳамма вақт борман:
Туғилиш, ўлиш
Нисбатида мен.
Доимо ўсиш
Хизматида мен.
Мен — дарёдурман,
Мавжман — силсила.
Мен — дастгоҳдурман —
Сохир ип ила
Замон отли кашта тўрин ер узра ёйиб,
Либос тиккум илоҳият учун ажойиб.

Ф а у с т

Эй сен, тирикликнинг бетинч даҳоси —
Менинг тимсолим!

Р у ҳ

Йўқ! Ақлинг зиёси
Кашф этган руҳ фақат сенга ошино.
Мен эмас асло!

(Йўқолади)

Ф а у с т
(аламли)

Сен эмасми?
Йўқса кимдир, айт?

Наҳотки мен —
Тангрига монанд —
Оллоҳнинг тимсоли, шу гумроҳга ҳам
Тенг бўлолмасам?

(Эшик тақиллайди)

Ана холос! Гоят бемаҳал ташриф!
Мен руҳ висолига бўлганда мушриф,
Кайфимни тарқатур бадқовоқ, галча,
Саёз қироатхон бу муллабачча.

Тунги ёпинчиқ ва таъя кийган Вагнер чироқ кўтариб келади.
Фауст нохушлик билан унга қайрилади.

Вагнер

Кечиринг, сиз юнон фожиасидан
Шеър ўқиганингиз йўқми мабодо?
Журъат қилиб кирдим, муддао — сиздан
Шеър ўқиш санъатин ўрганиш, усто!
Воиз олмоқ бўлса обрў чўққисин,
У актёрга шогирд бўлиб ўқисин.

Фауст

Агар воиз бўлса актёр ўзи ҳам,
Бундай зотлар, ахир, эмас бизда кам.

Вагнер

Биз туну кун уйда қилурмиз меҳнат,
Оламини кўрурмиз байрамда фақат.
Ахир қандай мумкин элни бошқармоқ,
Ибодат аҳлидан биз гоят йироқ.

Ф а у с т

Чинакам иқтидор йўқ бўлган жойда
Пешона теридан қанчалик фойда?!
Ақлу заковатда бўлолса устун,
Воизу носихнинг имони бутун.
Кимки ўзи танбал ҳам зеҳни ўтмас,
Аён ҳақиқатдан бир қадам ўтмас.
Бўлмагач янгилик излашга тоқат,
Узгалар фикрини такрорлар фақат.
Бундайлар гоҳида топурлар обрў
Баъзи гофиллару гўдаклар аро.
Ва лекин бўлмаса фикр ва туйғу,
Юракдан юракка йўл йўқдир асло.

В а г н е р

Аммо катта гапдир овоз, усул ҳам,
Сезаман, тажрибам шу борада кам.

Ф а у с т

Ҳалол обрў олиб ўрганинг ҳар вақт,
Маъни денг, берилманг ортиқ оҳангга.
Қуруқ сафсатаю ваъз эса фақат —
Жаранглаб тургувчи қалбаки танга.
Кўнгилда шавқ ўти ёнса чинакам,
Чиройлик сўзларни ахтармас одам.
Гар маъни пуч бўлса, қофиялик сўз,
Оҳангдор жумлаю чиройлик мақол
Кўнгилни гаш қилур, бамисоли куз —
Хазон япроқларин учирган шамол.

Вагнер

Ва лекин умримиз қисқадир ғоят,
Билим йўли эса узундан узоқ.
Каминангиз ҳоли ҳалитдан чатоқ.
Қўрқаман, баттароқ бўлгай оқибат.
Умрининг ярмини берар баъзилар
Етиб олмоқ учун булоқ бошига.
Лекин ярим йўлда кўпи чўзилар
Урилиб жонбозлик харсанг тошига.

Ф а у с т

Қоғоз боса билмас қўнгил ташнасин,
Тафаккур мифтоҳи китобда эмас.
Ҳаёт асрорига интилган ҳар кас
Ўз қалбидан топар сирлар чашмасин.

Вагнер

Бироқ бу оламда энг гўзал ва соз
Ўтмиш асрларга айламоқ парвоз.
Нақадар завқлидир ўрганиб билмоқ —
Қанчалар кетибмиз улардан йироқ.

Ф а у с т

Сизнингча, улар ер, биз эса само.
Ўтмиш асрларга қўл урманг асло!
Ечолмаймиз сирли мозий муҳрини.
Мударрислар айтган замон руҳини
Уларнинг ўз руҳи, фикри деб анланг.
Бу — ўтмиш ҳақида эртақдир. Уни —
Ҳақиқий ўтмиш деб айтурлар, аттанг.

Баъзилар ўтмишни қилганда хаёл,
Бир ҳужра кўринур — тўла чувринди.
Баъзиларга эса ўтмиш бамисол
Кўғирчоқ ўйини бўлиб кўринди.
Эмишки аждодлар бўлмишлар бир чоқ
Бозингар қўлида тирик ўйинчоқ.

Вагнер

Дунё-чи? Ҳаёт-чи? Одамзод ўсди
Билмоқ учун олам сирин мукаммал.

Фауст

Билмоқ ўзи нима? Гап шунда, дўстим,
Бу жабҳада ҳали кўп нарса ишқал.
Олам сирдонига калит топганлар,
Қалб уйин очганлар бўлган хору зор.
Барчага аёнким, уларни минг бор
Гулханга ёққанлар, бутга қоққанлар.
Гап кўп, аммо етар. Дам олиш даркор.
Кеч бўлди. Бугунча баҳсимиз тамом.

Вагнер

Менга қолса қани тонггача бедор
Бу ажиб суҳбатни этардим давом.
Лекин эрта байрам, фурсат топиб шом —
Келарман. Бирмунча саволларим бор.
Мен кўп ўқийман, кўп биламан аммо
Билгим келар тўлуғ ва беистисно.

(чиқади)

Ф а у с т

(ёлғиз)

Утга, чўққа урар тентак ўзини,
Хазина қидирар солмоқ бўлиб чанг.
Дур излаб кўлмакка тикар кўзини,
Ўзида йўқ хурсанд — топса чувалчанг.
Бунда мен руҳ билан қилганда суҳбат,
Мени дол этганда соҳир сиймоси
У тинчимни бузди. Лек сенга раҳмат,
Дўзахийлар ичра энг паст гадоси!
Ақлдан озардим ёлғиз эҳтимол
Агар эшигимни очмаган бўлсанг.
Руҳ қаршимда эди улкан девмисол,
Мен митти одамдай турардим гаранг.
Мен тангри монанди саналган бир зот
Ўзни илоҳий деб билибман чиндан.
Гурур кўр қилибди кўзимни ҳайҳот,
Ҳаддимдан ошибман. Айб ўтди мендан.
Осмоний санадим ўзимни бебок,
Авлиёман, дедим, дедим аналҳақ.
Ўйладим ўзни мен фариштадек пок,
Даҳолар сингари зўр, ҳукми мутлақ.
Шу гурур туфайли мен тирик ўлдим,
Чақмоқдай бир сўз-ла чилпарчин бўлдим.
Шармисор эгмакка ҳаққинг бор мени,—
Руҳ! Келишга мажбур этдим, сени
Тутиб туролмадим ва лекин бир дам.
Даҳшатли куч эзди елкамдан шитоб,
Дилимни ўртади сўнгсиз изтироб.
Тубанликка отдинг мени бекарам,—
Тубанликким, шу ер — шу хонаи ғам.
Энди нима бўлди орзу, ширин хоб,

Эзгу хаёлларим айлайми ҳамдам?
Рост, ҳаёт ваҳмати қийнамас бизни,—
Ўзимиз тўсамиз ўз йўлимизни.
Қорин деб ўтурмиз фоний дунёдан,
Юрак ташналиги бизга бегона.
Юксак мақсадларни кўзлаган одам
Бизларда саналур далли девона.
Энг гўзал, мусаффо, сирли туйғулар
Ҳаёт гирдобида янчилар, ўлар.
Гоҳ илҳом забт этса қўнгиллар кунжин,
Учурмиз чулғаниб мовий туманга.
Лекин елкамизга осилган хуржун
Дарҳол олиб тушар бизни тубанга.
Сафсата виждонга пўшида бўлар,
Ўзимиз танбалмиз, бўшангмиз хароб.
Шафқат, номус деймиз, аслида булар
Ожизлик юзига тортилган ниқоб
Турфа хил сабабу узр ягона
Қўнгилни алдамоқ учун баҳона.
Бола-чақа деймиз, уй-жой ва хотин...
Гоҳ ўтдан қўрқамиз, гоҳида сувдан.
Йўқ, булар ожизлик солган қўрқувдан,
Зоҳир ҳадик эса, тубанлик ботин.
Менми худованд? Йўқ, кимлигим аён,
Мен коинот аро кўр бир чуволчанг —
Маҳкумман судралмоқ ва ютмоққа чанг,
Оёқлар остида бўлмоққа қурбон.
Ҳа, умрим кечмоқда босиб чанг, мағор,
Чор атрофим китоб, ўзим тутқунда.
Эски-туски тўла сандиқлар бунда,
Барчаси губордир, барчаси губор.
Топурманми бунда нима изласам?
Ҳа, минглаб китобдан топдим бир маъно:
Доимо азобда яшаган одам,—

Бахт эса ҳамиша бўлган истисно.
Эй сен бош сўнгаги, тиржайиб ҳамон
Мени масхаралаб турибсанми, айт?
Ё сенинг эганг ҳам мендек бир замон
Шодлик бахт қидириб топганми кулфат?
Эй сиз, бағри чизик, турфа шишалар —
Кимё ашёлари, кулмоқдасиз жим.
Мен сизни калит деб билдим муқаррар,
Лек табиат қулфин оча билмадим.
Табиат ўз сирин ганжина тахлит
Тилсим қолқаси-ла айламиш ниҳон.
Очиб бера олмас ҳеч қандай калит,
Бузиб кира олмас ҳеч бир палахмон.
Эй, мен қўл урмаган синиқ сополлар,
Кимиё соҳиби қолдирган бисот,
Эй сиз қай замонлар, қайси бир хаттот
Кўчирган қоғозлар — не хасби холлар,
Шунча йил сизларга қилгунча тоқат,
Бўлмасмиди бир йўл айласам барбод?
Мерос сақламоққа лойиқдир фақат
Ўзи ҳам бир мерос қолдиргувчи зот!
Матоҳ йиғар фақат бечора хасис,
Ҳар янги лаҳзанинг меваси лазиз.
Ажабо, не учун бу сирли шиша
Оҳанрабо янглиғ тортар кўзимни?
Мен нигоҳ ташласам унга ҳамиша
Ойдин ўрмон аро сездим ўзимни.
Сени олқишлайман, эй қутлуғ шарбат,
Кўнглим толпинади сен томон фақат,
Инсон ярата олган энг буюк неъмат!
Сенда мангуликнинг ширин уйқуси,
Сендадир ўлимнинг энг зўр оғуси.
Кел, ижодкорингга бер букун нажот!
Сенга боқар бўлсам дардим тағофил,

Сени қўлга олсам таскин топар дил.
Тинадур исёнкор юрак қутқуси.
Мени оғушига чорлар йироқлар,
Чорлар янги кунлар, янги қирғоқлар,
Чексиз уммонларнинг нурли кўзгуси.
Ана, учиб келди ўтли аргумоқ,
Унинг қанотида учмоқ истайман.
Белгисиз бу олам, сирли бу равоқ
Бағрига отилмоқ: қучмоқ истайман.
Э воҳ, наҳотки мен — хасдек тубан зот
Тангри даргоҳига восил бўлолсам!
Ҳа, ер қуёшидан юз бур, эй одам,
Бир йўл ҳаётингни эта қўй барбод!
Одамзод ақлига даҳшат солгувчи
Ушал дарбозани қилгину яксон,
Тангрилар олдида инсоннинг кучи
Зарра кам эмасдир, — этгил намоён.
Майли гирдибоду даҳшат остона
Ривояти ила солароқ қўрқув
Хаёлот яратган турфа афсона
Тамуғ алангасин ёқса ҳам мангу,
Ушал остонадан дадил қўй қадам,
Майли ҳатто сени қучса ҳам адам.
Кел, эй аждодлардан қолган майкоса,
Кўҳна филофингни тарк айла-ю, чиқ.
Сени унутгандим. Бир замон роса
Боболар базмида жилвагар, ёниқ —
Олмос қирраларинг кўргузиб, қадаҳ,
Неча мажлисларни қилдинг муфаррах.
Сени қўлга олиб айтдилар алёр,
Ҳамду сано ўқиб базм аҳли сенга,
Оппоқ симирдилар тақрор ва тақрор.
Ушал шод кунларни эслатдинг менга.
Ва лекин мен алёр айтолмам энди,

Чунки лаб очмоққа бўлмагай фурсат.
Неча йил қуюлди, қорайди, тинди
Мен ўзим яратган бу сирли шарбат.
Уни сипқорурман мен ўзим букун
Келажак, қуёшли янги тонг учун.

Қадаҳни кўтаради.

Шу пайт қўнғироқ ва ялли қўшиқ овози келади.

М а л а к л а р қ ў ш и ғ и

Тирилди Исол
Бандалар озод,
Гуноҳлар барбод,
Эй мулки обод,
Сенга салламно.

Ф а у с т

Илоҳий бу овоз лабимдан
Тортиб олди ўлим шарбатин.
Хабар қилди қўнғироқ бу дам
Элга қутлуғ айём соатин.
Худди шундай, дафн тунда
Малакларнинг қўшиқ унида
Олам уқди хадис ҳикматин.

А ё л л а р қ ў ш и ғ и

Мушк ила айлаб
Муаттар бўйлик,

Уни авайлаб
Тобутга қўйдик.
Кафанда ёди
Исонинг тани.
У йўқ-ку энди,
Қани у, қани?

М а л а к л а р қ ў ш и ғ и

Тирилди Исо!
Ким даҳри жаббор —
Жабрига тайёр,
Доим умидвор,
Унга салламно!

Ф а у с т

Самовий садолар, илоҳий куйлар,
Нечун янградингиз менинг хонамда?
Сизнинг масканингиз ўзга оламда,—
Бунда имон найлар, диёнат найлар?
Мўъжиза имоннинг суюк фарзанди,
Мени фазоларга учира билмас,
Лек осмондан келган ул илоҳий сас
Мени яна бошдин айламиш банди.
Хаётга қайтармиш кўнглимни яна —
Мисоли бир замон осуда ва тинч
Шанба оқшомида гўдак пешона —
Узра қўйган каби самовий ўпич.
Болалик кунларим ёдимда ҳамон,
Қўнғироқ садосин тинглаб ноғиҳон,
Лабларимдан учган ибодат сўзи.
Эҳтирос чорларди далалар томси.
Ҳаяжон қўйнида ёш тўкиб кўзим —

Менга юз очарди янги бир жаҳон.
Уйғонди ёдимда ёшлик ва баҳор,
Уйғонди шавқ тўла саодат, виқор.
Ушал илк хотира тутди қўлимдан —
Бир йўл халос қилди мени ўлимдан.
Ерга олиб тушди қайта тафаккур,
Яна кўзларимда ашким шафқатор.
Илоҳий садолар, янгрангиз такрор,
Шу лутфингиз ҳаққи, сизга ташаккур.

Т а л а б а л а р қ ў ш и ғ и

Улим тонг қолди,
Тарк бўлди тобут.
Кўкка юксалди
Ул мушриф, собит.
Элни қондирди
Соҳир зиёга.
Бизни қолдирди
Фоний дунёга.
Даҳри дун аро
Эл ғам ичра боз.
Кўнглимиз аммо
Сен бирла, устоз!

М а л а к л а р қ ў ш и ғ и

Улимни енгди
Масиҳи ақрам.
Парчаланг энди
Кишанни сиз ҳам.
Қимки даҳр аро
Унга доимо
Ўқиб ҳамд-сано,

Собит ишқда ҳам,
Ким билса қонун.
Бир парча нонин
Дўст ошинонинг
Кўрмоғин баҳам,
Ким кезиб жаҳон,
Ўз сидқин аён
Этса ҳар замон,
Исодур ҳамдам.

ШАҲАР ДАРВОЗАСИ ЕНИДА

Одамлар тўда-тўда бўлиб шаҳар ташқарисига сайрга чиқишмоқда.

Бир неча шогирдлар

Жўралар, қаёққа?

Бошқалари

Овга — ўрмонга.

Сизларга йўл бўлсин?

Биринчилари

Биз — тегирмонга!

Шогирдларнинг бири

Жуда ажойиб жой! Кайфлар бўлур чоғ!

Иккинчиси

У ер кўп бемаъни. Йўли ҳам узоқ.

Иккинчи тўдадан бири
Сен-чи? Урмонгами ё тегирмонга?

Учинчи шогирд
Барибир. Кўпчилик юрган томонга.

Тўртинчиси
Яхшиси Бургдорфга борайлик бизлар,
Топилар зўр пиво ҳам жонон қизлар.
Болалари биз боп, чиқарамиз жанг.

Бешинчиси
Гапингдан маълумки, сен олифтанинг
Қалтакни соғинган кўринар танинг.
Мени қўй, кетабер ўзинг хоҳласанг.

Хизматкор қиз
Йўқ, мен ундан кўра уйга кетаман.

Бошқа хизматкор қиз
Балки теракзорнинг орқасида ул.

Биринчиси
Мен у ерга бекор бориб нетаман,
У йигит сен билан гаплашар нуқул.
Яхшими сиз икков рақс тушган чоғда
Аҳмоқдай тиржайиб турсам бу ёғда.

Иккинчиси

Менимча бир ўзи келмаса керак,
Бирга келар анов сочи жингалак.

Толиб

Ана, қўлтиқлашиб келар икки қиз,
Иккисин иккимиз бўлиб оламиз.
Бангу бода бўлса ҳам гўзал жонон,
Биз қайтган эмасмиз, дўстим, ҳеч қачон.

Шаҳарлик қиз

Эси борми, анов иккита толиб —
Ўзларини элга қилар тасқара.
Биздек хонимчалар бу ёқда қолиб,
Чўрилар кетидан чопишар, қара.

Иккинчи толиб

(Биринчисига)

Ҳей, тўхта, биродар, мана бу ёқда
Иккита ажойиб хоним келмоқда.
Уларнинг бириси менга сал таниш,
Шу ёққа борайлик оғайни-чалиш.
Танишиб оламиз қадрдон бўлиб,
Кейин сайр этамиз тўртовлон бўлиб.

Биринчи толиб

Қўй, ошна, ўлгудек таманно улар,
Хизматкор қизлар-ку ўзимизга мос.

Шанбада супурги ушлаган қўллаар
Қучар якшанба кун оловли, ҳассос.

Ш а ҳ а р л и к

Янги бургомистр — бу янги қайғу,
Кундан-кун тумшуғин кўтармоқда у,
Заррача наф кўрмас ундан халойиқ,
Буйруқ чиқаришни билади фақат.
Кундан-кун камайиб элга марҳамат,
Кўпайиб бормоқда кундан-кун солиқ.

Г а д о

(куйлойдн)

Бормоқдасиз сафога,
Мард йигит, шўх санамлар!
Оч юпун бир гадога
Шафқат қилинг, одамлар.
Байрамидир худонинг,
Хайр қилинг ҳақ учун.
Қорни тўйса гадонинг
Унга байрам ўша кун.

И к к и н ч и ш а ҳ а р л и к

Шундай байрам куни бир сўлим боғда
Қиттаккина отиб, сўзлашсанг икков —
Олис турк элида қонли жангоҳда
Қилич чопишганин икки улкан ёв.
Қандай саз дарчадан қуёш ботганда
Кемалар сайр этган дарёга боқиш.
Сўнг иссиқ ўринга кириб ётганда
Сокин кечаларга ўқимоқ олқиш.

Учинчи шаҳарлик

Менинг ҳам фикрим шу. Майлига дунё
Ўз аҳли қонига олуца бўлсин.
Борлиқ остин-устун бўлсину аммо...
Аммо менинг уйим осуда бўлсин.

Кампир

(шаҳарлик қизларга)

Эй гулдай безанган дўндиқча қизлар,
Нега мен кампирга қарамайсизлар?
Ахир мен биламан юрагингизни,
Мен бажо қиламан тилагингизни.

Биринчи қиз

Агата! Кампирдан нари юр бир оз,
У бағоят айёр, доғули жуда.
Лекин ўша кампир у кун кўзгуда
Бўлажак қайлигим кўрсатгани рост.

Иккинчи қиз

Менга ҳам кўрсатган: қайлигим қўлга
Ўткир қилич тутган саллотмиш ботир
Ҳар кун эрталабдан қарайман йўлга,
Лекин менинг ёрим кўринмаётир.

Саллотлар

Тубсиз чоҳлару
Баланд деворлар,

Кўзлару оҳу
Сулув дилдорлар
Биз ҳужум қилсак
Беролмас бардош!
Ортиқ не керак
Сенга, эй йўлдош!

Бурғу овози
Чорлайди жангга,
Қизларнинг сози,
Танпози — менга.
Янгра эй бурғу,
Таслим бўлурлар
Истеҳкомлару
Энг гўзал хурлар.

Мукофот учун
Жанг қилар саллот,
Мард саллот учун
Шу зўр мукофот.

Фауст билан Вагнер

Фауст

Мана, ирмоқларни кўклам сабоси
Музлик исканжадан этмоқда овод.
Баҳор қуёшининг жонбахш знёси
Аёв салтанатин қилди-ю барбод —
Қиш гор-ўнгуларда сақлаб жонини,
Ўтлоқларга сочар қор бўронини.
Лекин тонг саҳардан уйғониб қуёш
Қиш изин супурар мисоли фаррощ.
Баҳор ёзса ҳамки зумрад гиламлар,
Ҳали дала кўкси чечакларга танг.
Гул йўғу гуллардек яшнабди башанг

Байрам либосини кийган одамлар.
Шу юксак қоядан шаҳарга қара,
Нақадар улуғвор, ажиб манзара!
Шаҳар дарбозаси букун кенг очиқ,
Диққи нафас уйдан чиқиб халойиқ —
Зарра қиш губори қолмай кўнгида,
Кўм-кўк далаларда қилурлар сафо.
Тангримиз тирилган бу қутлуғ кунда
Уларнинг ўзи ҳам тирилмиш гўё.
Улар халос бўлиб чиқдилар букун
Хароб кулбалардан, ертўлалардан.
Бегим кун барчаси дастгоҳда тутқун,
Байрамда чиқурлар бу тор шаҳардан.
Бадқовоқ черковнинг қоронғу кунжи
Фақат бу кун этмиш уларни озод,
Чопқир ирмоқлардан бунёд бўлгувчи
Анҳорлардай оқар халқ жўшқин ва шод.
Дарёга ошиқар ана халойиқ,
Қирғоқда ҳам жой йўқ қўйғали қадам.
Хов сўнги қайиқда одамлар тўлиқ,
Жуда зўр келибди эшкакчига ҳам.
Хов ана адирда шаҳарлик ёшлар
Башангликда ўтар бири биридан.
Дехқонлар ҳам чиқиб тор ўнгиридан
Байрамда бир яйраб рақс этабошлар.
Мен шулар ичида бўлурман шодмон,
Шу ерда сезаман ўзимни инсон.

Вагнер

Мен учун сиз билан сайр этмоқ танҳо
Ҳам фойда келтирур, ҳам катта шараф.
Оддий халойиқдан ўзимни аммо
Олиб юраман мен. доктор, бир тараф.

Чунки қандай йиғин қилмасин деҳқон,
Охири бўлади жанжал, тўполон.
Улар тузган ўйин, чалган сибизга
Тамом бегонадир сиз билан бизга.

Деҳқонлар

(Арғувон тагида рақс этадилар)

Қизлар билан рақс этмоқ учун
Чўпон чиқди ясаниб у кун,
Камзулига гул тақиб кўркам.
Арғувонлар остида ул кеч
Рақс қизирди бир зум тинмай ҳеч,
Тинмас эди ғижжакчилар ҳам.

Ўзни урди тўдага чўпон,
Туртинди бир қизга ноғиҳон —
Кўрса, жонон — кўзлари оҳу.
Лекин унга деди жонон қиз:
«Кўзингизга қараб юрсангиз —
Бўлмайдими, нима қилиқ бу?»

Олам недир чўпон унутди,
Жонон қизнинг белидан тутди,
Рақсга тортди чарх уриб чунон.
Қиз белига ботди билаги,
Хилпиради жонин кўйлаги.
Ҳансирар қиз, ҳансирар чўпон.
Қиз ёлборар: «Қўйиб юбор!» деб,
«Қилма менга севги изҳор, — деб, —
Алдоқчисиз ҳаммангиз, аён!»
Лекин йигит шавқи ортади,
Аvloқ ерга қизни тартади...
Ғижжак куйлар олисда ҳамон.

Ч о л

Рухсат беринг, доктор, халқнинг номидан
Сизга чексиз ҳурмат қилайин изҳор.
Шундай юксак шону илмингиз билан
Халқ ичра кезишдан қилмадингиз ор,
Биз ҳаммамиз сизни қилурмиз тавоф.
Мана бу қадаҳда лиммо-лим шароб,
Ўтинчимиз — шуни қилгайсиз қабул,
Неча томчи бўлса ушбу қадаҳда,
Шунча йил оламда яшанг фараҳда.

Ф а у с т

Тилагингиз учун минг марта раҳмат,
Сизлар ҳам шунча йил бўлинг саломат.

Халқ уларни қуршайди.

Ч о л

Устоз, ёдимиздан чиқмайди асло
Сиз бунда жон фидо қилган у кунлар.
Хароб юртимизга келганда вабо,
Ҳар ёқни қучганда фарёдли унлар,
Вабо гўшасидан ҳакимлар қочиб
Уликлар кўчада қолганда, ҳайҳот,—
Раҳматли отангиз жонидан кечиб,
Олиб келган эди бизларга нажот,
Ёшгина йигитча эдингиз у пайт,
Бунда келардингиз дорулар олиб.
Касаллар олдида тун бўйи қолиб,
Яна қайтардингиз соғу саломат.
Хасталарга мушфиқ бўлдингиз доим,
Шу сабаб асради сизни худойим.

Ҳ а м м а

Хасталикни кўрманг мутлақо,
Соғу омон бўлинг доимо.

Ф а у с т

Не учун сиз таъзим қилурсиз менга?
Бош эгинг шафқатни ато этганга.

(Вагнер билан нари кетади)

В а г н е р

Қандай қадри улуғ илму ҳикматнинг,
Бунда сизни ғоят қилурлар эъвоз!
Тангри берган шуур ҳамда меҳнатнинг
Эзгу самарини кўрмоқ қандай соз!
Сиз келдингиз гўё зулмат ичра нур,
Сиз келдингиз тўлди дилларга сурур.
Шодликдан дўппилар учди осмонга,
Ёшлар рақсдан тўхтаб боқар сиз ёнга.
Қаранг қандай ҳурмат, қандай эътибор!
Сизга йўл беришар саф чекиб қатор.
Дам ўтмай саждага эгилур бошлар,
Халқ тангри деб сизга сиғина бошлар.

Ф а у с т

Анов ёнбағирга чиқайликчи, юр,
Бунда мен бир пайтлар сокинликда жим
Паришон қояда ўлтирар эдим,
Рўзадан тан ориқ, кўнгил беҳузур...
Тангрига сиғинар эдим дилимдан,

Даҳшатли вабодан этгин деб халос.
Елборардим — қутқар юртни ўлимдан!
Нақадар зўр эди кўнглимда ихлос!
Қарагин кулгулик ушбу ҳолимга;
Букун биз ҳаммадан азиз кишимиз,
Хижолат бўлурман тушса ёдимга
Отам билан бунда қилган ишимиз.
Ажойиб бир феъллик зот эди отам,
Табиат илмига борлиғи-ла банд.
Турфа услуб ила тадқиқ этса ҳам —
Умри кечди ҳалол, шул ишга пайванд.
Унинг эътиқоди эди алкимё,
Минг хил суюқликлар — минг хил кольбада.
Сафдошлари билан бир тор кулбада
Уймалашар эди саҳаргача то.
«Нилуфар» дердилар кумушнинг отин,
«Арслон» аталарди у тилда олтин.
Уларнинг «фарзанди мукаммали»га
Ном берилмиш эди «гўзал малика».
У жило берарди сирли зиёда,
Билардилар уни шифо деб, ҳайҳот,
Омон қолмас эди ёруғ дунёда
Бу турфа дорудан нўш этган ҳар зот.
Уни ичардилар сезмайин хатар,
Ўлганга боисдур паноҳи олам...
Шундай қилиб менинг раҳматлик отам
Элга қирон солди вабодан баттар.
Не дейин энди бу ҳамд-саноларга,
Бунда қанча-қанча бегуноҳларга
Мен ўз қўлим билан берганман заҳар.

Вагнер

Қўйинг устоз, ўзни койимоқ нега,
Аксинча шу билан ўрнаксив азал.

Сиз ҳар вақт оталар тажрибасига
Юксак эҳтиром-ла қилдингиз амал.
Отанинг маслағи фарзандлар учун
Ҳар нарсадан қутлуғ бўлмоғи керак.
Ахир ўғлингиз ҳам улғайиб бир кун
Сизнинг йўлингизни тутуди бешак.

Ф а у с т

Ул инсон бахтликим, бу зулмат аро
Хидоят йўлини излар дамо-дам.
Аён нарсалардан фойда йўқ асло,
Сирлар дунёсига интилар одам.
Бас энди — гўзаллик, шодликдан қочиб
Нечун шундай оқшом чекмоқ изтироб?
Қарагин, кенгликка заррин нур сочиб,
Уфқлар ортига чўкмоқда офтоб.
Бу юртни тарк этиб шамси коинот,
Йироқ ўлкаларга қўймоқда қадам.
Не учун, не учун йўқ менда қанот?
Қуёшнинг кетидан қувлашиб учсам,
Алвон шуълаларга чўмиб борлигим,
Юксак тоғлар узра этсаму парвоз,
Ҳам соф ирмоқларга бўлолсам ҳамроз,
Хис этсам қуш янглиғ бахтиёрлигим.
Қани насиб бўлса менга ҳам қанот!
Энг юксак чўққини бориб қучардим.
Кўргизиб камоли қудрату сабот
Чексиз уммонлардан ошиб учардим.
Шуъла дастурхонин йиғиштириб кун
Беркинмоқ бўлганда тоғлар ортига,
Оқшом бўлганида уфқ лолагун
Мен қамчи босардим гайрат отига.
Ул сўнги шуълага етиб олардим,

Қуёш этагидан тутиб олардим.
Учардим, бошимда нилигун осмон,
Олдинда ёруғ кун, ортда қаро тун —
Остимда поёнсиз ложувард уммон...
Нечун қанотим йўқ, нечун йўқ, нечун?
Кўнгил парвоз истаб талпинади, — бу —
Барча одамзодга қадрдон туйғу.
Бағрини очганда беғубор само,
Қайлардадир тўрғай қилганда наво,
Тиниқ куз фаслида дилрабо саҳар —
Арғимчоқ солганда кўкда турналар,
Бургут қанот қоқмай кезганда фалак,
Кўкка учмоқ истаб талпинар юрак.

Вагнер

Менинг ҳам сиз каби орзуларим мўл,
Аммо менда йўқдир бу янглиғ ҳавас.
Дилимни банд этар на ўрмон, на кўл —
Қуш бўлиб учмоқ ҳам муродим эмас.
Кўнглим тилагидир хаёл парвози,
Юрагим дардига китобдир малҳам.
Китоб ўйларимнинг ёлғиз ҳамрози,
Унга ошинодир кечаларим ҳам.
Қувончдан фалакда учарман агар
Қўлга тушиб қолса нодир бир асар.

Фауст

Сенга фақатгина битта тилак ёр,
Тамом бегонадир ўзга бир дунё.
Менинг кўксимда-чи, икки юрак бор,
Иккиси бир-бирин тан олмас асло.
Бирини она ернинг меҳрига тўлуғ,

Вужудимни қилур тупроққа пайванд.
Бирининг оташи қуёшдан улуғ,
Парвоз этмоқ бўлур юлдуздан баланд.
Қани энди фақат хаёлда эмас,
Чиндан маъмур этса тақдирим мани,
Кўкда учолсайдим мен ҳам бир нафас,
Узга бир оламни кўрсайдим, қани.
Қани, бўлса менда сеҳрли бир тўн,
Кийсаму юксалсам йироқ ва йироқ.
Жулдур бўлганда ҳам у тўн мен учун
Шоҳлар либосидан эди авлороқ.

Вагнер

Самовий руҳларни қўзгатманг фақат,
Чорлашни ҳаттоки қилмангиз хаёл.
Улар одамзодга ёв эрур қаттол,
Ер узра сочурлар ўлим, фалокат.
Гоҳ улар шимолдан совуқ ел бўлиб,
Ўқдек тешиб ўтар баданларимиз.
Гоҳида жанубдан гармсел бўлиб,
Хазон этар боғу чаманларимиз.
Гоҳида маъриқдан келгувчи сабо —
Дард олиб келадир, дардки бедаво.
Гоҳ келур мағрибдан булутлар гала,
Қуяр бошимиздан даҳшатли жала.
Зулмат руҳларига ишонманг асло,
Гарчи кўринса-да фаришта бўлиб,
Жилва қилсалар-да нурланиб, кулиб,
Улар келтирурлар ўлим ва бало.
Хўш, энди кетайлик. Тушди салқин ҳам,
Туман кўрпасига бурканди олам.
Уйда ўлтирмоқ соз бундай паллада.

Дарвоқе, шу тобда нимага бундоқ
Тиқилиб қолдингиз, азизим, узоқ?

Фауст

Кўрдингми, бир лайча чопар далада?

Вагнер

Кўрдим. Нима бўпти, оддий бир кучук.

Фауст

Дияқат қил, нима ул, айланур нечук?

Вагнер

У — адашган лайча, — одатий нарса,
Эгасини излаб юрибди, аён.

Фауст

Борган сари торроқ айлана ясаб,
Яқинлашиб келар, қара, биз томон.
Мени алдамаса агарда кўзим,
Кўринмоқда ундан қолган ўтли из.

Вагнер

Ахир, қаршимизда лайчанинг ўзи,
Чиндан алдамоқда балки кўзингиз.

Фауст

Ҳамон теграмызда юрибди кезиб,
Қарагин, жодули кўзлари бизда.

Вагнер

Йўқ, у қўрққанидан думини қисиб
Кетолмай айланур атрофимизда.

Фауст

Айлана қисқарар. Келди! Тўхта, бас!

Вагнер

У оддий лайча-ку, шарпа, руҳ эмас.
Ана, акиллади, ана, ётибди.
Ит итлигин аён қилаётибди.

Фауст

Тўхта! Қўрқма, кучук! Бери кел дарров!

Вагнер

Ажойиб ит экан, олов-а, олов!
Қулоғин динг қилиб қараб туради,
Тўхгасак тўхтайди, юрсак юради.
Ўргатилган ит бу — қаранг, ўлтирар,
Бирор нарса ташланг,— дарҳол келтирар.

Фауст

Муъжиза йўқ бунда, фикринг ҳақиқат.
Оддий лайча экан,— машқ кўрган фақат.

Вагнер

Олимга ҳам эрмак учун ҳар нечук
Керак ўргатилган шундай бир кучук.

У талабалардан дарс олган чоғи,—
Кўриниб турибди улар сабоғи.

Шаҳар дарвозасига кирурлар.

ФАУСТНИНГ ИШХОНАСИ

Фауст ит билан кириб келади.

Фауст

Туман ичра чулғаниб ётган
Далаларни тарк этдим, мана.
Кўксим аро тўлғаниб ётган
Ҳислар қалқиб чиқмоқда яна:
Ором топди кўнгила туғени,
Таскин берди илоҳий сеҳр.
Юрагимда яна уйғонди
Тангри ила инсонга меҳр.

Ҳей, ит, кўп югурма, жим бўл бир нафас,
Ҳадеб остонани искамоқ нечун?
Қани, бурчакка кир, тек ёт, энди бас,
Мана ёстиқ, ухла, ташқарида тун.
Сакраб-чопис роса ўйнадинг, етар,
Бу ер дала эмас, кўп бўлма нодон.
Иззатингни билгин, шўхсан бунчалар?—
Ахир сен бу кеча уйимда меҳмон.

Борлиқ узра чўкмиш зулумот,
Ёритмоқда кулбамни зиё.
Ишхонамнинг ўзимас фақат,
Юрагим ҳам ёришар гўё.
Вужудимга тафаккур эга,
Яна ортур кўнгила ташнаси.
Яна мени тортар ўзига

Тирикликнинг зилол чашмаси.
Хей ит, бас қил итлик ашуласини,
Бўлди, кўп ғингшима, билиб ёт жойинг.
Мени асир этган илҳом сасини
Бўғмоқдадир сенинг хунук хиргойинг.
Сен-ку ит, одамзод феъли ғалати —
Ҳаргиз чин донишдан кулмоққа тайёр.
Ўзидан баландга ҳуриш одати
Ажабо, наҳотки итларда ҳам бор?

Воҳ, тарк этди яна иштиёқ,
Яна ҳоким сўник кайфият.
Борлигимни эгаллар ҳар чоғ
Илҳомдан сўнг шундай сукунат.
Шундай экан ҳамиша аҳвол:—
Гоҳ парвозда, гоҳ афтодаҳол.
Лекин бордир бу дардга малҳам —
Адашганнинг ёруғ юлдузи,
Бу — илоҳий каромат сўзи —
Янги Таълим ичра бўлмиш жам.
Қаршимдадир мана ул ўзи —
Қудрати зўр бу замонда ҳам.
Банд айлади мени каромат,
Энди қилиб сабру қаноат —
Бул китобда бўлса ҳар нима,
Немисчага қилай таржима.

(Таржима қилиш учун китобни очади)

«Даставвал Сўз бўлган». Илк сатрданоқ
Мени лол этди-ку мураккаб жумбоқ,
Нима бўлди экан бунинг маъноси?
Наҳот сўз оламнинг бўлса асоси?
«Дастлаб Идрок бўлган». Таржима мана.

Матне маъносига шу сўз яқинроқ,
Лекин ўйлаш керак. Бисмиллоданоқ
Ишни расво қилиб қўймайлик яна.
Йўқ идрок борлиқнинг замири эмас,
«Дастлаб Қудрат бўлган». Қолгани абас.
Яна юрагимга иштибох солдим,
Яна ҳайронликка учрадим қолдим.
Йўқ, қудрат ҳам эмас, қилибман хато,
«Дастлаб Амал бўлган». Шу асли маъно.

Ҳайдалишни истайсан наҳот?
Ғингшима, жим ёт.
Бўлай десанг мен билан ҳамдам,
Қутурма, ошнам.
Бу аҳволда ишлаш мумкинмас,
Вовуллама, бас.
Илож йўқми — ҳал қилмоқ керак:
Ортиқчамиз биттамиз, демак.
Кетмоқ керак сенга ё менга,
Мана, эшик, қани, марҳамат!

Воҳ, ажабо, бу нечук ҳолат!
Унгимми бу, тушимми экан?
Ит тобора бўлмоқда улкан.
Усаётир эню бўйига
Усаётир шипга қадар то.
Қандай махлуқ кирди уйимга,
Йўқ, бу итмас, бегемот гўё.
Ўт чақнаган кўвлари даҳшат,
Ҳа, англадим, бу албатта жин!
Менга мадад бермоғи мумкин
«Сулаймоннинг мифтоҳи» фақат.

Ж и н л а р

(Ташқарида)

Бир дўстимиз тутқунда —
Йўл йўқ ичкари.
Лек ёрдамга шай бунда
Жинларнинг бари.
Айланиб учмоқ керак,
Гоҳ паст, гоҳ баланд.
Бизлар ҳаракат қилсак,
У бўлмагай банд.
Қани берайлик ёрдам,—
Биздан умидвор.
Ёрдам қилганди у ҳам
Бизга неча бор.

Ф а у с т

Даф қилганда махлуқ, мададкор —
Мифтоҳ аро тўртта дуо бор:

Саламандра, ён,
Ундина, мавж ур.
Сильф — сочил ҳар ён,
Кобальд — ишлаб тур.
Кимга бу дуо
Бўлмаса ошно,
Ким сеҳр кучин
Ўз нафи учун
Билмаса агар,
У не афсунгар?
Ўзни ўтга ёқ,
Саламандра,

Жилгаларга оқ,
Ундина,
Юлдуз бўлиб боқ,
Сильфида,
Уйга қарашмоқ —
Сенга, Инкубус,
Бскалар муштоқ
Сенга, Инкубус.

Йўқ! — Бу тўрт унсурнинг бирортаси ҳам
Бу махлуқда эмас мужассам.
Ана у ётибди бемалол,
Бу не ҳол!
Агар
Мен айтган дуолар қилмаса асар,
Булардан ҳам зўроқ бир дуо керак.
Қаршимда — жаҳаннам қувғиндисидур.
Шошмай тур!
Мана бу муқаддас белгига бир боқ,
Сендек гумроҳларга солгай у титроқ.
Ана, белги уни даҳшатга солди,
Қўрқувдан қалтираб ҳурпайиб қолди.

Эй даҳшат бало,
Ҳурпайдинг нечун?
Англадингми ё
Яратилмаган,
Ҳеч ким билмаган,
Ҳаммамиз учун
Эрк ато қилган
Ҳамда биз учун
Бутга тортилган
Тангрининг кучин?
Бурчакка қисилиб,

Не даҳшатки бул,—
Худди филдай бўлиб
Ўсаётир ул.
Чулгамоқда тутун
Еру самони,
Тўлдиргудек бутун
Борлиқ дунёни.
Эй сен дўзахий руҳ,
Буюрдим сенга:
Жим ёт, руҳи макруҳ,
Тобе бўл менга!
Ўқишимни кутма
Уч карра дуо.
Менда бор, унутма,
Оташи худо.
Йўқотурман беиз,
Етгай иқтидор.

Тутун тарқалиб, печка орқасидан дарвиш кийимида Мефистофель чиқади.

Мефистофель

Дўқ нечун? Қулингиз
Хизматга тайёр.

Фауст

Ажабо, кулкулик сир бўлди ошкор,
Ит бўлиб кўринган дарвиш экан-да?

Мефистофель

Этай, улуғ олим, хурматим изҳор,
Роса қийнадингиз сиз менн бандда.

Фауст

Исминг нима?

Мефистофель

Нечун бу майда сўроқ?
Сўз сен учун ахир ҳеч нарса эмас.
Сенга фақатгина амал муқаддас,
Бас, не керак сенга исмиمنى билмоқ?

Фауст

Ҳар амалнинг ўзга номи бор аммо,
Англаб олмоқ учун сенинг зотингни
Билмоқ кифоядир фақат отингни.
Жинмисан, шайтонми, иблисмисан ё?
Кимсан, айт!

Мефистофель

Мен харгиз ёмонлик тилаб —
Яхшилиқ қилғувчи кучнинг бир қисми.

Фауст

Оддйроқ қилиб айт — нимадур бу гап?

Мефистофель

Мен инкор руҳиман, инкор қилишни
Касб қилиб олганман — коинот абас,
Тангри не яратмиш бари керакмас,
Барини йўқотмоқ истагим-сўзим

Хуллас, сиз ёмонлик дея атаган —
Бузиш, беомонлик дея атаган
Куч — менинг ўзим.

Фауст .

Сен қисмман дединг, сўйла не учун?
Ахир рўпарамда турибсан бутун.

Мефистофель

Мен ҳақиқат сўзин айтдим камтарин,
Манманлик — бу ғофил одамзодга хос.
Бутун деб биларлар улар ўзларин,
Мен эсам қисмнинг қисмиман холос.
Ҳа, мен бир бўлакман. Нимадир бутун?
Бу — тун. Бир замонлар борлиқни бутун —
Чулғаб олган зулмат! У яратди нур,
Нур энди зулумот билан курашур.
Туққан онасини енгмоқ бўлар у, —
Аммо ниятига етолмас ёғду.
Жисмлар сиртидир унинг макони,
Жисмлар — жисмидир унинг ва жони!
Вақт келиб оламдан йўқолса жисм,
Борлиқда қолмагай нур деган исм.

Фауст

Мана, энди менга кимлигинг маълум.
Йўқота олмагач оламни буткул —
Майда нарсаларга қилурсан ҳужум.

Мефистофель

Рост айтсам, бу иш ҳам нақадар мушкул.
Поён билмас Йўқлик олами аро
Кичкина заррадир бу Борлиқ дунё.
Уни йўқотмоққа уринмай неча,
Ҳануз устивордир, кор қилмас пича.
Унга юбордим мен чақмоғу бўрон,
Даҳшатли зилзила, ёнғину тўфон.
Аммо асар қилмас коинот учун,
Уммонлар жойида, қуруқлик бутун.
Парранда, ҳайвонот, бари одамзод,
Қанча қирон солмай, бўлмади барбод.
Уларнинг одати — насл қолдирмоқ,
Шу бонс тириклик бўлмайди тамом.
Тагин ҳам бўлмайди тоқатларим тоқ,
Тагин ҳам касбимни қилурман давом.
Қаён боқма:— ерда, сувда, ҳавода
Ҳаёт куртаклари мангу намоён.
Яхшики олов бор экан дунёда,
Йўқса қолмас эди мен учун макон.

Фауст

Қара-я турфа бу тутган йўлингни,
Демак, оламда не курашар, яшар,
Ҳашарот, парранда, жондору башар...
Барига кўтардинг машъум қўлингни.
Эй зулмат фарзанди, ўзингга бўлак —
Дурустроқ касбу кор танлашинг керак!

Мефистофель

Уйлаб кўриш мумкин. Бу ҳақда бироқ
Бафуржа гаплашсак бўлур кейинроқ.
Менга ижозат бер энди кетмоққа.

Ф а у с т

Нима кераги бор сенга рухсатнинг?
Кета бер майлига истаган ёққа,
Келиб тур гоҳида бўлса фурсатинг.
Хўп, хайр. Марҳамат, бу ёқда эшик,
Мана дарча, мўри. Бор туйнук тешик
Сенинг хизматингда. Бора бер, рухсат.

М е ф и с т о ф е л ь

Бу ердан чиқмоғим мушкулдир фақат.
Анов остонага чизилган тасвир
Қилаётир чиқмоқ йўлини муаммо.

Ф а у с т

Бу пентограмма. Уйга сен аммо
Остонадан ўтиб кирдинг-ку ахир.

М е ф и с т о ф е л ь

Шакли нотўғри чизгансиз андак,
Икки ён чўзилиб иккита бурчак
Ўртадан киришга йўл қолган, қаранг.

Ф а у с т

Сени асир қилди тасодиф, демак,
Қўлимда тутқунсан, ҳолинг, демак, танг.
Бундоқ омадни ким қилибди хаёл?

М е ф и с т о ф е л ь

Ит ўтмоғи мумкин сакраб бемалол
Ва лекин шайтоннинг йўриғи бўлак:
Қаршимда белги бор — менга берк йўлак.

Фауст

Мана, дераза бор — кета бер.

Мефистофель

Бироқ —
Қайдан кирган бўлса шу ердан чиқмоқ,—
Жину шайтонларга азалий қонун,
Уни буза олмас ҳеч қандай малъун.

Фауст

Демак, дўзахнинг ҳам қонунлари бор,
Буни билиб қўймоқ албатта даркор.
Мумкиндир сен билан шартнома тузмак.

Мефистофель

Бизда асло бўлмас аҳдини бузмак.
Неки ваъда қилсак бизлар доимо
Вақтида ҳеч сўзсиз қилурмиз адо.
Сўйлашурмиз ҳали учрашиб такрор,
Ҳозир қўйиб юбор — кетмоғим даркор.

Фауст

Қаёққа шошурсан,— тўхта бир нафас,
Менга у дунёнинг эртақларин айт.

Мефистофель

Мен яна келаман, ҳозир вақтимас,
Сухбат қуражакмиз яйраб ўша пайт.
Ортиқ тутма мени.

Фауст

Қизиқ бу сўзинг.

Сени тутган менмас,— илиндинг ўзинг.
Бу гал озод этсам сени мабодо,
Қайтиб илинмассан балки ҳеч қачон.

Мефистофель

Хўп, қилганим бўлсин истагинг бажо,
Яна бироз бўлай уйингда меҳмон.
Мени ўз ҳолимга қўюрсан аммо,
Истаганча қилгум сени шодмон.

Фауст

Не қилсанг қила бер, сенда ихтиёр,
Фақат мени яйрат, дилим ёз бир бор.

Мефистофель

Яйратганим бўлсин,— бир неча фурсат
Дил ёзгач, топурсан бир йиллик лавзат.
Тингларсан жинларнинг ашуласини,
Банд этгай афсунгар бир шуъла сени.
Борлигингни берсанг ул сирли унга,
Нур севгучи кўзу эшитар қулоқ,
Таъм билгучи оғиз, буй билгич думоқ —
Бари асир бўлгай ўшал фусунга.
Фурсат керак эмас ҳозир бўлгани,
Ҳаммамиз тайёرمىз. Бошладик қани.

Ж и н л а р

Садпора бўлсин
Хонаи зулмат.
Яйрасин, кулсин
Кўргузиб талъат
Мовий самоват.
Кўк юзин тутар
Қора булутлар,
Булут оралаб
Юлдуз мўралаб
Излайди нажот.
Булутдан баланд
Чексиз фалаклар
Бир-бирга монанд
Учар малаклар —
Кўк ўғлонлари.
Курраи олам
Ям-яшил гилам.
Гўзал ёз чоғлар —
Тоғлар, ўтлоқлар,
Боғ, бўстонлари
Япроқлар ёзиб,
Янги куртаклар,
Айтар ишқ розин
Севган юраклар —
Пинҳон махфилда.
Ширин висоллар,
Ширин хаёллар,
Ваъдаи вафо
Ҳам сирли наво
Тилда ва дилда.
Эзгичдан тошиб
Улкан хум томон

Отилгансимон,
Қўпириб шошиб
Узум шарбати,
Чўққидан тушиб
Ошиб даралар,
Гумбурлар жўшиб
Шўх шаршаралар —
Буюк шиддати,
Шиддат ила ул
Интилар пастга.
Пастда мовий кўл
Жимирлар аста,
Қамишлар куйлар.
Бунда бир томон
Поёнсиз ўрмон —
Шитирлаб елда
Минг битта тилда
Қайинлар сўйлар.
Бунда тонгдан то
Оқшомга қадар,
Бўлмайди адо
Ўйин ва лапар,
Кулар ер, осмон.
Кўнгиллар қувноқ,
Бўсалар қайноқ.
Сўнгги йўқ роҳат,
Айшу фароғат
Бунда ҳукмрон.

М е ф и с т о ф е л ь

Ана, ухламоқда у тинч, беозор,
Жинларим, мен сиздан доим миннатдор.
Сизлар кўрсатдингиз ажойиб санъат.

Ха, шайтонни тутмоқ осон иш эмас.
Қўшиқ айтиб туринг яна бир нафас,
Токи маҳкам олсин бағрига ғафлат.
Мана бу шакли йўқотмоқ эса
Каламушнинг иши,— кемиргай дарҳол.
Ана, келиб қолди кутдирмай, яша!
Нажоткорим сенсан, менга қулоқ сол!
Каламуш — қурбақа, сичқонлар хони,
Бургалар, қаналар, битлар хоқони —
Сенга буюрмоқда — ҳузуримга кир,
Анов остонада белги бор — кемир.
Томизиб тураман мен у ерга ёғ,
Йўқотмасанг бўлмас — у менга тузоқ.
Тезроқ бўл! Қатраси қолмасин фақат,
Яна жиндек қолди, яша азамат,
Бўлди. Ердан учун ташаккур катта.
Мен кетдим. Ухлай бер, Фауст, роҳатда.

Фауст

(уйғониб)

Яна ғафлат ичра алдандим наҳот!
Наҳот ухлаб қолдим мен тентак, нодон.
Тушимда келибди қошимга шайтон,
Ит эса хонамдан қочибди, ҳайҳот!

ФАУСТНИНГ ИШХОНАСИ

Фауст ва Мефистофель

Фауст

Эшик тақиллади! Ким яна, э воҳ,—
Тинчимни бузмоққа келмиш? Кира қол.
Кимдурсан?

Мефистофель

Мен келдим.

Фауст

Киравер, гумроҳ!

Мефистофель .

Уч марта айтмасанг кирмоғим маҳол.

Фауст

Кир!

Мефистофель

Мана, қаршингда бўлдим мен пайдо,
Келишиб олурмиз бизлар икковлон:
Не ғам-андух бўлса кўнглингда, ишон,
Баридан бўлурсан, дўстим, мусаффо.
Кўр, мана, мен қандай кийиниб олдим,
Эгнимда зар ила тикилган камзул,
Елкамда ёпинчиқ,— тоза шоҳи бул,
Тилла нақшин қинга шамширни солдим.
Телпагимда эса хўрознинг пати,
Шунча бўлар битта йигит келбати.
Сен ҳам шундай кийин, қулоқ бер менга,
Ҳаёт ўз кўркини очажак сенга.

Фауст

Қай либосда бўлмай, барибир қалбим
Сезажак не гусса бўлса дунёда.

Ёлғиз сафо учун кексайиб қолдим,—
 Беҳавас бўлмоққа ёшман зиёда.
 Не берур мен ўзим билмаган олам?
 «Тобе бўл, сабр ила чека бер алам!»
 Шу — такбир бизларга азал ибтидо,
 Шу — мангу қулоқда янграган нидо.
 Болаликдан қилдик шунни қироат,
 Панду насихатдан тоқ бўлди тоқат.
 Ҳар тонг юрагимда бир ғамли туйғу:
 Янги кун бахт бермас, ишончим комил,
 Биламан, ушалмас бирорта орзу,
 Бирорта муддао бўлмагай ҳосил.
 Билъакс, соф ҳисларни қилгай у забун,
 Неки бўлса менга энг олий, сара,
 Барчасини *этар остину устуи,
 Терсини кўрсатиб қилар масхара.
 Тун чўкиб борлиқни қучар сукунат,
 Аммо юрагимда бетинч ғалаён.
 Кечамда ором йўқ, тушларим даҳшат.
 Урнимдан тураман сапчиб ногихон.
 Ажаб, кўкрагимда макон тутган ҳақ
 Ҳоким экан фақат ўй хаёлимда.
 Аммо неки бўлса борлиқ оламда
 Хукми ўтмас экан унинг, муҳаққақ.
 Шу боис ҳаётдан ювганман қўлим,
 Шу боис ўлимга ташнадир кўнглим.

Мефистофель

Яхши меҳмон эмас ва лекин ўлим.

Фауст

О, қандай саодат, ўлимга ногоҳ —
 Дуч келса одамзод жанг майдонида.

Ва ё бу оламдан бўлмайин огоҳ,
Дилбар оғушида ётган ониди.
Мен ҳам бахтли эдим унга дуч келсам —
Кеча руҳ васлига восил бўлган дам.

Мефистофель

Насиб бўлар эди сенга бу фараҳ,
Ичилганда агар кечаги қадаҳ.

Фауст

Демак, айғоқчисан, касбинг жуда мос.

Мефистофель

Қомусул аъламмас, билгичман холос.

Фауст

Кеча мени алдамиш наҳот
Илоҳий ул айём куйлари.
Мени йўлдан қайтармиш, ҳайҳот
Болаликнинг ширин ўйлари.
Лаънат бўлсин авраб инсонни
Аллалаган ўшал туйғуга.
Лаънат бўлсин табаррук жонни
Тан ғорига солган доғуга.
Лаънат, адо қилғувчи бизни
Кўнгилдаги тақаббурга ҳам.
Лаънат, мурғак ҳисларимизни
Алдағувчи тасаввурга ҳам.
Лаънат сенга, бизни банд этган
Турмуш ўйи, онла, шуҳрат...
Лаҳза бизни сарбаланд этган

Ширин тушлар, сизга ҳам лаънат!
Сенга ҳам, эй бойликка ружу,—
Лаънат бўлсин бутун умрга.
Лаънат бўлсин муҳаббатга-ю,
Шароб берган тотли сурурга.
Лаънат сенга, ширин хаёлот,
Не гулувлар солгувчи бошга.
Барчасига чидармиз ҳайҳот,
Лаънат бўлсин сабру бардошга

Ж и н л а р қ ў ш и ғ и

(пинҳона)

Оҳ, бу не алам,
Бу не бало, дод!
Кулбаи олам
Бўлди-ку барбод!
Вайрона қилди
Сен отган лаънат,
Чилпарчин бўлди
Гўзал иморат.
Тангри монанди
Эй одамизод!
Сен энди янги
Қаср айла бунёд.
Ўзгача бўлсин
Сен қурган бино.
У маскан қилсин
Юрагинг аро.
Мақсадинг сари
Дадил қўй қадам.
Шодлик куйлари
Янграсин бардам.

Мефистофель

Жажжи жинларим
Куйлар, тингла жим.
Куй тўла ақл,
Мағзини чаққил.
Дерлар:— Одамвод,
Кишанларни от.
Оламга кўз оч,
Тор кулбангдан қоч.

Гуссаларни унут, ўзни фарруҳ эт,
Бошингда қузгундек чарх урмагай гам.
Қанчалик бемаъни бўлмасин муҳит,
Барибир одамсиз яшоолмас одам.
Тўпори даврага бошламам, ишон,
Улфатлар топурмиз суҳбати аъло.
Гарчи мен оддий бир камтарин шайтон,
Лекин зериктирмам сени мутлақо.
Кел, қилиб олайлик икков маслаҳат,
Ҳаёт йўлларида ўтмоққа бирга.
Мен ҳамроҳинг бўлсам қочгувси кулфат,
Қайғу кўрмагайсан бутун умрга.

Фауст

Эвазига нима сўрайсан мендан?

Мефистофель

Ҳисоб-китоб кейин, ҳали фурсат бор.

Фауст

Не қилса шайтонсан, албатта сендан
Холис бир илтифот кутмасман зинҳор.

Хаққингни айт, бугун бўлиб иттифоқ,
Эрта орамизга тушмасин нифоқ.

М е ф и с т о ф е л ь

Сенга бу оламда бўлурман маҳрам,
Барча истагингни айларман бажо.
Хаққига нариги дунёда сен ҳам
Менинг хизматимни қилурсан адо.

Ф а у с т

У дунё қайғуси менга бегона.
Бу олам мен учун бўлгач вайрона,
Бошқа олам билан қолмагай ишим.
Мен замин ўғлиман,— шунда ягона
Менга ошиқодир ғам, шодиёна.
Бу ёруғ дунёдан бўлгач равона —
Менга қолса ўтга туташсин жисмим.
Қанча сўйласинлар боқий дунёни,
Мен асло қизиқмам, недур у дунё,
Ишим йўқ, қайдадир унинг поёни,
Қайда ибтидо-ю, қайда интиҳо.

М е ф и с т о ф е л ь

Ўжуда соз, шу бўлса сендаги имон,
Демакки, ишимиз кўчади осон.
Сенга шундай нарса қилайки ато,
Уни кўрмагандир бу ёруғ дунё.

Ф а у с т

Ажабо, шайтондан хайр ила аҳсон!
Не бера олардинг менга, бечора?

Билармисан, нелар истаиди инсон?
Унинг орзуларин тушунсанг зора!
Сен таом берурсан, тўймоқ йўқ унга,
Сен олтин берурсан, йўқ унга бақо,—
Симобдай тутқусиз, келмай қўлингга,—
Ўзга чўнтагига қочар доимо.
Сен қимор берурсан,— ютмоқлик йўқ деч,—
Сен шуҳрат берурсан,— бир лақзалик у,
Менга ёр берурсан,— бағримда ҳар кеч
Ўзга бир йигитни қилади орзу.
Неъматинг асрори менга аёнди:
Бугун куртак ёвса, эрта хавондир.

М е ф и с т о ф е л ь

Ҳа, булар барчаси иқтидоримда,
Истасанг берурман,— ихтиёримда.
Аммо сабр қилу муҳлат бер менга,
Лазизроқ неъмат ҳам берурман сенга.

Ф а у с т

Шунча лазиз бўлса сен берган таом,
Мен ўшал неъматга оғушта бўлсам,
Лаззат тўшагида олсаму ором
Шуҳрат гултожида шавқларга тўлсам,—
Унутсам оламни,— майлига ўлсам,
Майли ўша онда мени олса ер.

М е ф и с т о ф е л ь

Эсда тутажакмиз!

Ф а у с т

Майли, қўлни бер!
Агар мен бир онни улуғлар бўлсам,

«Тўхта, эй сония!»— деб айтсам агар,
Сенинг тутқунингман майли ўша дам,
Сен сайёд бўлурсан — овга муяссар.
Ихтиёр сеники бўлур у кунда,
Менинг ихтиёрим — ҳукмингни кутмоқ.
Тўхтасин умримнинг соати шунда,
Мен учун чалинсин сўнгги қўнғироқ.

М е ф и с т о ф е л ь

Гапларингни албат сақлагай ёдим.

Ф а у с т

Ҳеч сўздан қайтиш йўқ, бўлгин хотиржам.
Тафаккур қилишдан агар тўхтасам,
Барибир эмасми жоним олса ким.

М е ф и с т о ф е л ь

Келишдик, докторлик базмида букун
Садоқатлар билан қилурман хизмат.
Гап битта ва лекин эҳтиёт учун
Бериб қўйгин менга икки энлик хат.

Ф а у с т

Ажабо, не учун бундоқ расмият,
Не учун қоғозга шунча зарурат?
Демак, сенга зарур ҳужжатнинг ўзи,
Сен учун икки пул одамнинг сўзи.
Билгинки, инсонда субут бўлса оз,
Ердам бера олмас ҳеч қандай қоғоз.
Аксинча, қоғозлар гирдоби аро
Ҳали ҳам инсоннинг сўзи муқаддас.
У ўша сўз учун, қоғоз учунмас, —

Қурбон бўлмоққа ҳам тайёрдир ҳатто,
Таажжуб қиламан, нечун одамлар
Эътиқод қилурлар хатга, муҳрга.
Қоғоз — фақат қоғоз, сўз эса гавҳар,
Қоғоз — йиртилгунча, сўз-чи — умрга.
Хўш, энди сен айт-чи не билан ёзай?
Қаламми, чўккичми ё мўйқалам, ҳал...?
Қоғозга ёзайми, харсанг тош қалай?
Еки мрамаргами? Қай бири афзал?

М е ф и с т о ф е л ь

Фигонинг фалакка чиқмасин, шошма,
Мана, тайёр, етар бир парча қоғоз.
Бир томчи қон билан шу қоғозга ёз.

Ф а у с т

Ана холос! Шуми? Ола қол, ошна!
Шарт деган эвида бўлса-да бир оз.

М е ф и с т о ф е л ь

Қон — ўзгача шарбат, сира беқиёс!

Ф а у с т

Қўй, ўринсиз шубҳалардан кеч,
Сеникиман, алдамасман ҳеч.
Гаровдадир ҳаётим фақат,
Наҳот бўлса у менга қиммат?
Ҳаётим не, менинг ўзим ким?
Инсонликдан ягона фаҳрим —
Коиотга бергувчи тузум
Буюк руҳ-ла сўзлашдим ўзим.
У назарга илмади мени,

Хатто писанд қилмади мени.
Менинг учун олам жумбоқдир,
Тафаккурдан жуда йироқдир.
Китоблардан қайтди ихлосим,
Энди менинг бор эҳтиросим —
Юрагимнинг бор шавқ ғайрати —
Сенга бўлсин олам лаззати.
Ол бағрингга, замон тўфони,
Саргузаштлар қучоғига от.
Шавқу дардга тўла дунёни,—
Шодликни ҳам, ғаму жафони,
Висолни ҳам ҳижрон балони
Берсин менга борича ҳаёт.
Элтса фақат шиддат карвони,
Узалигини топура одамзод.

М е ф и с т о ф е л ь

Истагингга йўқ сира тўғон,
Иштиёқда урганда юрак,—
Шодлик гулин узмоқ бўлган он
Бўлма фақат уятчан гўдак,
Дадила бўлу юлгин беомон.

Ф а у с т

Йўқ, шодликмас мендаги тилак,
Мен тилайман довул ва бўрон.
Менга ҳислар оташи керак,
Керак менга ўртагувчи жон.
Сўнди менда китобга истак,
Кўл чўзурман халойиқ томон.
Тор қафасдан қутулган юрак
Эл дардига бўлсин ошиён.
Ҳа, уларнинг ғам, кулфатлари,
Шодликлари, уқубатлари,

Кўз ёшлари, кулгулари ҳам
Юрагимда бўлсинлар ҳамдам.

Мефистофель

Тириклик, бу — мисоли чандир,
Минг йилларким, тишларим банддир.
Уни чайнаб ютмоқ душвордир,
Ҳеч ким эмас бу ишга қодир.
Бу оламни қамрамоқ бутун
Амалидир ёлғиз тангрининг.
Хонаи ҳақ ёруғ туну кун,
Бизлар учун борлиқ нилигун.
Ва лекин сиз — одамлар учун
Тангри бермиш туну кунни тенг.

Фауст

Мен қодирман аммо!

Мефистофель

Бу жуда ҳам соз!
Лекин жуда олис камолот йўли,
Берилган умр эса ҳаддан зиёд оз,
Зарур садоқатли ёрдамчи қўли.
Мадаккоринг бўлсин, сен шоирни топ,
Унинг таълимига жон қулоғинг ос.
Барча фазилатлар сенга бўлгай хос:
Шердай мард бўлурсан, алқордай шитоб,
Шведдек устивор, румликдай хассос.
У ўргатар ўзда қилмоқликни жам
Мунофиқликни ҳам, тўғриликни ҳам.
Сўнг ўйлаб тузилган режага монанд

Сени қилар севги риштасига банд.
Фикрингда жам бўлур бу мавжуд дунё,
Ўзинг микроскосма бўлурсан танҳо.

Ф а у с т

Мен кимман ҳам нечук бўлурман одам,
Агарда одамзод қилгувчи ҳавас —
Орзулар тожига ета билмасам?

М е ф и с т о ф е л ь

Сен — ўзингсан, ўзга ҳеч кимса эмас.
Миллион жингалаклик соч тақсанг гарчанд,
Пошнангни бир қарич кўтарсанг баланд, —
Барибир — ўзингсан, уринмоқ абас.

Ф а у с т

Демакки, билимлар маҳзани аро
Терган дурларимнинг барчаси бекор?
Демак ночор эдим, мен ҳануз ночор,
Заррача камолот бермабди дунё?
Бир қилча ўтмабман ўзимдан нари,
Бир қадам қўймабман чексизлик сари?

М е ф и с т о ф е л ь

Қалта ўйламоқдир бандалар иши,
Сен ҳам бошқалардан эмассан ортиқ.
Бор экан кўксингда ҳаёт оташи,
Сенга тангри бермиш омонат тортиқ, —
Сен ундан фойдалан, фурсат ғанимат.
Нечун бу дунёдан излаш ҳақиқат?
Ўзингники сенга берилган бу бош,

Ўзингни елканг, қўлинг, оёгинг.
Хукму фармонингда не бўлса йўлдош,
Демак, бу сеники, лозим билмогинг.
Агар аравамга олти от қўшсам,
Қайга бурсам учса гўртта гилдирак,
Демак, меникидир шу учқур қадам,
Йигирма тўрт оёқ меники, демак.
Қоронғу кулбангни тарк эт энди, бас.
Мен билан бирга юр, кезайлик жаҳон,
Китоб бандаси, бу — бошвоқсиз ҳайвон,
Юлқиниб чопишдан ўзгани билмас.
Атрофида не бор — йўқ унда ҳавас,
Гулу чечакларни қиладур пайҳон.

Ф а у с т

Қаёққа борурмиз?

М е ф и с т о ф е л ь

Кўз кўрган ёққа!

Қани бўл, бу ердан кетайлик тезроқ.
Бас, етар, термулиб қора чироққа,
Ғанимат дамларни бекор ўткармоқ.
Сенинг таълимингдан азобдир фақат
Бунда ўзингга ҳам, толибларга ҳам.
Сомон янчмай қўйсанг бўлмагайсан кам,
Хамкасбингга бўлсин бу бенаф меҳнат.
Не ҳам айтар эдинг шогирдларингга
Китобда ёзилган гаплардан бўлак?
Дарвоқе, улардан биттаси сенга
Дарс истаб келмоқда, ана у гўдак.

Фауст

Бемаҳал келибди, ҳозир вақтим йўқ.

Мефистофель

Қўй, бола умиди бўлмасин барбод.
Кира берсин, сенинг кўнглинг бўлсин тўқ,
Урнингга мен ўзим бўлурман устод,
Тақя, ёпинчиқни бу ёққа узат.

(Фаустнинг кийимларини кияди)

О, қандай ярашди кийиминг менга,
Йўлга шайлаёна бер, бор жавоб сенга.
Шогирд билан ўзим қилурман суҳбат.

Фауст чиқади.

Нимадир тафаккур, инсон қудрати!
Йўқ энди сен учун улар қиммати.
Узни алдамоққа йўл берсанг, инсон,
Менинг қўлимдасан шунда бегумон.
Унинг феъли маълум, беором ўйи,
Бутун коинотни қамраш — тилаги.
Олам шодлиги-ю шавқларин қўйиб,
Қайгадир интилар телба юраги.
Мен унга ўқитай ҳаёт китобин,
Тубанликка отай, қилай банди чоҳ.
Кўрсин бу оламнинг барча азобин.
Барча пасткашликка бўлолсин гувоҳ.
Мен унга сув бергум ичиб қонмагай,
Унга таом бергум — тўёлмагай ҳеч.
У ўзи илинди, лекин ҳар қалай
Қўлга тушар эди эртами ё кеч.

Толиб киради.

Т о л и б

Келганимга кўп бўлгани йўқ,
Аммо сизга ҳурматим улуғ.
Сиздай буюк зот билан бир бор
Кўришмоққа эдим интизор.

М е ф и с т о ф е л ь

Ҳурмат учун чин дилдан раҳмат,
Мендайлардан кўп бунда ғоят.
Ушбу маскан танишдир сизга?

Т о л и б

Шу борада ёрдамингизга
Муҳтождирман, муҳтарам устоз.
Мен билимга бўлиб ишқибоз
Жуда олис юртдан келганман,
Илм олишни фарз деб билганман.
Кўп ёлборди кетма деб онам,
Бўлмас эди аммо кетмасам,
Илм менга — тириклик — ҳаёт!

М е ф и с т о ф е л ь

Бунда яйраб ёзурсиз қанот.

Т о л и б

Устоз, сизга ростини айтсам:
Фикрим — энди уйимга қайтсам.
Диққинафас ушбу хоналар
Дилга солди ғашлик ва кадар.

Бунда йўқдир кенглик ва ёғду,
Бунда уйлар тор ва қоронғу.
Ўйлайман, бу ҳужралар аро
Зардоб ютиб бўлурман адо.

М е ф и с т о ф е л ь

Урганишда, дўстим, ҳамма гап,
Чақалоқ ҳам кўз очмай, дастлаб
Олақолмас она кўкрагин.
Одат қилгач, ажратиш қийин.
Сиз ҳам қўйгач илмга кўнги,
Ундан сизни айирмоқ мушкул.

Т о л и б

Интилардим жон деб билимга,
Кўникмоғим мумкинми бироқ?

М е ф и с т о ф е л ь

Қизиқурсиз қайси илмга?
Қайси соҳа сизга мақбулроқ?

Т о л и б

Истагимга йўқ сира поён,
Ҳар соҳанинг олими бўлсам.
Сирин очса менга ер, осмон,
Сув, ҳаво-ю, табиат — олам!

М е ф и с т о ф е л ь

Жуда тўғри, жуда соз ният,
Энди зарур фақат ҳаракат.

Т о л и б

Кўнгилдаги ниятим учун
Борлигимни бахш этай бутун.
Дам олиш кун, таътилда гоҳи
Уйнаб олсам йўқми гуноҳи?

М е ф и с т о ф е л ь

Утказманг ҳеч фурсатни бекор,
Илм олишда тартибот даркор.
Олим бўлмоқ учун мукаммал
Мантиқ илмин эгалланг аввал.
У ақлни чархлайди бардам,—
Ургатади интизомга ҳам.
Сиздаги бу содда тафаккур
Илм сари тўғри йўл топур.
Шу пайтгача бўлса оддий иш
Сизнинг учун ичмак ва емак,
Хато қилган экансиз демак,
Лозим унга тўғри ёндошиш.
Бу ерда бор учта ҳаракат,
Бордур субъект, бор предикат.
Инсон ақли бамисли дастгоҳ,
Бунда ҳам бор дастак ва шона,
Бунда ҳам бор ўриш ва арқоқ,
Мингги боғлар бир ип ягона.
Аён бўлгач ушбу ҳақиқат,
Файласуфга келади навбат.
Унда ҳам бор программа,
Ургатади у ҳам бирма-бир:
Биринчи ва иккинчи нима,
Учинчи ва тўртинчи надир.
Қанча билманг оламни аммо,

Қанча солманг борлиққа нигоҳ,
Бу тафаккур аталган дастгоҳ
Тўқиёлмас ҳаётий мато.
Билмоқ бўлиб олам асрорин,
Жондан жудо қилурлар уни,
Бўлақларга бўлулар уни.
Бир кун келиб тўпласа барин
Топиб бўлмас тирик аслини.
Буни «Encheiresis naturae» атар,
Ўз устидан кулиб кимёгар.

Т о л и б

Сўзингизга тушунмадим ҳеч.

М е ф и с т о ф е л ь

Тушунарсиз эртами ё кеч,
Билгач редукция таъбирин,
Ҳам мураккаб туркумлаш сирин.

Т о л и б

Англамадим, ҳеч нарса, чин сўз,
Бош айланди фақат, тинди кўз.

М е ф и с т о ф е л ь

Поёнига етгач бу ишнинг,
Метафизикага киришинг.
Неким билмоқ мумкин эмасдир,
Чуқур дея атамоқ басдир.
Сўз кўп — силлиқ, ҳар ҳолатга мос,
Машаққатдан қилгувчи халос.
Лекин билим олмоқда илк бор
Қатъий тартиб, қоида даркор.
Шуни билинг энг биринчи фарз:
Ҳар кун бўлсин беш соатлик дарс.
Чалинмасдан ҳали қўнғироқ,
Синфда сиз ўтиринг муштоқ.

Бир маслаҳат — бошланмасдан дарс,
Қўлланмага ташлаб қўйинг кўз.
Билажаксиз. домлангиз айтмас
Ундан ортиқ бир оғиз ҳам сўз.
Лек эринмай дафтарингизга
Ёзиб олинг не айтса домло.
Гўё тақдис сўзларни сизга
Айтиб турган каби Руҳилло!

Т о л и б

Ёзиб олгум битта қўймай, соз,
Ёзишга мен жуда ишқибоз.
Аён, неки хатга тушди, бас,
Уни асло йўқотиб бўлмас.

М е ф и с т о ф е л ь

Хўш, кирурсиз қайси бўлимга?

Т о л и б

Хуқуқ унча ёқмас кўнглимга.

М е ф и с т о ф е л ь

Балли! Бўлинг бу фандан нари —
Қуруқ қоғоз даста-дасталик.
Кўҳна қонун ақоидлари
Бамисоли ирсий хасталик.
Беш-ўн авлод яшар гоҳ қонун,
Ўтиб борар аммо давр эса —
Бир вақт қонун — кори хайр эса,
Ул кори хайр кулфатдир букун.

Тирикликнинг қонуни ўзга,
Аммо уни илмаслар кўзга.

Т о л и б

Қонуншунос бўлмоғим мушкул,
Унга менда йўқдир иштиёқ.
Илоҳиёт илми дурустроқ.

М е ф и с т о ф е л ь

Эинҳор урманг бу илмга қўл!
У мисоли поёнсиз ўрмон,
Адашади қирган бегумон.
Мен кўрсатай сизга тўғри йўл:
Не деб сизни алдаса домло,
Ишонингу такрорланг фақат.
Шак келтирманг унга мутлақо,
Кўрмагайсиз шунда уқубат.
Сўзни маҳкам ушланг, тўғри йўл.
Элтар сизни ишонч қасрига.

Т о л и б

Тўғри, аммо ҳар бир сўз эга —
Уз мазмуни — маъно аслига.

М е ф и с т о ф е л ь

Маъно излаш — кераксиз меҳнат,
Унга йўқдир асло зарурат.
Силлиқ сўзлар топилса бошлаб —
Маъносиз ҳам тузса бўлув гап.
Қуруқ сўзнинг ўзидан доим

Навариёт яратар олим.
Билмоқ керак сўзни муқаддас,
Сўзни асло рад этиб бўлмас.

Т о л и б

Савол бериб сизни чарчатсам,
Мени маъзур тутарсиз албат.
Гар бўлмаса илоҳиёт ҳам
Қалай экан илми табобат?
Уч йил экан ўқиш муддати,
Уч йил унча кўп эмас, фақат —
Астойидил қилсам ҳаракат
Насиб бўлгай бу фан ҳикмати.

М е ф и с т о ф е л ь

(Четга)

Тегиб кетди домлалик жонга,
Айлангим бор яна шайтонга.

(Толибга)

Табобатнинг асрори надир?
Билмоқ бунни машаққат эмас.
Олам аро бўлса қанча сир —
Барчасини ўрганинг бир-бир,
Сўнгра улоқтиринг, — шарт эмас.
Соғ мияни ачитмоқ нечун?
Таваккалнинг измини тутинг.
Неки сизга лазиздир букун,
Олмоқ мақсад бўлсин сиз учун,
Ўзга ғамни тамом унутинг.

Келишгансиз, кучга тўлгансиз,
Ҳали ёшсиз, ўтсиз, аланга.
Ким виқорни касб этса ҳаргиз,
Халойиқнинг ҳурмати анга.
Қўйинг, дониш китобин ёпинг,
Аёлларнинг ёнига чопинг.
Сиз уларга бўлинг харидор,
Сиз уларнинг қўнглини топинг.
Қўлингизда энг зўр дору бор
Жононларнинг оҳ-фиғонига,
Оро кириг улар жонига.
Бўлиб гўё камтар камина,
Гўё эгри фикрдан йироқ,
Сиз касалнинг оҳистагина
Юрагига тутасиз қулоқ.
Андак дадил, андак ҳаёлик —
Текширасиз сўнгра беписанд —
Сиқиб қўйган эмасми нозик —
Кўкракларни қаттиқ сийнабанд.

Т о л и б

Бу — бошқа гап! Омаднинг нақди!
Маслаҳат саз — иш боривождир.

М е ф и с т о ф е л ь

Назария — қуруқ оғочдир,
Аммо яшнар ҳаёт дарахти.

Т о л и б

Сўзингиздан йўқолди ҳушим,
Унгимми бу ва ёки тушим?
Раҳмат сизга, яна келаман.

Мефистофель

Келинг, жуда хурсанд бўламан.

Толиб

Табаррук бу даргоҳингиздан
Қуруқ кетмай — балки бирор сўз
Дафтаримга ёзиб берарсиз?

Мефистофель

Майли, бўлсин хотира биздан.

(Толибнинг дафтарига ёзиб беради)

Толиб

(Уқийди)

Eritus sicut dei scientes bonum et malum.

(таъзим билан хайрлашиб чиқади).

Мефистофель

Холам илон сўзин ёд этсанг агар
Тангри монандликдан қолмагай асар.

Фауст киради.

Фауст

Хўш, қаён борурмиз?

Мефистофель

Қайга десанг ҳам.

Аввал кичик олам, сўнг катта олам

Сирин очгай бизга. Фойдалик бу дарс
Сенга завқли бўлур, ҳеч мушкул эмас.

Фауст

Аммо соқолимга қара, кўп узун,
Ярамасам керак шавқу завқ учун.
Шодлик оламига бўлардим эга —
Андак енгилтаклик етишмас менга.
Мен қувноқ улфатлар давраси аро
Узни йўқотурман боладек гўё.

Мефистофель

Яшашга ўрганиш унча қийинмас,
Шарти шу — ўзингга ишонч бўлса бас.

Фауст

Қандоқ сафардур бу турфа ғаройиб?
От йўқ, арава йўқ, аравакаш йўқ.

Мефистофель

Мана ёпинчигим, уни кенг ёйиб,
Ҳавога учгаймиз, кўнглинг бўлсин тўқ.
Аммо ола кўрма ортиқча тугун,
Халал бергай бизга юксалмоқ учун.
Менда бор парвозга ўт билан ҳаво,
Учурмиз, вазнимиз сабодак бўлсин.
Қутлағ бўлсин сенга янги бу дунё,
Янги ҳаёт сенга муборак бўлсин!

ЛЕЙПЦИГДАГИ АУЭРБАХ ЕРТУЛАСИ

Кайф-сафо билан машғул улфатлар.

Ф р о ш

Ҳеч ким ичмас, демак? Кулги ҳам етар?
Ҳеч кимга керакмас шодлик ва ханда?
Кўринишдан туппа-тузук йигитлар
Сувга тушган нондай ўлтирар бунда.

Б р а н д е р

Йигитлар кулмаса ўзинг айбдор,
Қилиқ кўрсатмадинг бизларга бир бор.

Ф р о ш

(унинг бошидан бир стакан май қуяди)

Мана керак бўлса!

Б р а н д е р

Эҳ, гўнгиз, ифлос!

Ф р о ш

Сен қилиқ сўрадинг, бажардим холос.

З и б е л ь

Бас, жанжални тугат! Ким бошласа жанг,
Калтак ейди мендан. Қўшиқ айт ҳамманг!

А л ь т м а й е р

Бунча бақирмасанг, қулоғим битди,
Уч қават пардаси ёрилиб кетди.

З и б е л ь

Буни йўғон овоз дерлар, яъни бас,
Девор титрамаса ҳисобга ўтмас.

Ф р о ш

Қўшиқ ёқмаганлар чиқсин эшикка,
Та — ре — рай — рай!

А л ь т м а й е р

Та — ре — рай — рай!

Ф р о ш

Овозлар мослашди энди қўшиққа.

(куйлайди)

«Айтинг, муқаддас Рим империяси
Барбод бўлмадими, борми дунёда?»

Б р а н д е р

Қўйсангчи, сиёсий қўшиқ нимаси,
Бемаъни қўшиқ йўқ бундан зиёда.
Тангрига минг бора қилингки шукур,
Бесалтанат борсиз саломат омон.

Сизда империя ташвиши йўқдир,
Сизнинг муродингиз ўзгадир тамом.
Яхшиям эмасман на шоҳ, на қирол,
Ва на империя котибимасман.
Фақат кўп қатори оддий фуқаро,
Фақат хўп мириқиб май ичган мастман.
Ва лекин бошлиқсиз иш доим чаппа,
Шунинг учун керак бизларга папа.

Ф р о ш

(куйлайди)

Уч, булбулим, жон булбул,
Юксал осмонга.
Саломим етказ кўнгил
Севган жононга.

Э и б е л ь

Жононларга нима бор?
Улар не ҳожат!

Ф р о ш

Жўрабоши, бу қадар
Бўлма бешафқат.

(Куйлайди.)

Эшикни оч, ёр келди,
Эй, соҳибжамол.
Тонг отди-ю, ёр кетди,
Энди қулфлаб ол.

Зибель

Нечун жононларга бунча шараф-шон?
Уларга қилурсиз бунча жон фидо?
Менга жононларнинг кимлиги аён,
Бари алдоқчидир, бари бевафо.
Чорраҳадан ўтса, мен севган барно,
Така бўлиб унга йўлиқсин шайтон.
Блоксбергда эчки берсину салом,
Сўнг маъраб тиласин хайрли оқшом.
Кўнгли пок йигитга у бегонадир,
Қанча нола қилма — боқмас тош юрак.
Унга таъзим қилган ғирт девонадир,
Дарчасини уриб снидирмоқ керак.

Брандер

(столга мушт уриб)

Бир таклиф бор, жаноблар, диққат!
Мен турмушдан анча хабардор.
Бунда барча — аҳли муҳаббат,
Бу йиғинни нишонлаш даркор.
Менда янги бир қўшиқ бор — зўр,
Нақоратга ҳамма бўлсин жўр.

(куйлайди)

Бир каламуш мойни еб,
Роса тўйибди.
Доктор Лютердек бўлиб
Қорин қўйибди.
Бека бир кун маргимуш
Ташлабди аста.

Каламуш беҳол эмиш,
Ошиқдай хаста.

Ҳ а м м а

Ошиқдай хаста.

Б р а н д е р

Ўзи ҳарён урди у,
Югурди ҳар ёқ.
Ичин ўртади оғу
Аммо баттарроқ.
Кўлмаклардан ичди сув,
Айланди гир-гир.
Чийиллаб йиғлади у
Ошиқдай дилгир.

Ҳ а м м а

Ошиқдай дилгир.

Б р а н д е р

Ошхонага кирди у,
Сўнгра ноғиҳон —
Ўт олдиға келди-ю,
Йиқилди бежон.
Бека қаҳ-қаҳ уради:
«Ажабо, не ҳол!
Қаранг, шўрлик тугади
Ошиқдай беҳол!»

Ҳ а м м а

Ошиқдай беҳол.

З и б е л ь

Ажаб, шу ҳам қўшиқ бўлди-ю...
Каламушга бермишлар оғу,—
Бу не эртак, бу не ҳикоя?

Б р а н д е р

Гапга қаранг! Қай замондан у
Каламушни қилар ҳимоя?

А л ь т м а й е р

Ҳайрон бўлманг, бу қориндор кал
Эшитганда қўшиқнинг сўзин,
Нафс балоси туфайли ўсал
Каламушга ўхшатди ўзин.

Ф а у с т в а М е ф и с т о ф е л ь

кириб келадилар

М е ф и с т о ф е л ь

Мана, келдик, сенга аввало
Кўрсатурман шу майхонани.
Бунда кўриб фақат кайф-сафо,
Эшитурсан шод таронани.
Маънилик гап йўғу қувнашиб,
Қаҳ-қаҳлашур ичиб олгач май, —
Худди думи билан ўйнашиб
Яйрагувчи мушук боладай.

Улар учун гам-ташвиш абас,
Қилмаса бас бош оғриқ диққат,
Қаҳвахона эгаси фақат
Нася майни бериб турса бас.

Б р а н д е р

Ўзга юртлик меҳмонлар, қаранг!
Ҳозир келган кўринур улар,
Чунки бири жуда ҳангу манг.

Ф р о ш

Гапинг тўғри, келгиндидурлар.
Лейпциг эса — кичкина Париж,
Одамлари тамоман ўзга.
Бу ерликни қийинмас таниш,
Бир қарашда ташланур кўзга.

З и б е л ь

Қайдан келган улар, ўзи ким?

Ф р о ш

Мен уларга икки қадаҳ май —
Бераман-да, сўрамай нетмай,
Қимлигини айтаман ўзим.
Мартабалик зот балки улар,
Боқишлари мағрур, бепарво.

Б р а н д е р

Улар — ўтакетган фирибгар.

А л ь т м а й е р

Бу тўғри гап!

Ф р о ш

Шошманг мутлақо,
Мен синайман, шоҳиддир худо.

М е ф и с т о ф е л ь

(Ф а у с т г а)

Қара, шайтонга ҳам қилмаслар парво,
Боқмаслар бўғзидан тутсам-да агар.

Ф а у с т

Салом, эй жаноблар!

З и б е л ь

Саломат бўлинг!

(*Мефистофелга кўз қирини ташлаб, ўзича*)

Бир оёғи оқсоқ кўринар бунинг.

М е ф и с т о ф е л ь

Мумкинми қўшилсак биз ҳам суҳбатга?
Бунда яхши шароб топилмаса ҳам
Хурсандмиз учраган яхши улфатга.

А л ь т м а й е р

Дидингиз нозикка ўхшар, муҳтарам.

Фрош

Мабодо сиз кеча Риппахда қўниб —
Ганс тентакка ҳамдам бўлмадингизми?

Мефистофель

Топдингиз, шу бугун сўйлашдик тўйиб,
Акаси экансиз, сўради сизни.
Ўдимдан чиқибди, қаранг, азизим,
Сизга йўллаганди салом ва таъзим.

(Фрошга таъзим қилади)

Альтмайер

(секин)

Боплади-ку!

Зибель

Закки экан у, балли!

Фрош

Кўрсатиб қўяман, шошмасин ҳали.

Мефистофель

Бизлар остонадан қадам қўйганда
Қўшиқ айтардингиз сизлар қувноқ, соз.
Ашулага жуда боп жой экан-да,
Жаранглаб чиқади бу ерда овоз.

Фрош

Узингиз ҳам куйлаб чаласизми соз?

Мефистофель

Ҳавас зўру аммо қобилият оз.

Альтмайер

Бирор нарса айтинг.

Мефистофель

Майли, марҳамат.

Зибель

Янги қўшиқ бўлсин, шарти шу фақат.

Мефистофель

Биз Испан юртидан келяпмиз бу он,
У юрт шароб билан ашулага кон.

(куйлайди)

«Бўлган экан бир қирол
Ҳам дўсти бурга».

Фрош

Жуда соз — қиролга бургадир ўртоқ,
Лойиқ жуфт топилмас қиролга бундоқ.

Мефистофель

(қўшиқ айтади)

«Бўлган экан бир қирол
Ҳам дўсти бурга.
Яшар эканлар хушқоқ
Икковлон бирга.
Доно қирол чақирди
Чеварин бир кун,
Либос тик деб бақирди
Бургажон учун».

Брандер

Айтиш шарт буйруққа шуни ҳам қўшиб:
Силлиқ, соз кийинсин бургавой жаноб.
Агар бирор ери қолса буришиб,
Чевар боши билан беради жавоб.

Мефистофель

(қўшиқ айтади)

Мана, бурга эгнида
Шоҳона либос.
Нақшин қилич белида,
Саркардага хос.
Кўксида нишон қатор,
Министр оти.
Саройда бор мансабдор —
Бурга авлоди.
Бурга сўрар ҳаммани,
Лекин ҳамма дам.
Пайса-пайса бадани

Қиролича ҳам.
Хатто қичиб кўргани
Журъат йўқ, лек биз —
Биз оддий халқ — бургани
Шаққа эзамиз.

Ҳ а м м а

(хурсанд)

Биз оддий халқ — бургани
Шаққа эзамиз.

Ф р о ш

Нақадар саз кўшиқ! Жуда зўр маъно!

З и б е л ь

Барча бургаларга шу бўлсин жазо!

А л ь т м а й е р

Яшасин озодлик! Яшасин шароб!

М е ф и с т о ф е л ь

Озодлик ҳақиға ичардим мен ҳам
Шароб бўлганида агар чинакам.

З и б е л ь

Бу тухмат! Қайда бор бундай тоза май!

М е ф и с т о ф е л ь

Майхона эгаси ранжимаса гар
Тотиб кўрадингиз мазаси қалай
Бизнинг ертўладан чиққан шароблар.

З и б е л ь

Кўрсатинг, хижолат чекманг ҳеч, мен бор!

Ф р о ш

Фақат шароб таъмин билмоғим учун
Тўйгунча симириб кўришим даркор,
Бир-икки қултуми ҳеч қилмагай кор.
Тўлатиброқ қўйинг, сезай май кучин.

А л ь т м а й е р

(секин)

Ҳа, булар Рейндан келишган, топдим!

М е ф и с т о ф е л ь

Битта парма топинг.

Б р а н д е р

Не учун парма?
Эки ташқарида бочкангиз борми?

А л ь т м а й е р

Анов қутида бор ҳамма асбобдан.

Мефистофель

(пармани олиб Фрошга)

Айтинг, сизга қандай шароб мақбулроқ?

Фрош

Қизиқ! Сизда майнинг хили кўп демак?

Мефистофель

Марҳамат, буюринг, кимга не керак?

Альтмайер

(Фрошга)

Шошма, сўлагингни артиб ол, ўртоқ.

Фрош

Менга Рейн майидан, ўзгаси бекор,
Ўз юртим шароби мен учун азиз.

Мефистофель

(Фрош ўтирган жойдан столни тешиб)

Тешикни ёпишга озроқ мум даркор.

Альтмайер

Бу одам — афсунгар, ҳали кўрасиз!

Мефистофель

(Брандера)

Сизга қайбиридан?

Брандер

Шампандан бўлсин,

Мавж уриб, кўпириб шипга отилсин.

Мефистофель пармалайди. Меҳмонлардан бири мум билан тешиклари беркитиб боради.

Ўзга юрт инъомин рад этмоқ абас,

Олис эллардан ҳам келади савоб.

Француз немисга гарчи дўст эмас.

Лекин яхши кетар фараңгий шароб.

Зибель

(Мефистофель унинг ёнига яқинлашаркан)

Ҳеч ича олмайман мен нордон шароб,

Ширинроғи бўлса — албатта бизга.

Мефистофель

(пармалайди)

«Токай» шаробидан қуяман сизга.

Альтмайер

Қўзимга бир қаранг, муҳтарам жаноб,

Бизни лақиллатмоқ бўляпсиз, аён!

Мефистофель

Қўйсангиз-чи, ахир эмаску осон

Шундай эътиборли зотларни алдаш.

Қани, энди қилинг истакни баён,
Биздан — қуйиб бериш, сизлардан — танлаш.

А л ь т м а й е р

Не бўлса ҳам тезроқ! Уртанди-ку жон.

М е ф и с т о ф е л ь

(турфа ҳаракатлар билан)

Токда шарбатли узум,
Эчкининг шохи узун.
Май онаси оғочдир,
Оғоч майлик саночдур.
Агарда мен истасам
Шу оғоч курсидан ҳам
Мисли фаввора — тинмай
Отилиб чиққуси май.
Муъжиза тўла олам,
Битта муъжиза бу ҳам.

Қопқоқларни очинг, ичинг марҳамат?

Ҳ а м м а

*(Тешиклардан мумни кўчиришади, ҳамманинг
тилаган шароби стаканларга қуйилади.)*

Бахтли кун борми бундай!
Булоқ бўлиб оқар май!

М е ф и с т о ф е л ь

Бирор томчисини тўкмангиз фақат.

(яна бир стакандан ичишади)

Х а м м а

(куйлашади)

Роса мириқяпмиз, яйраяпмиз биз,
Мисоли балчиқда беш юзта тўнғиз.

М е ф и с т о ф е л ь

(Фаустга)

Озодликка чиқди, қара, дайр эли.

Ф а у с т

Кетайлик, кўнгилга тегди бу макон.

М е ф и с т о ф е л ь

Шошмай тур, буларнинг ҳайвонлик феъли —
Бутун кўрки билан бўлсин намоён.

Зибель аҳтиётсизлик қилиб майни тўкади, май тўкилган ердан ўт
чиқади.

З и б е л ь

Ут кетди! Дод, ёрдам! Дўзах ўти бу!

М е ф и с т о ф е л ь

(дуо ўқийди)

Тинчлан, тез сўн, менга қадрдон офат!

(ҳаммага)

Бу фақат аросат алангаси-ку!

З и б е л ь

Бас қил, эй жодугар, ҳазилни тўхтат,
Йўқса орттирасан бошингга кулфат.

Ф р о ш

Яна бир такрорлаб кўргин-чи, қани!

А л ь т м а й е р

Бўлди, яхшиликча жўна, ҳе сани...!

З и б е л ь

Қандай журъат қилдинг, афсунгар разил.
Бу ерда биз билан қилмоққа ҳазил?

М е ф и с т о ф е л ь

Жим бўл, меш!

З и б е л ь

Тилни тий, чўлтоқ супурги!
Керакми ё сенга бир-икки туртки!

Б р а н д е р

Ҳали муштимизни синаб ҳам кўрар!

Альтмайер битта мум қопқоқни суғуради — тешикдан олов чиқади.

А л ь т м а й е р

Вой, дод! Олов! Ендим!

З и б е л ь

Ушланг! Жодугар!

Мукофот олади ким тутса агар!

Пичоқ суғуриб Мефистофелга ташланади.

М е ф и с т о ф е л ь

(бепарво)

Тинглаб жоду сўзларин,
Туман қоплаб кўзларин,
Кўрсин улар ўзларин
Ҳам бундаю ҳам унда.

Ҳамма бир-бирига ҳайрат билан қараганча тўхтаб қолади.

А л ь т м а й е р

Ажабо, қайдамен? Қандай сўлим боғ!

Ф р о ш

Бу тоқларни кўру узумларга боқ!

Зибель

Бош-бош узумлардан узилмас кўзим!

Брандер

Мана нақ олтиндай бир шингил узум!

(Зибелнинг бурнидан ушлайди. Бошиқалар ҳам шундай қиладилар ва пичоқларини кўтардилар)

Мефистофель

(аввалги ҳолатда)

Тарқалсин кўзларни қоплаган тутун,
Ёдингизда қолсин шайтоний ҳазил.

*(Фауст билан бирга кўздан йўқолади.
Қолганлар жой-жойларига тарқалишади.)*

Зибель

Бу не ҳол!

Альтмайер

Ҳайронман!

Фрош

Қўлимда бурун!

Брандер

(Зибелла)

Мен сенинг бурнингдан ушлабман, сабил!

Альтмайер

Курси беринг менга, бу нечук аҳвол,—
Танимда заррача қолмади мажол.

Фрош

Тушунолмай қолдим, ўзи нима гап?
Қаерда эдим мен? Не кўрди кўзим?

Зибель

Қани у найрангбоз? Ушласам, бошлаб
Адабини бериб қўярдим ўзим.

Альтмайер

Кўрдим,— у бочкага сақраб минди-ю
Учиб кетди. Ҳануз титрайди тиззам.

(столга қараб)

Тешикдан май чиқди. Рост эдими шу?

Зибель

Бўлмаган гап. Алдаб кетди муттаҳам.

Фрош

Аmmo мен тешикдан ичдим-ку бода!

Брандер.

Токзор-чи? Узум-чи? Ёлғонми бу ҳам?

Альтмайер

Мўъжиза бор экан, демак, дунёда!

АЛВАСТИНИНГ ОШХОНАСИ

Пастак ўчоқда ёнаётган ўтга катта қозон қўйилган. Қозондан чиқаётган бугда сирли шарпалар кўринади. Урғочи маймун қозоннинг кўпигини олиб, шопириб туради. Эрк ак маймун эса, ўчоқ бошида болалари билан исиниб ўтирибди. Шифт ва деворларга алвастининг асбоблари осилган.

Фауст ва Мефистофель кириб келадилар.

Фауст

Беҳудман, кўз тинди, кўнгила беором,
Наҳотки зулатгоҳ бу маскан тамом —
Андухлардан халос этур бошимни.
Наҳотки алвасти пиширган таом
Ўттизга қисқартар менинг ёшимни.
Табиатнинг ўзи қилмаса даво,
Ўзи мақсудимга бермаса ривож,
Демакки ғамимга йўқ экан шифо,
Демакки, йўқ экан ҳеч қандай илож.

Мефистофель

Сўзларинг нақадар одил ва оқил,
Жодудан ўзга ҳам шифо бор албат.

Фақат сен эмассан бу йўлда омил,
Бажаришга бўйнинг ёр бермас фақат.

Фауст

У нима?

Мефистофель

Бу амал қийин эмас ҳеч,
Керакмас манови таом ҳам сабил.
Бир парча ер олу сен уни боғ қил,
Ҳайда, чоп, эк, хуллас тер тўк эрта-кеч.
Хаёл парвозини тарк эт мутлақо,
Замин ила боғла умрингни тўқис.
Бир парча ерингда айлан доимо
Бамисоли қўшга қўшилган ҳўкиз.
Тонг отмасдан қўйгин далага қадам,
Жирканма, курак ол, ерга гўнг тўқкин.
Шунда сен ҳаттоки саксон ёшда ҳам
Қайтадан ёшликка қайтмоғинг мумкин.

Фауст

Йўқ, асло! Менга бу тубанликдир ёт,
Фельдига бегона ўроғу курак.
Талабим ҳамиша юксак хаёлот.

Мефистофель

Шундай экан, демак, алвасти керак.

Фауст

Бу таомни ўзинг пиширсанг бўлар,
Нечун шум кампирга ялиниб турмоқ?

Мефистофель

Иқрорман, қўлимдан келмас бу ҳунар,
Мингта кўприк солиш менга осонроқ.
Бунда билим ўзи етмагай фақат,
Керакдир мислсиз бардошу тоқат.
Гиёҳ қайнаб, дори бўлгунча тайёр
Кўп йиллар сабр ила кутмоқлик даркор.
Бунчалик мушкул иш йўқдир оламда,
Тоқат қилмоққа ҳеч етмайди кўзим —
Шу сабаб, йўлини яхши билсам-да,
Дору тайёрлашга ожизман ўзим.

(маймунларни кўриб)

Дўмбоқларни қара, қандай беозор!
Чўриси мана бу, манов хизматкор.

(Маймунларга)

Бекангиз қаерга йўқолди зумда?

Ҳайвонлар

Бека ҳозир базмда,
Тутиб шамол қўлидан
Учиб кетди мўридан.

Мефистофель

Қачонгача санқиб юрмоқчи момо?

Маймунлар

Панжамизни иситгунча то.

Мефистофель

(Фаустга)

Қалай бу ҳайвонлар, сенга маъқулми?

Фауст

Бундай хунук нарса кўрмаганман ҳеч.

Мефистофель

Мен шод этиб шулар билан кўнгилни
Суҳбатлар қураман саҳардан то кеч.

(Маймунларга)

Қани, жавоб берсин аҳли пазанда,
Нима пишаётир манов қозонда?

Ҳайвонлар

Евфон қайнаётир гадолар учун.

Мефистофель

Демак, хўрандалар кўп бўлар бу кун.

Э р к а к м а й м у н

(*Мефистофелга яқин келиб суйкалади*)

Келақол, бир бор —
Уйнайлик қимор.
Чўнтагим тўлар
Пулга бой бўлсам,
Манов калла ҳам
Ақлли бўлар.

М е ф и с т о ф е л ь

Узин йўқотгудек бўларди мамнун
Ютиб олса агар қимордан маймун.

Маймунчалар ўйнашиб катта шарни хона ўртасида юмалатишади.

Э р к а к м а й м у н

Қўлингда болам,
Курран олам —
Тўпдир юмалоқ.
Ялтирар юзи,
Ичи бўш ўзи,
Бир шишадир, боқ.
Бир ер нурафшон,
Бир ер зимистон.
Уйнашма, болам,
Омонат олам,
Мўрт ойинадир.
Бўл ундан йироқ,
Тегсанг қалтисроқ
Чил-чил синадир.

М е ф и с т о ф е л ь

Айтинг, нечун манов панжара?

Э р к а к м а й м у н

(Панжарани олиб)

Ўғри кирса гар хонамизга,
Шу панжара кўрсатур бизга.

(Урғочи маймуннинг олдига келади ва уни панжарадан қаратади.)

Уйимизда ўғри бор, қара,
Сен ўғрини кўряпсан, фақат
Қилмаяпсан айтмоққа журъат.

М е ф и с т о ф е л ь

(Оловга яқинлашиб)

Манов кўза нимага керак?

Э р к а к м а й м у н

Бефаҳм тентак,
Ажратмоқ керак
Кўза нима-ю,
Нимадир қозон.

М е ф и с т о ф е л ь

Қандай жавоб бу,
Бетаъсир ҳайвон!

Э р к а к м а й м у н

Ана, курси, ўлтир марҳамат,
Супурги бор елишга фақат.

(Мефистофелни ўтқавади)

Фауст

(Ойна олдида турганча гоҳ яқинлашиб, гоҳ узоқлашиб томоша қиларкан)

Ажабо, бу қандай мунаввар талъат —
Сеҳрли кўзгуда бўлди намоён?
Кел, менга қанот бер энди, муҳаббат,
Тезроқ олиб учгин парирўй томон.
Қайдадир гўзалнинг қутлуғ маскани,
Яқинми, ё олам бурчидами у?
Ё бу фақат рўё, хаёл тумани,
Ушал туман аро қолгайми мангу?
Бу қандай гўзаллик, тафаккур билан
Унга бовар қилмоқ мушкул ниҳоят.
Наҳот бу оламда бўлса шундай тан,
Шундай юз, шундай лаб ва шундай қомат.

Мефистофель

Бўлмасам-чи, ахир тангрининг ўзи
Олти кун тер тўкиб ишлагач фақат
Еттинчи кун айтди «Офарин» сўзин,
Демак, ўзига ҳам ёқди бу хилқат.
Ҳозирча сен уни қилгин тамошо,
Мен сенга шундайин топайки ҳали,
Унинг висолига бир бор етгали
Олам йигитлари қилсин жон фидо.

Фауст ҳамон ойнага тикилади, Мефистофель эса супургини ўйнаб,
курсида ўтирганича керишиб давом этади.

Тахтдаман, қўлимда шоҳона асо,
Подшоман, фақат тож етишмас аммо.

М ай м у н л а р

(Турфа ҳаракатлар қилиб Мефистофель ёнига келишади
ва унга иккига бўлинган тож беришади.)

Мана сенга тож,
Ямашга илож —
Кўз ёшу қондир.

(Қўпол ҳаракат қилиб тожни қўлдан туширишади, у
чил-чил синади)

Тамом! У синди!
Ишимиз энди.
Оҳу фиғондир.

Фауст

(ойна ёнида)

Тамом бўлдим, не ҳол, ўнгимми, тушим?

Ме ф и с т о ф е л ь

(маймунларни кўрсатиб)

Менинг ҳам бошимдан учмоқда ҳушим.

М ай м у н л а р

Бўлса бир хуш дам
Ҳатто биздан ҳам
Чиқади маъно.

Фауст

Юрагим ёнмоқда бир оташ аро,
Бас, кетайлик, ортиқ чидашим душвор.

Мефистофель

Гарчи булар маймун бўлса ҳам аммо
Баъзи шоирлардан мўнг марта аъло.
Сўзлари самимий, очиқ ва ошкор.

Ургочи маймун қозонга қарамай қўяди ва қозон қайнаб тоша бошлайди. Аланга мўрига ўрлайди. Даҳшатли чинқирик билан ўт ичида Алвасти пайдо бўлади.

Алвасти

Ҳай-ҳай-ҳай!
Эй анқов, шалтоқ!
Қозонни қандай
Тоширдинг аҳмоқ?
Куйдирдинг мени,
Шошмай тур сени...

(Фауст ва Мефистофелни кўриб қолади)

Булар ким энди?
Бу нечук ташриф?
Ким сизни этди
Бу ерга таклиф?
Айтяпман сизга,
Йўқолинг дарров.
Башарангизга
Сочаман олов.

(Қозонга чўмич ботириб, ҳаммага олов сочади.
Маймунлар чинқиршади.)

Мефистофель

(Супурги дастаси билан идишларни уриб синдиради)

Биз турмаймиз жим,
Жим қилиб таъзим.
Билмабсан биз ким,
Шошмай тур ҳали.
Сингай девор, том,
Ушалгай тамом.
Сен қилган таом
Тўкилгай бари.
Ҳали бу сенга
Ҳазилим холос —
Сенинг куйингга
Жўр бўлганим мос.

Алвасти даҳшат ичида узоқлашади.

Энди танидингми? Эгангман, ўлгур,
Сўйласанг бўлмасми сўзингни билиб.
Сени бу оламдан йўқотсам бўлур
Маймунларинг билан қўшалоқ қилиб.
Қизил камзулимни кўрмадингми ё,
Сезмадингми хўроз патин бошимда?
Гердайиб турибсан зарра бепарво
Билмадингми кимдур сенинг қошингда?

Алвасти

Кечиринг, билмадим, қарилик қурсин.
Не қилай, кўрмадим туёгингизни
Ҳам қаргани — мангу ҳамроҳингизни.

Мефистофель

Кечирдим, балки сен бегуноҳдирсен,
Дийдор кўришмадик анчадан буён.
Кўп фасллар кечди, ўтди кўп замон,
Илму маърифатдан ўзгарди олам,
Олам — янги, демак, янги шайтон ҳам.
Шимол шарпалари эскирди букун,
Урфдан қолиб кетди тирноқ ҳам бутун.
Шох ҳам тарк этилди, йўқотилди дум,
Буларнинг барчаси эскича удум.
Шаклу шамойилим ўзгарди мутлоқ,
Менда қолди фақат бир белги — туёқ.
Уни ҳам яшириб замонга хос,
Қўнж тиктириб олдим оёғимга мос.

Алвасти

(ўйин тушиб)

Сизни кўрганимдан хурсандман чунон,
Хуш келибсиз бунда азизим шайтон!

Мефистофель

Жим бўл, бу исминни ҳеч олма тилга,
Халқ билса обрўйим тушар бегумон.

Алвасти

Исмингизни айтсам нимаси ёмон?

Мефистофель

Номим алақачон дostonдир элга.
Доғу, касофатнинг тимсоли бўлган,
Бу сўздан одамлар қилурлар хазар.
Олам-ку шайтону ножинсга тўлган,
Уларга ҳурмат-ла қилурлар назар,
Аммо ёмон отлиқ биз — шайтон азал.
Мени барон дея аташинг даркор.
Шайтоннинг ҳам баланд наслу насаби,
Мен ҳам князлару графлар каби
Мағрур юрсам бўлар, мана тамғам бор.

(хунук қилиқ қилиб кулади)

А л в а с т и

(қаттиқ кулади)

Ха-ха-ха-ха! Шунча йиллар ўтса ҳам
Ҳамон шўхлигингиз қолмабди, эгам.

Мефистофель

(Фoустга)

Урганиб қўй, дўстим, алвасти билан
Қандай муомила қилмоқни мендан.

А л в а с т и

Буюргайсиз энди менга не хизмат?

Мефистофель

Сен ўша шаробдан келтир бир шиша,
Оддийсидан эмас — кўҳнаси фақат.
Шаробнинг эскиси создир ҳамиша.

Алвасти

Сиз айтган шаробдан бир шишаси бор,
Гоҳи ўзим озроқ ичиб тураман.
Жуда соз, бадбўйи билинмас зинҳор,
Бажонидил сизга қуйиб бераман.

(Мефистофелга аста)

Ўрганмаган одам чидаши маҳол,—
Ҳамроҳингиз ичса ўлади дарҳол.

Мефистофель

Нималар деяпсан, ҳамроҳим бу хил
Шаробдан ўзини йўқотмас мутлоқ.
Дуойингни ўқи, иримингни қил,
Сўнгра шаробингдан қуй, фақат тезроқ.

Алвасти ғалати қилиқлар қилиб доира чизади ва доира ичига ҳар хил идиш-асбобларни қўяди. Тоғорача-кўзачалар мусиқий товуш чиқара бошлайдилар. Алвасти каттакон китоб олади, маймунларни доира ўртасига қўяди ва китобни улардан бирининг устига қўйиб, бошқаларининг қўлига машъала беради. Фаустни имлаб чақиради.

Фауст

(Мефистофелга)

Бу қандай томоша, бу нечук эрмак?
Бемаъни қилиқлар нимага керак?

Ахир булар бари мен учун аён,
Билиб турибманки, ҳаммаси ёлгон.

Мефистофель

Қўя бер, шундайдир унинг одати,
Сен бу қилиқларга ҳеч қилма парво.
Ошсин деб дорининг таъсир қуввати,
Табиблар ҳам шундай қилар доимо.

(Фаустни доира ичига тортади)

Алвасти

(Китобга қараб жазава билан)

Бирни олиб жўн —
Ундан яса ўн.
Яшир иккини,
Уйлама уни.
Ёнига қўй уч,
Бу бойлик ва куч.
Тўртни бўлса ёп.
Беш, олтини топ.
Бўлсин учун қўш,
Етти билан қўш.
Сўнг уни кўтар
Саккизга қадар.
Тўққиз жуда жўн —
Беркитилар ўн.
Мана алвастининг карра жадвали.

Ф а у с т

Оббо, алахлашга бошлади кампир.

М е ф и с т о ф е л ь

Сабр қил, бу хамир учидан патир,
Ҳақиқий томоша олдинда ҳали.
Шундай бу китобнинг бошдан оёғи,
Мен ўқиб чиққанман сўнггигача то.
Унда зид гапларнинг йўқдир саноғи
Тентак ҳам, оқил ҳам билмас не маъно.
Бу — ҳам янги-ю ҳам қадимдан бор гап:
Асрлар панд бериб аҳли заминга —
Учлигу бирликдан ҳақиқат ясаб,
Ўтказиб келдилар ёлғонни чинга.
Ҳамон алдайдилар, эл эса кўниб
Уша ақидани қиладилар ёд.
Нодон одамлар-чи, куйиб-уриниб
Сўзнинг маънисини топганидан шод.

А л в а с т и

(*давом этади*)

Илм асли пинҳон,
Етмоқ на имкон
Куйдириб жонни.
Ва лекин у гоҳ
Ўзидан огоҳ
Қилур нодонни.

Ф а у с т

Васвасадан ақлим йўқотсам керак,
Бу гаплар фикримга сиғмайди асло.
Шу тобда қулоғим остида гўё
Баробар қичқирад юз мингта тентак.

Мефистофель

Бўлди энди, бас қил доно Сивилла!
Ундан кўра қуйгин тўлатиб шароб.
Кўриб турибсанки, ҳамроҳим — мулла,
Унча-мунча майдан бўлмайди хароб.
Илмнинг ҳам, кайфнинг ҳам кўйига кирган,
Барча даражани бошдан кечирган.

Алвасти прим-сиримларни жойига келтириб косага шароб қуяди.
Фауст косани лабига яқинлаштирганда ундан олов чиқади.

(Фаустга)

Ича бер, бир томчи қолдирмай сипқор,
Руҳингга шавқ етур, ором топур жон.
Сен учун оловдан кўрқмоққа не бор,
Шайтоннинг ўзига бўлгач қадрдон.

Алвасти доирани очади ва Фаустни чиқаради.

Энди йўлга! Турма! Олга юр фақат!

А л в а с т и

Сизга саломатлик келтирсин шароб!

Мефистофель

Яхшилигинг менда қолмагай албат,
Вальпургия туни қилурмиз ҳисоб.

А л в а с т и

(Фаустга қоғоз беради)

Битта қўшигим бор яна сиз учун,
Бу қўшиқ орттирар шаробнинг кучин.

Мефистофель

Қани кетдик! Энди тўхтамоқ зарар,
Терлаб губорингни чиқармоғинг шарт.
Шароб ўз қудратин кўрсатгай агар
Бутун борлиғингни қучса ҳарорат.
Сайр этгач, навқирон ёшликнинг ҳисси
Қалбу вужудингга бўлар ҳукмрон.
Шунда муҳаббатнинг гўзал тангриси
Юз жилвалар билан бўлгай намоён.

Фауст

Шоширма, бу ҳурнинг тенгсиз жамолин
Яна бир зум кўриб қувонсин кўзим.

Мефистофель

Юр, тез, хушрўйларнинг энг баркамолин —
Тиригини сенга кўрсатай ўзим.

(секин)

Бу шаробни ичгач унга ҳар аёл
Бўлгай Еленадек соҳиби жамол.

Куча

Фауст, Маргарита ўтади.

Фауст

Салом, гўзал хоним, хўп денг, бир нафас —
Сизга ҳамроҳ бўлиб кузатиб қўйсам.

Маргарита

Мен хоним эмасман, гўзал ҳам эмас,
Уйга етоламан кузатувсиз ҳам.

(бурилиб жўнайди)

Фауст

О, қандай латофат! Ичурман қасам,
Бундайин умримда кўрмадим асло.
Нақадар покиза, маъсум бу санам,
Андак тикони ҳам йўқ эмас аммо.
Қип-қизил лаблару қонталаш юзлар,
Ерга қараб турган уятчан кўзлар
Кўзларимдан нари кетмагай асло,
Бир умр ёдимда қолгай бу сиймо.
Қандай оҳанг берди у қисқа сўзга,
Йлож йўқ қойилман демакдан ўзга.

Мефистофель киради.

Анов қизни менга кўндириб бер тез.

Мефистофель

Қайси қиз?

Фауст

Ёнингдан ўтиб кетди-ку.

Мефистофель

Гуноҳларин тўкиб, пок бўлиб бу кез
Кашишнинг ёнидан келаётир у.
Ўша пайт мен эдим унинг қошида,
Иқрору тавбасин эшитдим андак.
Ишон, гуноҳ йўқдир зарра бошида,
Кўнгли беғубордир мисоли гўдак.
Унга ҳукмим ўтмас, қилолмам таъсир.

Фауст

У ёшмас, ўн тўртдан ошган-ку ахир.

Мефистофель

Гапинг ўтакетган суюқнинг гапи,
Шундай одамлар бор, улар талаби —
Кўринган гунчани албатта узмоқ.
Гўё улар учун яралган олам,
Улар учун ишқ ҳам, бор гўзаллик ҳам.
Муқаддас туйғу йўқ уларда бироқ —
Сен ҳам ўшаларга ўхшама, ўртоқ.

Фауст

Насиҳатингни қўй, муҳтарам хомий,
Усиз ҳам яшамоқ мумкин дунёда.
Бугун сипқорилсин муҳаббат жоми,
Кечам шу қиз билан ўтсин сафода.
Шуни бажарурсан, йўқса тамомий
Шартномалар бекор бўлмай албатта.

Мефистофель

Нима қилмоқ мумкин шу оз муҳлатда?
Учрашувга сабаб қидирмоққа ҳам
Икки ҳафта фурсат керакдур ошнам.

Фауст

Ихтиёрим бўлса етти соатда
Етишардим сўзсиз ўша жононга,
Ялиниб ўлтирмас эдим шайтонга.

Мефистофель

Учар фарангининг гапидир бу гап,
Аmmo сен бўлмагин бундоқ беқарор.
Ўйлаб кўр, биринчи кўришдан бошлаб
Мақсадга етмоқнинг не қизиғи бор?
Шириндир висолга уриниб етмоқ,
Тезда қўлга кирган ишқ ҳам беқадр.
Қандай саз илк дамлар, кўз ёшу оҳ-воҳ...
Китоблар ҳам шусиз бўлмайди ахир.

Фауст

Қўй, шундоқ ҳам менинг иштаҳам дуруст.

Мефистофель

Қизиққонлик билан бу иш битмайди,
Севгида таваккал сира кетмайди.
Мумкинмас зўр билан висол ундириш,
Керак тадбир ила ишни дўндириш.

Фауст

Топиб бер у қизнинг бирор нарсасин,
Майли тўғноғичми ва ёки сочбоғ.
Сўнг мени уйига олиб кир тезроқ,
Ҳеч кимса билмасин одам шарпасин.

Мефистофель

Агар чин бўлса бу шавқу ҳарорат,
Майли истагингни бажо қилурман.

У қиз хонасига ўткизмай фурсат,
Шу бугуноқ сени олиб кирурман.

Фауст

Оҳ, уни кўраман, қучаман!

Мефистофель

Асло!

Қўшнисин кўргани чиқиб кетар у,
Сен эса хонада қолурсан танҳо
Ҳамда бахт онларин қилурсан орзу.

Фауст

Совға ҳам топиб қўй унга ярашиқ.

Мефистофель

Совға! Ишни шундан бошлаш шарт, балли,
Хотиржам бўл, ҳадя топурман, аниқ.
Ер остида кўпдир хазина, бугун —
Бир титиб кўрурман жононинг учун.

ОҚШОМ

Кичкина шинам хона. Маргарита сочини ўрмоқда.

Маргарита

Мен боримни берардим агар
Билмоқ менга бўлса муяссар,
Кимдир ўша йўлда сўз қотган,—
Оромимни тамом йўқотган.
У албатта бирор зодагон.

Йўқса йўлда учраб ноғиҳон
Нотаниш бир қизга у дадил
Қилмас эди бу тахлит ҳазил.

(чиқади)

Мефистофель ва Фауст кирадилар.

Мефистофель

Мана келдик. Кир — қўрқма асло.

Фауст

(Жимликдан сўнг)

Мени қолдир бу ерда танҳо.

Мефистофель

(хонани кўздан кечириб)

Қандай тоза! Шинам ва сулув.

(чиқади)

Фауст

Дилбаримнинг оромгоҳи бу,
Менинг учун энг қутлуғ макон.
Бу осуда, бу ним қоронғу
Хона ичра бир сеҳр пинҳон.
Эй севги деб аталган туйғу,
Борлиғимга бўл сен ҳукмрон.

Не бор бунда, ёр илки барин
Тартиб этмиш, озода, кўркам.
Ҳамма нарса бунда камтарин,
Ҳамма нарса оддий ва шинам.

(чарм курсига ўзини ташлайди)

Кўҳна хонадоннинг сарбаланд тахти,
Қутлуғ оғушинга ол мени бир он.
Сенда илк соҳибинг ўлтирган вақти
Кўзларим олдида бўлди намоён.
Ул кўҳна бобонинг осуда бахти —
Нурсиз нигоҳида бўлганда аён,
Унинг теграсида гўдаклар аҳли
Жаранг кулгу ила кўтарган сурон.
Менинг дилбарим ҳам шу гурунғ аро
Халоскор ҳаққига айтиб ташаккур
Бобо қўлларида олгандир совғо.
Ҳам ўша қўллардан ўпгандир масрур.
Қандай озодалик! Қандай тартибот!
Оёқ остида йўқ ҳаттоки губор.
Бунда неки бўлса барида ҳайҳот,
Сенинг фариштадек руҳинг устивор.
Нозик бармоқларинг сенинг баногоҳ
Шу оддий кулбани қилмиш саждагоҳ.
Бунда эса...

(каравот пардасини кўтаради)

Э, воҳ, ташласам назар,
Бутун вужудимни чулғар бир титроқ.
Мен бу кўшк қошида насиб бўлса гар,
Соатлаб турардим сезмайин чарчов
Шу кўшк оғушида соҳиби жамол

Ширин тушлар кўрган, гўдак хаёли —
Шунда улғайгану тополган камол,
Букун — гўзалликнинг нури тимсоли.
Сен-чи? Сен бу ерга келдинг не учун?
Ҳеч ўзинг эмассан, бошқасан бугун.
Нечун юрагингда ҳаяжон, ҳайрат?
Фауст, сен ростдан ҳам ўзингмисан, айт!
Излаб келган эдинг бир оний лаззат —
Мана юрагингда севги баркамол.
Шунчалар ўткинчи наҳот кайфият,
Наҳот ўйнар уни эсгувчи шамол.
Тасодиф бўлса-ю, шу онда дилдор
Ногоҳ кириб қолса не қилар эдим?
Мен ўз хаёлимдан бўлиб шармисор,
Оёғи остига йиқилар эдим.

М е ф и с т о ф е л ь

(кириб)

Келаётир! Тез бўл, тугади фурсат.

Ф а у с т

Бўпти, сўнгги марта бир қарай фақат.

М е ф и с т о ф е л ь

Қара, қутичамиз оғир ҳар қалай,
Манови жавонга солиб қўямиз.
Бунда марвариду зеб-зийнат талай,
Эс-ҳушин йўқотар кўргач шўрлик қиз.

Булар овунчоқдир — эрмак бўлгудак,
Уйинчоққа эса ўч бўлар гўдак.

Ф а у с т

Қандоқ бўлар экан?

М е ф и с т о ф е л ь

Шундайми ҳали!

Балки қутичани олиб қолгали
Жазм этдилар жаноб! Билмабман аввал.
Сенинг бу ҳолингдан ҳайронман мен ҳам.
Шундай хасисмисан? У тобда, ишкал —
Бу ишлардан мени озод қил, ошнам.

(Қутичани шкафга қўяди ва қулфлайди)

Энди кетиш керак бу ердан тезроқ,
Токи сен оғушта бўлган қизалоқ
Танҳоликда топиб бу армуғонни,
Тайёр бўлсин сенга бермоққа жонни.
Киши кўргуликмас ҳозирги чеҳранг,
Аттанг!
Мен сени деб қилдим ўзимни гаранг.
Сен эсанг,
Турибсан хомушлиқда танг.
Юзингда йўқ ранг,
Худди одина кун ўтган каби дарс,
Метафизикадан қилган каби баҳс.
Юр, кетдик!

Чиқишади.

Чироқ кўтарган М а р г а р и т а киради.

М а р г а р и т а

Нечук ҳаво уйда бўғиқ, дим,

(*дерзани очади*)

Ташқарида кезар салқин тун.
Бир ваҳима чулғар хаёлим.
Тезроқ кела қолсайди ойим,
Воҳ, мен бунча қўрқоқман нечун?

(*қўшиқ айтиб ечина бошлайди*)

Бир қирол бўлган экан
Қадим шавкатдор.
Қолган экан ёридан
Олтин жом ёдгор.

Шу қадаҳда гулгун май
Ичганда ҳар кун
Қирол ўзин тутолмай
Ҳинлар экан хун.

Вақт келиб у бойлигин
Қилди-ю тақсим,
Ололмади бу олтин
Қадаҳни ҳеч ким.

У сўнги бор ибодат
Этмоқ ўйида —
Берди катта зиёфат
Денгиз бўйида.

Май қуйди — порлаб турган
Жомни бўшатди.

Сўнгра уни мавж урган
Денгизга отди.

Олтин қадаҳ тўлқинда
Бўлдию ниҳон,
Шўрлик қирол ҳам шунда
Аста берди жон.

*(Кийимларини қўймоқчи бўлиб жавонни очади
ва қутичани кўради)*

Бу нечук сеҳрдир, бу нечук ҳикмат,
Қутича қаёқдан келди, ажабо!
Жавонни қулфлаб кетганман, албат.
Балки онам буни олган омонат,
Бировга қарз берган бўлса мабодо.
Мана калит. Қизиқ, унда нима бор?
Бир бор очиб кўрсам бўлмас-ку гуноҳ.
О, тангрим! Мен бунча бойликни зинҳор —
Умрим бино бўлиб кўрмаганман, оҳ.
Бундай безакларни энг бой хонимлар
Олий йиғинларда тақсалар арзир.
Эҳ, кимники экан бу зару сиймлар,
Кимники бўлса ҳам тақиб кўрай бир.

(Қимматбаҳо безакларни тақиб кўзгу олдига келади)

Оҳ, қани меники бўлса шу зирак,
Хусн ҳам ўзгача — уларни тақсам.
Табийий гўзаллик нимага керак —
Қачонки, йўқ бизда тузук либос ҳам.
Ачингандан кўплар мақтар, мақбул дер,
Асли, барча пул дер,

Бойлик дер барча.
Дунёда шўрлик зот йўқдир бизларча.

САИРДА

Фауст хаёлга чўмганча кезиб юради. Мефистофель унга яқинлашади.

Мефистофель

Лаънат бўлсин сенга, дўзахий гумроҳ,
Афсуски, сўкиш йўқ бундан баттароқ.

Фауст

Сенга нима бўлди? Сўкиниш нега?
Сен шўрлик шайтонни хафа қилган ким?

Мефистофель

Ўзни ташлар эдим дўзах ўтига
Агарда дўзахий бўлмасам ўзим.

Фауст

Ақлдан озганинг йўқми мабодо?
Жазава ярашмас сенга мутлақо.

Мефистофель

Бир гап айтсам, сен ҳам бўлурсан ҳайрон,
Кашишнинг қўлида бизнинг армуғон.
Бунга Маргарита онаси сабаб,
«Воҳ» деб ҳушдан кетди бойликка қараб.
Унинг иши доим тоат ибодат,
Черковга жон ила қилур итоат.
Доим ажратади бечора аёл

Қай нарса ҳарому қай нарса ҳалол.
Бизнинг совғамиздан бўлдию огоҳ,
Нопок эканини сизди баногоҳ,
Деди: болажоним, қўлингни урма,
Бировнинг мулки бу, кўз сола кўрма.
Албатта, бахтсизлик келтирар ишон,
Кел, буни тангрига қилайлик эҳсон.
Қовоғи уюлди бечора қизнинг;
«Ғамимизни ебди аллаким бизнинг,
Ҳадясини олсак не гуноҳ экан?
Берганинг бетига қарама, деган».
Лекин хабар берди черковга аёл,
Маслаҳатга келди кашиш ҳам дарҳол.
Она қарорини у мақбул деди,
«Балли сизга, ҳақ йўл асли шул, деди.
Ўз нафси балосин енга олса ким,
Мурод мақсадига етади доим.
Черковнинг даргоҳи кенг, ичи азим,
Хатто шаҳарларни қилолур ҳазм.
Давлатларни сўриб ётар эрта-кеч,
Сизнинг совға бўлмас қопчиғига юқ,
Ким нима бахш этса ютар — танлаш йўқ,
Ҳалолми, ҳаромми сурштирмас ҳеч».

Ф а у с т

Ҳа, худди дўкандор яҳудий мисол,
Ё қирол — уларга берганинг — ҳалол.

М е ф и с т о ф е л ь

Сўнг у жавоҳирни қўлига олди,
Йиғиштириб яна қутига солди.
Гўё булар эмас олтин тақинчоқ,

Балки қўвиқорин ва ёки ёнғоқ —
Олди-ю айтмади ҳаттоки раҳмат,
Жўнади тангридан тилаб саодат.

Ф а у с т

Гретхен-чи?

М е ф и с т о ф е л ь

Сира ўрнидан турмас,
Тақинчоқ хаёли ҳеч тинчлик бермас.
Ким бўлди экан деб совға қилган зот,
Уйлашдан тўхтамас шўрлик бир нафас.
Уни олиб қочар сўнгсиз хаёлот.

Ф а у с т

Оҳ, бечора қизча! Чекибди азоб!—
Энди сен тузукроқ бошқа нарса топ.
Биринчиси эди ахир овинчоқ.

М е ф и с т о ф е л ь

Сенга ҳамма нарса оддий ўйинчоқ.

Ф а у с т

Менинг истагим шу — қилурсан бажо,
Қўшниси орқали топажаксан йўл.
Шалпайма, шайтонсан — демак шайтон бўл.
Қаердан бўлса ҳам топ янги совғо.

Мефистофель

Жоним билан хизмат қилурман, жаноб!

(Фауст кетади)

Ажаб, совға қилиш — ошиқнинг дарди!
Мумкин бўлса, ҳатто кўкдан моҳитоб —
Юлдузларни олиб ёрга берарди.

ҚУШНИНИНГ УЙИ

М а р т а

(Ёлғиз)

Э, воҳ, эрим менга қилмади шафқат,
Аммо, тангрим, уни асра саломат.
Тирик бева қилиб ташлаб фироққа,
Ўзи сузиб кетди йироқ-йироққа.
Мен уни севардим фидо қилиб жон,
Садоқатим ёлғиз тангримга аён.

(Йиғлайди)

Улиб кетган бўлса йироқда агар,
Қани, ҳатто шундан тополсам хабар.

(Маргарита киради)

М а р г а р и т а

Оҳ, Марта!

М а р т а

Гретхен, не бўлди сенга?

М а р г а р и т а

Қаранг, титрамоқда вужудим бутун,
Уша сирли одам жавонда менга
Қолдирибди яна қутича бу тун.
Антиқа безаклар — ҳеч йўқ дунёда,
Аввалгисидан бу юз бор зиёда.

М а р т а

Асло айта кўрма онангга фақат,
Буни ҳам черковга беради албат.

М а р г а р и т а

Мана, қаранг буни — қандай аломат.

М а р т а

(ясантиради)

Болажон, кулибди сенга саодат.

М а р г а р и т а

Афсуски, на черков ва на сайрда
Тақиб юролмасман уни ҳеч қачон.

М а р т а

Менинг уйимга чиқ, ўзим шу ерда —
Сени ясатаман ҳар кун, болажон.
Чиройингни очар марварид инжу,
Бунга шоҳид бўлур: сену мен, кўзгу.
Эрта бир кун байрам, шунда бир дона
Узукни тақасан... сўнг балдоқ, маржон...
Онанг ҳам сезмасдан қолади, ишон.
Сезса топилади бирор баҳона.

М а р г а р и т а

Ким ташлаб кетмоғи мумкин совғони?
Бошлаб келмасин-да бирор балони.

(Эшик тақиллайди)

Балки мени излаб келгандир онам.

М а р т а

Қараб кўрайин-чи...

(Эшик тирқишидан қарайди)

Йўқ, бошқа одам.
Аллақандай жаноб.

(Эшикни очади)

Қани, марҳамат.

Мефистофель киради.

Мефистофель

Бостириб кирганим учун бефурсат
Сиз мени, хонимлар, тутгайсиз маъзур.

(Маргарита олдида тавозе билан чекинади)

Менга Марта Швердтлейн керак.

Марта

Марта — мен.
Биздан нима хизмат, жаноб?

Мефистофель

Ташаккур,
Кўп хурсандман, лекин боз бир марта мен
Узр сўрамоғим керак, бемаҳал —
Кирдим чоғи, бердим суҳбатга халал.
Мартабалик хоним олдида ғоят
Ушбу қилмишимдан чекдим хижолат.
Мен кетдим, келарман эртами-индин.

Марта

Безакларинг билан, қара, қизалоқ,
Мартабалик хоним бўлиб кўриндинг.

Маргарита

Узр жаноб, хоним эмасман мутлоқ.
Оддий оиланинг оддий қизиман.
Меники эмасдир тақинчоқлар ҳам.

Мефистофель

Хонимларни безак эмас — юзидан,
Қоматидан, мағрур боққан кўзидан,
Хатти-ҳаракати, айтган сўзидан
Ажратиб олади эси бор одам.
Демак, қолсам бўлар. Шодман бағоят!

Марта

Менга қандай хабар олиб келдингиз?

Мефистофель

Мени кечиргайсиз бўлсам бешафқат,
Яхши мужда эмас хабарим, эссиз.
Эрингиз олисда юмди кўзини,
Олиб келдим унинг видо сўзини.

Марта

Э, воҳ, не кўргулик юбординг худо!
Елғизим, бағримдан бўлдимми жудо?

Маргарита

Қўйинг, кўп қайғурманг, йиғлашдан не наф?

Мефистофель

Эрингиз ҳақида сўйлай, эшитинг.

Маргарита

Ўтмоқ минг бор афзал севгисиз яшаб,
Бундоқ кун мен учун ўлим билан тенг.

Мефистофель

Ғамдан қўрққан кулмас шодлик боғида.

Марта

Айтинг, қандай ўлди, қаерда, қачон?

Мефистофель

Падуя шаҳрида у топширди жон,
Муқаддас Антоний саждагоҳида.
У қутлуғ даргоҳда — ҳақ паноҳида
Тош қабри этмиш мангулик макон.

Марта

Бирор нарса ундан қолдими ёдгор?

Мефистофель

У қолдирди сизга ёлғиз васият —
Топширайин уни — қарздор омонат.
Арвоҳини йўқлаб унинг уч юз бор —
Маърака қилмоқни сўради сиздан,
Лекин юбормади ҳеч нарса биздан.

М а р т а

Наҳот, на бир узук, ва на бир тумор
Бериб юбормади хотира учун.
Ҳар бошда бор экан яхши-ёмон кун,
Ҳатто ҳунарманд ҳам, қашшоқ ва ночор,
Ойлаб оч юради ва йиллаб юпун,
Аммо қолдиради бирорта ёдгор.

М е ф и с т о ф е л ь

Хоним, сизга жуда қийин албатта,
Исрофгар эмасди эрингиз аммо.
Унга ҳужум қилди юз дарду бало
Тазарру этди у кўз юмар вақтда.

М а р г а р и т а

Инсон қандай бахтсиз! Сажда қилган пайт
Унинг арвоҳини йўқлайман албат.

М е ф и с т о ф е л ь

Мушфиқ ҳисларингиз эвази учун
Турмушга лойиқсиз худди шу бугун.

М а р г а р и т а

Ҳали ёшман, ҳали анча фурсат бор,
Эрта турмуш қуриш урф эмас бизда.

М е ф и с т о ф е л ь

Ундоқ бўлса топинг ўзингизга ёр.

Бу ҳусну жозоба бор экан сизда,
Лутфингиз кимларни қилмас бахтиёр!

М а р г а р и т а

Бизда йўл қўйилмас бу ишга асло.

М е ф и с т о ф е л ь

О, бу иш олдида бир хилдир дунё.

М а р т а

У қандай жон берди?

М е ф и с т о ф е л ь

Сўраманг, а воҳ!

Кўз юмди оламдан ёлғиз, бепаноҳ,
Эгнида увода, тагида похол,—
Жон берди ва лекин сўнгги дам ҳалол
Гуноҳларин бир-бир сўйлади бутун,
Юз минг тавба қилди, йиғлади беун.
Деди, лаънат бўлсин мен беватанга!
Хотиним, уй-жойим, ҳунарим ташлаб —
Нега келдим бу ён, минг лаънат менга!
Олиб келмиш мени ажалим бошлаб,
Кечир хотин, деди, сўнг кўзин ёшлаб.

М а р т а

(Йиғлаб)

Кечирдим, рудини эслай доимо.

Мефистофель

Барча айбни сизга тўнкади аммо.

Марта

У ёлгон сўзлаган,— баттол, беимон!
Улим олдида ҳам сўзлабди ёлгон!

Мефистофель

Балки алаҳлашдир, ким билади, у
Сизни кўп гуноҳга қилди рўбарў.
Ялқовлик қилмадим, деди, ҳеч қачон,
Ҳеч қачон билмадим меҳнатда тиним.
Бола ҳам туғдирдим, топиб бердим нон,
Ҳеч рози бўлмади аммо хотиним.
Тинчлик бергани йўқ у менга бир дам
Ичмадим бир қошиқ ёвгон хотиржам.

Марта

Наҳот унут бўлмиш уни эрта-кеч
Севиб қучганларим... Айтмадимми ҳеч?

Мефистофель

Барини эслади, бўлди миннатдор.
Деди у: «Малтадан чиққач кемамиз,
Оиламни эслаб чўқиндим такрор,—
Тангри қолдирмади саждамни беиз —
Турклар кемасига учраб қолдик биз.
Бизга ўлжа бўлди, ўлжа эмас бахт,

Султон хазинасин элтгучи кема!
Олтин, кумушларнинг ҳисобин дема.
Бойликни ўртада тақсим қилган вақт,
Жанг пайтида мардлик қилганим учун,
Катта улуш тегди менга ўша кун.»

М а р т а

Қани ўша улуш — кўмиб қўйгандир?

М е ф и с т о ф е л ь

Уни изламоқдан фойда йўқ асло.
Шўрлик эрингизни беомон тақдир
Танҳо қолдирганда Неаполь аро,
Бойликни қандай сарф этишни билмай
Бегона шаҳарда бўлганда сарсон,
Эрингизни ортиқ мунтазир қилмай
Мушфиқлик кўрсатди бир гўзал жонон.
Эрта-кеч қошида бўлди парвона.
Ҳамдам, ҳамдард бўлди унга ягона.
Бечора эрингиз ўлгунича то
Уша ёр хаёлин қўймади асло.

М а р т а

Аблаҳ, уяти йўқ, ифлос, муттаҳам,
Одатин қўймабди хор-зор бўлса ҳам.
Қутулмабди, гумроҳ, нахс-балодан.

М е ф и с т о ф е л ь

Мана, яхши бўлди, кетди дунёдан.
Сизнинг ўрнингизда мен бўлсам агар —

Бир йилгина қора кийгач муқаррар
Дарров бошқа эрга тегиб олардим.

М а р т а

Унақасин энди қайдан топардим.
Қандоқ танти эди, қандоқ содда, гўл,
Ундайлар топилмас бу оламда мўл.
Айби фақат кўпроқ ичар эди май,
Бузуқ хотинларга эди ишқибоз.
Яна қўйса эди қарта ўйнамай,
Дунёда бўлмасди унингдек мумтоз.

М е ф и с т о ф е л ь

У ўзи нимага бўлса ишқибоз,
Йўл очиб қўйгандир сизга ҳам бир оз.
Эр шунақа бўлса — лаззат бўлади.
Шундай тенг ҳуқуқлик кўрилса баҳам,
Қўлингиз сўрашга тайёрман мен ҳам.

М а р т а

Ҳазилингиз қалтис — уят бўлади.

М е ф и с т о ф е л ь

(Узича)

Дарс беради чоғи бу шайтонга ҳам,
Энди бўлмас тезроқ қочиб қолмасам!
Илиниб қолмайин яна сўзимдан.

(Маргаритага)

Ҳеч кимга банд эмас кўнглингиз, демак?

Маргарита

Нима деганингиз?

Мефистофель

(ўзича)

Бегуноҳ гўдак!

(ошкор)

Кетдим, хайр!

Маргарита

Хайр!

Марта

Тўхтанг, мен кимдан
Эрим ўлганига олурман ҳужжат?
Менга керак эди икки энлик хат,
Қаерда ва қачон кўз юмди — билсам,
Элга рўзномадан ошкора қилсам.

Мефистофель

Ҳужжат керак эмас, икки кишининг
Далолати ўзи бўлгай кифоя.

Менинг бир дўстим бор — ундан эшитинг,
Тасдиқлар, не қилган бўлсам ҳикоя.

М а р т а

Майли, келсин.

М е ф и с т о ф е л ь

Балки келар хоним ҳам.
Дўстим дилкаш йигит, доно ва ўктам.
У кўп нарса кўрган кезиб дунёни,
Қизу жувонларнинг офати жони.

М а р г а р и т а

Не бўлур жанобдан уялиб қолсам...

М е ф и с т о ф е л ь

Уялиб қолмассиз шоҳ олдида ҳам.

М а р т а

Бўпти, иккингишни демак шу бугун
Боғда кутажакмиз икков кечқурун.

К У Ч А

Ф а у с т в а М е ф и с т о ф е л ь

Ф а у с т

Иш қалай? Мақсудга етамиз қачон?

Мефистофель

Вужудингда оташ. Ҳаяжон мечун?
Бағрингда бўлади албатта жонон,
Мартанинг боғида кўрамиз бугун.
Сенга айтсам, асли у бева жувон
Яралган қўшмачи ҳунари учун.

Фауст

Жуда соз, хурсандман.

Мефистофель

Бизлардан фақат
Талаб этилади кичкина хизмат.

Фауст

Хизматга хизмат-да, майли мен тайёр.

Мефистофель

Биз ўша жувонга эринг ўлди, деб,
Падуя шаҳрида нобуд бўлди, деб —
Гувоҳлик берурмиз, унга шу даркор.

Фауст

Аввал у томонга борурмиз, демак.

Мефистофель

Santa simplicitas! Нимага керак —
Арзимас бир ишга шунча қайғурмоқ?
Бир варақ қорозга имзо чексанг бас.

Фауст

Бошқа бир режа топ бундан дурустроқ,
Уйлаган бу ишинг ҳеч тўғри келмас.

Мефистофель

Қандай муътабар зот! Фариштадек соф!
Уйлаб кўр, ахир сен шу кунга қадар
Қанча ёлғон сўзлар айтдинг ноинсоф,
Қанча-қанча ичдинг ёлғон қасамлар.
Тангри-ю тириклик, олам ҳақида
Сен тарқатдинг қанча эртак ақида.
Яна ишонч билан билониҳоя
Ўзинг кўрган каби қилдинг ҳикоя.
Қанча билсанг ўлган эрин Мартанинг,
Шунчадир оламдан сенинг билганинг.

Фауст

Бу — мантиқ ўйини, одатий найранг.

Мефистофель

Эй, покиза одам, менга бир қаранг,
Кўзингизда ёнар эҳтирос — учқун.
Кўрайлик, бугун ё эрта кечқурун
Тўшга тортиб гўзал Маргаритани
Қасам ичмасмилар ўзлари, қани?

Фауст

Ёлғонмас, чин дилдан ичаман қасам.

Мефистофель

Ҳа, яна чин дилдан қилурсиз изҳор,
Муҳаббатим дея мангу барқарор.

Фауст

Ҳа, севгим оташи мангу деб айтсам,
Виждоним кафилки, тўла ҳаққим бор.
Ахир борлигимни қучган аланга
Ифодаси учун сўз тополмасам,
Ҳислар қанотида учсам баландга —
Ениқ кўкрагимга тор келса олам,
Мени асир этган ул сиймин танга
Ишқим боқий дея ичурман қасам.
Биламан, боқиймас тириклик ўзи,
Биламан, жойзмас мангулик сўзи.
Аммо юрак сўзим изҳор айласам,
Наҳот бу иблислик, наҳот бу алдоқ?

Мефистофель

Ҳарқалай мен ҳақман.

Фауст

О, ҳақсан мутлоқ!
Таслим бўлдим, сени енгмоқлик душвор,
Сенда шайтонлик ҳам, чечан тил ҳам бор.
Баҳсдан фойда недир, кўнаман, нетай,
Сен менга кераксан, хўп дейман атай.

БОҒ

Маргарита Фауст билан, Марта ва Мефистофель
билан қўл ушлашиб боғда сайр қилиб юришади.

Маргарита

Жуда ҳам раҳмдил, мунис экансиз —
Илтифот қилдингиз менга жуда ҳам.
Кўп юртлар кезгансиз, кўпни кўргансиз,
Сизга одат бўлмиш такалуф, карам.
Бу — менга шафқату лутфингиз фақат,
Сухбатимдан зарра топмайсиз лаззат.

Фауст

Сенинг бир нигоҳинг, бир сўзинг бироқ
Оламча донишдан менга азизроқ.

(Қўлини ўпади)

Маргарита

Қўлларимни ўпманг, бўсангиз увол,
Меҳнатда қабарган, дағал ва қўпол,
Уйда бу қўлларга тиним йўқ бир дам,
Жуда қаттиқ тутар тартибни онам.

(Нари кетадилар)

Марта

Йўлда ўтар бутун умрингиз, демак?

Мефистофель

Не қилай, касбим шу, шу менга аъмол.

Бизга насиб бўлмиш оламини кезмак,
Бир ерда қолмоқ йўқ ёзмишда аммо.

М а р т а

Ешликка ярашар изламоқ, кезмоқ,
Ҳаёт нима — йўқдир заррача парво.
Лекин қариликда танҳо ва бўйдоқ
Қора ерга бормоқ кўп оғир савдо.

М е ф и с т о ф е л ь

Шуни хаёл қилсам увишар юрак.

М а р т а

Вақт ўтмай бу ҳақда ўйламоқ керак.

(Нари кетишади)

М а р г а р и т а

Қўздан нари кетгач унутади дил,
Бу сўзлар одатий илтифот холос.
Дўстларингиз кўпдир ўзингизга мос,
Улар оқил, доно,— мен битта ғофил...

Ф а у с т

Ишон, инсондаги дониш ва ҳикмат
Бемаъни кибринг белгиси фақат.

М а р г а р и т а

Наҳот!

Фауст

Э, воҳ, нечун поклик, соддалик
Билмас бу дунёда ўз баҳосини.
Фақат маъсумликдир шарафга молик,
Инсон шундан топар муддаосини.

Маргарита

Йўқласангиз эди сиз мени бир бор,
Эслаб юрар эдим сизни умрбод.

Фауст

Доим уйдамансан?

Маргарита

Кўпинча ёлғиз.

Хўжалик эмас-ку унчалар катта,
Лекин юмуши кўп уйнинг албатта.
Бари менга, йўқдир хизматкоримиз.
Уйни тозалаш ҳам, овқат қилиш ҳам
Тикиш, чатиш, ювиш — бари ўзимга.
Тартиб интизомга қаттиққўл онам,
Гюҳ қоронғу бўлар дунё кўзимга.
Оиламиз унча қашшоқ эмас, йўқ,
Яшаймиз ҳарқалай ўзимизга тўқ.

Бизга мерос қилиб қолдирган отам
Озроқ мол-мулк, яна уй-жой, боғча ҳам.
Менга анча енгил — бир йилдан буён
Акам саллотликда, синглим берди жон.
Эрта кеч у билан эдим овора,

Эсласам юрагим бўлади пора.
Аммо у тирилиб келсайди қани —
Тайёр эдим қайта азоб тортгани.

Ф а у с т

Бўлгандир албатта бамисли малак,
Сенга ўхшар бўлса агар у гўдак.

М а р г а р и т а

У дунёга келди отам ўлган йил.
Мен энага бўлдим, бечора онам
Оғир жудоликдан бўлиб хастади
Ҳушсиз ётар эди, бизлар ундан ҳам
Тирик қолмас дея узгандик кўнгил.
У шўрлик шунчалар эдики беҳол,
Бола эмизмакни қилмасди хаёл.
Синглимни мен боқдим, сут бердим ва сув,
Кўтариб юрардим уни эрта кеч.
Менсиз туrolмасди бир нафас ҳам у —
Яйрай олмас эдим мен ҳам усиз ҳеч.

Ф а у с т

Бахтли санармидинг ўзингни у вақт?

М а р г а р и т а

Ҳолдан тояр эдим баъзида фақат,
Енимда турарди тунлар беланчак.
Уйғонардим дарҳол йиғласа гўдак.
Унга сут берардим, алла айтардим,
Ўрнимга олардим, ҳеч бўлмаса жим —

Олиб чиқар эдим ўроғлаб боққа.
Тонгда эса яна саҳар турмоққа
Мажбур эдим — яна кир-чир ва бозор...
Шунча азобларнинг ҳаққига фақат
Уйқу — роҳат эди, луқма ош — лаззат.

(Нари кетадилар)

М а р т а

Сиздек бўйдоқларни ҳақ йўлга солмоқ
Шўрлик хотинларга жуда ҳам қийин.

М е ф и с т о ф е л ь

Мен жон деб ўқувчи бўлишим мумкин,
Сиздек муаллима берса гар сабоқ.

М а р т а

Ундоқ бўлса менга айтинг-чи қани,
Кўнглингиз истарми бирор кимсани?

М е ф и с т о ф е л ь

Гап борки, ўз уйинг, жуфти ҳалолинг
Дунёча бойликдан кўра афзалроқ.

М а р т а

Сизни банд этганми севги хаёли?

Мефистофель

Мен ҳар вақт бўлганман севикли қўноқ.

Марта

Йўқ, мени тушунинг. Сиз астойдил
Сира қўйганмисиз бировга кўнгила?

Мефистофель

Мен хотинлар билан қилмайман ҳазил.

Марта

Нега тушунмайсиз?

Мефистофель

Негай — мен гофил,
Фаҳмим йўқ ва лекин тушуниб олдим.
Юрагингиз экан ишққа лиммо-лим.

(Нари кетадилар)

Фауст

Оҳ, жонгинам, букун кўришган чоғда
Мени танидингми бир боқишдаёқ?

Маргарита

Албатта танидим кўрибоқ боғда,
Сўнг уялиб ерга қарадим шу чоқ.

Ф а у с т

У кун йўл устида ранжитдим сени,
Узр энди, жоним, кечиргин мени
Ҳаддан зиёд қўпол ҳазилим учун.

М а р г а р и т а

Ўзимни йўқотиб қўйгандим у кун,
Ҳали сўз отмаган ҳеч кимса менга,
Мен ҳақимда ҳеч ким сўйламас ёмон.
Уйладим сўз қотди у йигит нега,
Мени аллаким деб қилгандир гумон.
Балки бунинг учун ўзим айбдор,
Ножўя бир қилиқ қилгандирман ё.
Йўқса йўл устида учратиб илк бор
Қиз болага бундоқ қилмаслар асло.
Сиздан ранжимадим сира ўша кун,
Гапим рост, ўзимни койидим бутун.

Ф а у с т

Жонгинам!

М а р г а р и т а

Шошманг-чи...

(Ромашкани узиб япроқларини бир-бир
юла бошлайди)

Ф а у с т

Нима ҳаракат?

Гулдаста учунми?

М а р г а р и т а

Шунчаки ҳавас...

Ф а у с т

Нима бу, тушунтир.

М а р г а р и т а

Кулмангиз фақат.

(Узича пичирлайди)

Ф а у с т

Нега пичирлайсан?

М а р г а р и т а

Севади... севмас...

Ф а у с т

Гўзалим!

М а р г а р и т а

Севади. Севмас. Севади.

Севмас.

(Сўнги гулбарғини узиб, севинч билан қаттиқ)

Севади, ҳа!

Ф а у с т

Севганда қандоқ!

Ишон, у сен учун жонин беради,

Гул билан фол очдинг, бу фол, қизалоқ,

Тангри башорати бўлгай бегумон.

М а р г а р и т а

Титраяпман.

Ф а у с т

Қўрқма ҳеч қачон.

Шу қўл ҳарорати.

Шу кўз оташи
Буюк чексизликни айласин баён.
Бу бир чексизликки,
Унинг таърифи,
Тавсифига йўқдир сира ифода.
Оламда шодлик бор —
Икки юракни
Боғлагувчи шодлик фақат дунёда.
Бу шодлик, бу бахтнинг
Ниҳояси йўқ.
Ниҳоя нимадир?
Не тушунча у?
Севгининг сўнги, бу — оламнинг сўнги.
Йўқ, севги мангудир,
Муҳаббат мангу.

Маргарита унинг қўлини қаттиқ қисади ва юлқиниб бор ичига қочади. Фауст бир дақиқа саросимада қолади, сўнг қизнинг кетидан кетади.

М а р т а

(Ичкаридан чиқаркан)

Қоронғу чўкмоқда.

М е ф и с т о ф е л ь

Ҳа, қайтиш керак.

М а р т а

Мен сизга бунча тез бермасдим жавоб,
Бизнинг шаҳарчада одамлар сергак,
Етга тикилган кўз бунда беҳисоб.
Ҳар кимнинг қадами кузатиб турмак
Уларнинг ҳунари — иши йўқ бўлак.

Бизни боғ ичида кўрсалар шу тоб
Эртага қилурлар каттакон китоб.
Дўстларимиз қани?

Ме ф и с т о ф е л ь

Улар боғ аро
Бир жуфт парвонадек ўйнашар ҳамдам.

М а р т а

Қизча севиб қолди уни жуда ҳам.

Ме ф и с т о ф е л ь

У эса қизчани. Шунақа дунё!

СУҲБАТГОҲ

М а р г а р и т а чолиб киради ва эшик орқасига яшириниб, бармоғини
лабига босганча эшик тирқишидан қарайди.

М а р г а р и т а

Келаяпти.

Ф а у с т

(Кириб)

Мендан қочолмайсан, қиз!

М а р г а р и т а

(Упади)

Борлигимга ҳоким фақат ўзингиз.

(Мефистофель эшик қоқади)

Ф а у с т

(Тепиниб)

Кимсан?

Мефистофель

Уз оғайнинг!

Ф а у с т

Бефаҳм ҳайвон!

Мефистофель

Кетиш керак.

М а р т а

(Киради)

Тўғри, кеч бўлди, жаноб.

Ф а у с т

Бормикин кузатиб қўймоққа имкон?

М а р г а р и т а

Йўқ, йўқ. Кўриб қолса онам ногихон,
Бу қилмишим учун тортаман азоб.

Ф а у с т

Афсус. Демак менга бергайсиз жавоб.
Хайр.

М а р т а

Омон бўлинг.

М а р г а р и т а

Кўришгунча хайр.

(*Фауст ва Мефистофель кетишади*)

Унинг фикри қилар оламни сайр,
Мен-чи, қаршисида бир гўдак мисол
Тураман уятдан қизарганча лол.
Лол тураман ёки «ҳа» дейман фақат.
Аmmo бир нарсага тушунмам ҳамон:
Унинг-ку бошида бир олам ҳикмат —
Қандай ёқиб қолдим унга — мен хайрон.

(*Кетади*)

У Р М О Н Д А Г И Ҳ О Р

Ф а у с т

(*ёлғиз*)

Эй сен илоҳий руҳ, неки тиласам,
Барча тилагимни айладинг бажо.
Сен олов ичида кўриндинг менга,
Табиат кўркини қилдинг армуғон.
Менга бердинг сўнгсиз шавқ туйғусини.
Энди мен эмасман олам кўркига
Ҳайрат нигоҳини тиккан бир меҳмон.
Унинг замирини очиб қарайман
Дўстнинг юрагига боққандек гўё.
Неки жонли бўлса бу олам аро
Сен бир-бир ўтказдинг кўзим олдидан

Ҳам ўргатдинг менга улар барини —
Барча жонивору қуш ўт, ўланни
Оға биродар деб билиш фунунин.
Ўрмонни қучганда даҳшатли бўрон
Ерга қулар экан асрий қарағай,
Ўзга дарахтларни қилганда поймол,
Акс садо берганда унга уфқлар —
Ўрмондаги ғорга етаклаб мени.
Бунда танҳоликда ўлтириб сокин,
Ўқитдинг ўзимга қалбим китобин,
Мени ошно қилдинг ажиб сирларга.
Мен ойга қарайман ва шабнам инган
Япроққа, қояга солурман нигоҳ.
Аста сузаётган булут сояси
Ўтмиш шарпаларин эслатур менга.
Қарайман ва менга юксак камолот
Насиб бўлмаганин сезаман шунда.
Мени тангриларга тенг қилгувчи куч —
Юксак хаёлларга айлаб ҳамнафас
Яна ҳамроҳ бердинг тубан ва шаккоқ,
Усиз ҳаётим йўқ, гарчи у сенинг
Менга бағишлаган барча неъматинг —
Қилган бўлса ҳамки тупроқ билан тенг,
У менга кўрсатди гўзаллик сеҳрин,
Ёқди юрагимга сирли аланга.
Советмоқ буламан ўзимни, аммо
Яна ўртар мени сўнгсиз эҳтирос.

(Мефистофель келади)

Мефистофель

Эҳ, дарвеш! Жонингга тегмади наҳот,
Кимсасиз ўрмонда ўй сурмоқ таңҳо.

Бу қандай кўргилик, бу нима ҳаёт,
Уйлаб топмадингми ўзга бир савдо?

Фауст

Топсанг бўлар эди сен ҳам бирор иш
Айғоқчилик қилиб юришдан бўлак.

Мефистофель

Ҳазиллашдим. Ҳадеб арра тортишиш
Ўзинг ҳам ўйлаб кўр, нимага керак?
Бадфеъл, одамови экансан жуда,
Сенга дучор қилди не учун тақдир?
Эрта-кеч сен учун қайғурсам ахир,
Нимаки истасанг,— олам бурчида
Бўлса ҳамки, сенга қилсам муҳайё —
Яна айбдорман, бошимда бало.

Фауст

Таажжуб, айтмоғим керакми раҳмат
Эрта-ю кеч хира бўлганинг учун?

Мефистофель

Эй инсон, сўрашга қилурман журъат,
Мен бўлмасам қандай яшардинг букун?
Ким сени танҳолик уқубатидан
Диққи нафасликдан қутқарди мудом?
Мен бўлмасам жисминг, эй доно одам,
Замин сафҳасидан ўчарди тамом.
Бу тоғ ўрмонига келдинг не сабаб?
Ғамларинг ёзмоқчи бўлдингми танҳо —
Елғиз хониш қилган бақага ўхшаб,

Вайронага қўнган бойқушдек гўё?
Бир карра ишондим, кўксингда ҳамон
Ўша яккаш олим яшар бегумон.

Ф а у с т

Қани билсанг эди мен бу маснаддан
Топурман қанчалар қувонч ва ёғду.
Билганингда эди, сўзсиз, ҳасаддан
Ўшал қувончимга солардинг оғу.

М е ф и с т о ф е л ь

Мана бу ҳақиқий самовий лаззат!
Тун бўйи ўй сурмоқ тоғли ўрмонда!
Илоҳий ҳисларни асрамоқ жонда
Ва танҳо изламоқ роҳи ҳидоят.
Олам яратилган қутлуғ олти кун —
Ҳикматин жам этмоқ кўнгилда бутун.
Бу ёруғ дунёда бўлса не дониш,
Неки асрор бўлса барини олиш —
Сўнг тафаккур этган ўша юксақдан
Алланарса қадар йиқилмоқ тубан.

(Хунук қилиқ қилади)

У нарса нимадир айтардим, фақат
Тилга олмоқ учун йўл қўймас уят.

Ф а у с т

Нақадар разолат!

Разолат? Ажаб!

Нечун кўзларингда бунчалар газаб?
 Номусдан қизардинг, вужудинг — қаҳр
 Оғзимдан чиқмаёқ ҳақиқат сўзи.
 Тириклик ичра бу бор гап-ку ахир.
 Ахир усиз йўқ-ку номуснинг ўзи.
 Майли алдамоқни қўймагин сира,
 Мунофиқ юзинга тута бер ниқоб.
 Аммо билиб қўйгин, тор кулба ичра
 Гретхен сен учун чекмоқда азоб.
 У ёлғиз, у сени ўйлайди фақат,
 Висол иштиёқи эзмоқда уни.
 Емоқ, ичмагида йўқдир ҳаловат,
 Тамом унутган у ором, уйқуни.
 Унинг муҳаббати тошқин беқирғоқ,
 Унинг муҳаббати билмас интиҳо.
 Сен эса шўрликни унутдинг, қочқоқ,
 Изтироб ичида қолдирдинг танҳо.
 Тинч ўрмон қўйнида юлдузлар билан
 Суҳбат қуриб бунда ётгандан кўра,
 Хабар ол ўртанган қизнинг ҳолидан,
 Сен деб хароб бўлган кўнглини сўра.
 У шўрлик дарчадан термулиб букун
 Карвон булутлардан сўрмоқда нажот,
 Қўшиқ айтмоқда у оҳиста, маҳзун:
 «Э, воҳ қани энди қуш бўлсам озод».
 Гоҳ кулади шўрлик, гоҳ чимираб қош,
 Гоҳ маъсум хаёлин чулғайди туман.
 Ва лекин ҳамиша кўзларида ёш,
 Ва лекин ҳамиша кўнглида армон.

Фауст

Илонсан! Илонсан!

Мефистофель

(Узича)

Ут солдим жонга,
Отган ўқим бориб тегди нишонга.

Фауст

Бас қил васвасаинги, эй руҳиллаъна,
У ҳақда бир оғиз сўз қота кўрма.
Базўр ором топган бўронни яна
Дардкаш юрагимда уйғота кўрма.

Мефистофель

Аmmo қиз кўнглида қўрқув, ҳаяжон,
Мени унутди деб қилмоқда гумон.

Фауст

Йўқ, қайда бўлмай у менга ҳамнафас,
Кўзим олдида у, у деб тепар қалб.
Мен, ҳатто санамга қилурман ҳавас —
Ул санамга ёрим босганида лаб.

Мефистофель

Гуллар оғушида ётган жуфт танга
Қарамоқ нақадар завқ берур манга.

Ф а у с т

Йўқол, эй қўшмачи!

М е ф и с т о ф е л ь

Майли сўка бер,

Мен эса эшитиб куламан жолос.
Тангри яратди-ю аёл билан эр —
Бир-бирига мойил берди эҳтирос.
Етар, қувла мунгли хаёлларни, бас,
Ўзни йўқотма сен гўдак мисоли.
Ахир сени жаллод ёки дор эмас,
Кутаётир гўзал ёрнинг висоли.

Ф а у с т

Оҳ, дилбар оғуши мен учун жаннат,
Барча лаззатларнинг етук камоли.
Аммо ёр бағрида топганда роҳат
Кўз олдимдан кетмас қизнинг заволи.
Мен ким? Бир беватан, ғамли сояман,
Девона кўнглимда ором йўқ зарра.
Мен гўё кўз етмас юксак қоядан
Ўзни тубсиз жарга отган шаршара.
Енимда эса ул — сокин кулбада
Осуда тириклик кўргувчи бир жон.
Ўша ниҳол қомат, ўша гул бадан —
Торгина кулбаси унга кенг жаҳон.
Мен-чи, ёвуз тошқин, менга гўё кам
Юксак қояларни отганим пастга,
Улкан харсанглару, зарангларни ҳам
Беаёв қорганим қумга ва хасга.
Мен яна ул маъсум жон бир гўдакнинг

Сокин ҳаётига солурман чангал.
Айтганинг бўлсин сен ёвуз малакнинг
Бошла мени қизнинг ёнига жадал.
Диёнат ҳислари чекинсин бир дам,
Адолат, шафқатга кўр бўлсин кўзим.
Мен уни қучганча баланд чўққидан
Тубсиз жар қўйнига отгайман ўзим.

М е ф и с т о ф е л ь

Яна ғазаб, яна мислсиз тугён!
Бор унинг ёнига, овутгин тезроқ.
Берк кўчага кириб қолса гар аҳмоқ —
Олам тугади деб қилади гумон.
Ахир сен ҳамиша мард эдинг, ботир,
Олға юр, чекинма, хаёл сур камроқ.
Дадил бўл, нимадан қўрқасан, ахир —
Шайтоннинг ўзи-ку ёнингда ҳамроҳ.

ГРЕТХЕННИНГ ХОНАСИ

Г р е т х е н

(Елғиз урчуқ йиширади)

Кўнглимда нечун
Йўқ зарра ором.
Асирман маҳзун
Уйларга тамом.
У бўлмаса гар
Енимда бир дам,
Қоронғу бўлар

Менга бу олам.
У қайда қолди,
Қуйилар ёшим.
Ақлим йўқолди,
Айланди бошим.
Кўнглимда нечун
Йўқ зарра ором?
Асирман маҳзун
Уйларга тамом.
Дарчадан боқсам —
Уни кутарман.
Йўлига ҳар дам
Кўзим тутарман.
Хаёлдан кетмас
Қадду қомаги.
У олган нафас,
Барча одати...
Унута олмам
Майин кўзларин.
Табассумин ҳам
Ениқ кўзларин.
Кўнглимда нечун
Йўқ зарра ором?
Асирман маҳзун
Уйларга тамом.
Висолин тилар
Юрагим букун.
Унга интилар
Вужудим бутун.
Не бўлмай охир
Бенасиб бўлсам?
Майли эди бир
Қучсаму ўлсам.

МАРГАРИТАНИНГ БОҒИ

Маргарита ва Фауст

Маргарита

Ваъда қил, Генрих!

Фауст

Хўп, ваъда қиламан.
Сен учун тайёрман ҳар не савдога.

Маргарита

Айт, ишончинг борми, динга, худоба?
Сен яхши одамсан, буни биламан,
Аммо эътиқодинг тушунмасман ҳеч.

Фауст

Қизалоқ, сен бундай саволлардан кеч.
Сен менга азизсан, шунинг ўзи бас,
Бошқа ҳеч эътиқод менга керакмас.
Ким менга азиэдир — унга жон фидо,
Аҳли саждалардан кулмасман аммо.

Маргарита

Фарз эрур тангрига доим сиғинмоқ.

Фауст

Нечун?

М а р г а р и т а

Ишонтириш мушкул, сен ахир
Тангри асрорларин қилмассан қадр.

Ф а у с т

Қадрлайман.

М а р г а р и т а

Фақат ақлда бироқ.
Асли бу сирлардан сен жуда узоқ.
Черковга бормассан қанчадан буён,
Худойинг борми, айт?

Ф а у с т

Жоним, ҳеч қачон
Бу саволга тегма. Айта олур ким
Ҳайиқмасдан, дадил, бор деб, худойим!
Сўраб кўр донишманд руҳонийлардан,
Уларнинг жавоби нақд турар ҳар дам.
Кулгудан ўзгамас бу жавоб аммо.

М а р г а р и т а

Демак ишонмассан!

Ф а у с т

Жонгинам, асло —
Чиқарма сўзимдан ўзгача маъно.
Комил ишонч билан ким айта олур
«Мен унга ишонаман» деб?
Ёки ким
Манманлик билан сўйлайдур:
«Йўқ, мен унга ишонмайман», деб.

Оламни яратган — у,
Ҳам унинг таянчи — у
Унинг паноҳида ҳамма нарса жам:
Сену мен,
Ҳаттоки унинг ўзи ҳам.
Бошимизда йўқми гумбази само,
Оёқ остимизда йўқми ё тупроқ?
Йўқми тонг уфқидан қараган Зухро
Ва шуъла таратган бизга ярқироқ?
Беғубор кўзингга сенинг, эй сулув,
Маҳлиё кўз тиккан мен эмасми ё?
Ҳақиқатда йўқми теграмизда бу —
Сену мен сезгану сезмаган дунё?
Шу дунё бағрида борлигингни бил,
Ҳаёт бутунлигин англа доимо.
Буни не атасанг сўнг, билганинг қил,
Севги, бахт дейсанми ва ёки худо?!
Бунга ярашиқ ҳеч топилмас нисбат,
Ном йўқ уни қамраб қолгувчи бутун.
Барча гап туйғуда, сўз эса фақат
Нурафшон фалакни тўсгувчи тутун.

М а р г а р и т а

Гапларинг барчаси тўғри, жуда соз.
Шундай дерлар бизга саждагоҳда ҳам,
Фақатгина бошқа сўз билан бир оз.

Ф а у с т

Шаксиз, бу фикрни такрорлар олам,
Ҳар ким ўз тилида қилади баён.

Ҳеч таажжуб йўқдир мен ҳам бу аён —
Ҳақиқатни яна тақрор айласам?

М а р г а р и т а

Ҳақиқатга ўхшар даставвал сўзинг.
Маъносини чақса билинар аммо —
Исо мазҳабидан эмассан ўзинг.

Ф а у с т

О, қизалоқ!

М а р г а р и т а

Нечун — билмайман, дўстинг —
Негадир кўнглимга ёқмайди асло.

Ф а у с т

Хўш?

М а р г а р и т а

Қаердан топдинг бундай улфатни?
Иккингизда ўхшаш бирор хислатни
Топмадим. Унга мен ташласам назар
Таним жимирлашар, қилурман ҳазар.
Чин сўз, шу пайтгача ҳеч ким ҳеч қачон
Уйғотмаган менда бунчалар нафрат.

Ф а у с т

Ҳайиқма, қўрқинчли эмас у, ишон.

Маргарита

Кўрсам вужудимни қучади даҳшат.
Йўқ мен одамови эмасман сира.
Бошқаларга менда меҳру илтифот,
Сенинг ёнингда-ку мен бир асира,
Аммо дўстинг тамом юрагимга ёт.
Кўнглим асло суймас, кўрқаман кўрсам,
Кечир тангрим, агар мен ноҳақ бўлсам.

Ф а у с т

Не қилай, улфатим шундай девона.

Маргарита

Сенга ҳеч ўхшамас, тамом бегона.
У билан бир нафас бўлмасдим ҳамдам.
Кириб келганда у бу ерга ҳао дам
Жодугар бир оташ ёнар кўзида,
Масхара сезилар ҳар бир сўзида.
Одамни бир пулга олмайди зинҳор,
Менимча улфатинг умрида бир бор
Муҳаббат шавқига бўлмаган ошно.
Эзгу ҳисларни у билмаган асло.
Биз иккимиз бўлсак — олам нурафшон,
Аммо унинг билан бўлсак учовлон,
Қоронғу кўринар кўзимга дунё.

Ф а у с т

Фариштам, ҳисларинг нозик нақадар

М а р г а р и т а

Уни кўриш менга даҳшат ҳар сафар.
Тикилиб турганда совуқ кўзлари,
Тилимга келмайди сажда сўзлари.
У биз билан бўлса, кўнглимда ҳатто
Сенга муҳаббатим туюлар ёлгон.
Юракда бир бўшлиқ сезарман аён.

Ф а у с т

Демак, кўнглинг уни суймас мутлақо.

М а р г а р и т а

Вақт бўлди, мен кетай.

Ф а у с т

Шошма бир нафас!

Наҳотки бир соат сен билан якка —
Дилни-дилга — кўксинг босиб кўкракка,
Бирга бўлмоқ менга ҳеч насиб бўлмас.

М а р г а р и т а

Бу кеча ётсайдим мен ўзим танҳо,
Эшик занжирини солмасдим, ишон.
Онам ухлар доим ёнимда аммо,
Жуда сезгир ётар, агар мабодо
Иккимизни кўриб қолса ёнма-ён,
Мен ўша ондаёқ бўлурман адо.

Фауст

Бунинг чораси бор, мана шиша. ол,
Бу дойдан сувга уч-тўрт томчи сол.
Уша сувдан унга ичириб қўй кеч,
Онани тонгга қадар уйғонмайди ҳеч.

Маргарита

Жоним, сен учун мен ҳар ишга тайёр,
Бу оғу эмасдир, қилмасдир зарар?

Фауст

Сенга берармидим, жонгинам, заҳар?

Маргарита

Монелик қилмоққа куч қолмас зинҳор,
Сен бир бор кўзимга тикилсанг агар.
Неки истар бўлсанг — мен шунга ҳозир,
Сени жондан суйиб мен беистигно —
Бутун борлигимни бахш этдим, ахир,
Ҳеч нарсам қолмади қилмоққа фидо.

Мефистофель

(кириб)

Маймунчанг кетдимиз?

Фауст

Айғоқчи! Яна —
Эшитиб турганми эдинг?

Мефистофель

Албатта

Эшитдим ҳам билдим, бир қизча катта —
Олимга дин дарсин ўргатди, мана!
Қизлар орзусига эътиқод йўллош,
Ниятлари аён — улар шундай дер:
Қанча эътиқодли бўлса агар эр,
Бўлур хотинига у шунча ювош.

Фауст

Евуз махлуқ! Қайдан билурсан, бу дам —
Кизнинг юрагида эътиқод — ёғду.
У фақат мен учун қўрқар, мени ҳам
Динсизлик чоҳидан қутқармоқчи у.

Мефистофель

Севги бор, ишонч бор кўнглингда ёлғиз,
Сен шўрликни роса лақиллатди қиз.

Фауст

Оташ ва ифлосдан яралган! Йўкол!

Мефистофель

У қиз жуда айёр, юздан бемалол
Ўқиб олур ақлу дониш белгисин.
Менинг олдимда у, сезасанми сен,
Сира ўлтиролмас, билади аён —
Мен ё донишманлмен ва ёки шайтон.
Демак бу кечаси?..

Фауст

Нима ишинг бор?

Мефистофель

Мен ҳам бу орада қолмасман бекор...

ҚУДУҚ ЕНИДА

Кўза кўтарган Гретхен ва Лизхен.

Лизхен

Барбальхен ҳақида эшитдингми гап?

Гретхен

Эшитмадим, ахир уйдаман доим.

Лизхен

Ҳаммани кулдирди Сибилла сўйлаб:
Қўлга тушиб қопти ўша гулойим.
Ажаб бўпти — энди сал тушар пастроқ!

Гретхен

Нима гап?

Лизхен

Хунук гап. У еб ичган чор —
Бир вужудда икки одам баҳраманд.

Г р е т х е н

Тавба!

Л и з х е н

Баттар бўлсин, ҳаммадан баланд

Олиб юрар эди ўзини — ажаб!
Ҳаммага топилди мана текин гап.
Уялмай турфа хил қилиқ қиларди,
Йигити бўйнига кўп осиларди.
Доимо ҳуснини қиларди кўз-кўз.
Унга ёғиларди доим мақтов сўз.
Йигити қўлидан оларди совғо,
Рақсга тушар эди бирга доимо.
Ўзини санарди ҳаммадан гўзал,
Ўша йигит билан бирга ҳар маҳал
Қаҳваҳоналарда ичарди шароб,
Бўлишин билмасди охири азоб.
Мана жазосини берибди худо,
Гул шохи бўлибди гунчадан жудо.

Г р е т х е н

Бечора!

Л и з х е н

Бечора демагин уни,
Бизга ким ачинган? Бизлар ҳар куни
Кечгача қоронғу кулбада қолиб,
Урчуқ йигирганда эзилиб, толиб,
Севгани ёнида яйрагани у,
Билмагани недир ёлғизлик, қайғу.
Мана энди барча қилмиши учун,

Заб бўлди — эгади мағрур қоматни
Ва буйнига илиб тавқи лаънатни,
Тавбасин айтади черковда буқун.

Г р е т х е н

Игит энди унга уйланса керак.

Л и з х е н

Э, уйланиб бўпти! Йўқ бундай тентак.
Хотин топиладир бошқа, тузукроқ.
Ишини битириб ростлади жуфтак.

Г р е т х е н

Чакки бўпти. Инсоф қилмапти, аҳмоқ.

Л и з х е н

Уйлангани билан барибир ҳеч ким
Қутқара олмайди қизни номусдан.
Тўй куни йигитлар турармиди жим,
Гулчамбарни юлиб ташлар ноқусдан.
Биласан, бизнинг ҳам феълимиз ёмон,
Остонага сепиб қўямиз сомон.

Г р е т х е н

(Уйга қайтар экан)

Авваллари мен ҳам роса кулардим,
Гоҳ жаҳлим чиқар, гоҳ ҳайрон бўлардим.
Бирор қиз гуноҳ иш қилиб қўйганда,

Қандай номус дердим, қандай шарманда.
Тутардим ўзимни ҳаммадан мағрур,
Лаънат ёғдирардим ҳаммадан кўпроқ.
Гуноҳ қилиш ўзи қанақа бўлур —
Хаттоки тасаввур қилмасдим бироқ.
Ўзимга қайтди бор нафратим, сўзим —
Ўша гуноҳ йўлга кирдим мен ўзим.
Билмам нима бўлар энди оқибат,
Нима бўлар бу мен орттирган кулфат?
Аммо мени асир этган у туйғу
Қандай ширин эди, қандай серёғду?

ШАҲАР ДЕВОРИ ЕНИДА

Қалъа деворининг токча қилиб ўйилган ерида Биби Марям
хайкали. Ҳайкал қаршисида гуллар. Гретхен ҳам гул қўяди.

Гретхен

Эй мунис, меҳрибон —
Табаррук онажон,
Дардли юрагимга бир ташла назар.
Кўзларингда алам,
Қўлларингда боланг, —
Салибга тортилган Исо мукаддар.
Лабингда зорларинг,
Фалакдан чорладинг,
Чорладинг: «Қайдасан, қайдасан, падар?»
Ким била олур, ким
Юракдаги дардим?
Бағрим ёнаётир — ҳеч кимса билмас.
Фақат сенга менинг борлигим аён,
Сен ўзинг мадад бер менга, онажон,

Мунис нигоҳингни ташла бир нафас.
Эл ичида тамом
Йўқдир менда ором,
Кўтара олмайман кўзимни асло.
Уйда бўлсам ўзим
Мен йиғлаб-йиғлаб жим,
Бўшатиб оламан кўнглимни танҳо.
Мана бу гулларни
Тердим сен учун
Кўз ёш-ла уларни
Хўл қилдим бутун.
Хонамга тонг нури
Тушганда илк бор —
Мен бедор ўлтириб
Чекар эдим зор.
Қутқар бу номусдан,
Қутқар, онажон!
Суянчиғим сенсан,
Елғиз меҳрибон!

ТУН, ГРЕТХЕННИНГ УИИ ҚАРШИ СИДАГИ КУЧА

В а л е н т и н — саллот, Гретхеннинг акаси.

В а л е н т и н

Давраларда тортар экан май,
Баъзи нодон мақтанчоқ тинмай,
Ўз ёрини мақтаб кетарди,
Пари қилиб тасвир этарди.
Гўё унинг ёридек барно
Бу дунёга келмаган асло.
Мен-чи унинг сўзини тинглаб

Парво қилмай ўлтирардим жим.
Охирида бураб мўйловим
Қойил қилиб қўндирадим гап.
Май косани кўтариб баланд,
Боплаб туриб сўзни бичардим:
«Кимнинг кўнгли, майли, кимга банд,
Мен-чи синглим учун ичардйм.
Борми юрда бирор қиз, айтинг,
Менинг гўзал синглим билан тенг?
Балли дерди майхона эли,
Лол бўларди мақтанчоқ тили.
Бу кун тамом ўзга ҳол аммо,
Ғазабимдан гоҳида ҳатто
Юлгим келар битталаб сочим,
Ургим келар деворга бошим.
Ҳар томондан, билмайман, нега
Учирма гап қилишар менга.
Аллақандай қочирма маъно,
Нимагадир ишора, имо...
Мен уларнинг сўзини тинглаб
Очолмайман бирор сўзга лаб.
Мен уларни қўймасдим омон,
Агар бўлса сўзлари ёлгон.
Ана, келар девор паналаб
Икки соя, кўрай-чи қараб,
Уша иблис бўлса мабодо,
Тирик кетмас бу ердан асло.

Ф а у с т ва Мефистофель киришади.

Ф а у с т

Қара, ҳов саждагоҳ даричасида —
Юксакда липиллар танҳо бир чироқ.
Гоҳида сўнгудек пасаяр жуда,

Гоҳ эса ёнади яна баландроқ.
Уни қоронғулик бўғмоқда гўё,
Худди шу кечадек кўнглим зим-зиё.

Мефистофель

Мен эсам қайғудан ўзгаман бутун,
Ҳассос дилим ҳаргиз хушнудлик топган.
Томда бароқхоннинг кетидан чопган
Нар мушук сингари бахтлиман букун.
Шўхликда таралган шуҳратим маним,
Шўхлик базми яқин — ўта шоддирман.
Завқдан ўйнаб бутун аъзойи ганим,
Вальпургия тунин кутаётирман.
Ул кеча орзуси солмоқда қутқу,
Ул кеча илинмас кўзларга уйқу.

Фауст

Шунда ер юзига чиқажакми ул —
Олисдан нур сочиб ётган хазина?

Мефистофель

Ҳа, албатта, фурсат қолди озгина,
Уша хазинани қилурсан қабул.
Мен унинг ичига бир назар солдим —
Лиқ тўла турфа хил кумуш ва олтин.

Фауст

Йўқмикин мабодо сирга ё узук,
Гретхенга совға бўлгудек тузук?

Мефистофель

Кўнглингдаги совға шаксиз топилур,
Бор, кўрдим, бир талай марварид ва дур.

Фауст

Жуда саз! Олмасдан бирор армуғон,
Қиз ёнига бормоқ жуда мушкул иш.

Мефистофель

Албатта совғами? Усиз ҳам, ишон,
Мумкиндир оламда кўнгли яйратиш.
Гапни қўй, юлдузга тўлмоқда само,
Мен бир қўшиқ айтай бу ажойиб тун.
Бунда куйланади номус ва ҳаё,
Қизни алдаб уйдан чиқармоқ учун.

(Гитара чалиб қўшиқ айтади)

Бу осуда тун
Катрихен нечун
Турибсан маҳзун
Сен бу эшик ёнида танҳо?
Қилмасмисан ҳис —
Эшиқдан ёлғиз
Киражаксан — қиз,
Қиз ҳолингча чиқмассан аммо.
Ишонма сўзга,
Нияти ўзга —
Иш битгач қизга:
«Хайр энди» — дейди, вассалом!
У қанча барно

Ва қанча доно
Бўлмасин аммо —
Никоҳгача то
Кўнма унга, бўлурсан тамом.

В а л е н т и н

(Олдинга чиқиб)

Нима овлаяпсан, каламуштутар?
Сўйла, бу кўчада ким керак санга?
Даставвал қирқ бўлак бўлади гитар,
Сўнгра шу кун тушар аҳмоқ каллангга.

М е ф и с т о ф е л ь

Парчалаб ташлади гитарни тентак.

В а л е н т и н

Энди каллангни ҳам парчалаш керак.

М е ф и с т о ф е л ь

(Фавустга)

Қани, доктор, чиқар қилични тезроқ,
Менинг ёнимга тур, бошла, ҳужум қил.
Олға! Мендан бўлсин зарба қайтармоқ,
Сей эса қилич сол, қилич сол дадил.

В а л е н т и н

Қани, қайтариб кўр!

Мефистофель

Қайтараман ҳам!

Валентин

Буни-чи? Мана, ол!

Мефистофель

Шаймиз доимо.

Валентин

Йўқ, бу одам эмас — шайтон чинакам,
Зарра куч қолмади қўлимда асло.

Мефистофель

(Фавстга)

Санч тез!

Валентин

Тамом бўлдим.

Мефистофель

Тинчиди тентак,

Энди қолди тезроқ ростламоқ жуфтак.
Ўлтиришнинг пайти эмас имиллаб,
Ҳозир халқ йиғилиб бошлар вовайло.
Миршабни кўндириш мумкин амаллаб,—
Иш қозига етса бутунлай расво...

(Кетишади)

М а р т а

(Дераза олдида)

Ким бор? Тез бу ёққа!

Г р е т х е н

(дераза олдида)

Келтиринг чироқ.

М а р т а

Бунда бўлаётир жанжал, қирпичоқ.

Х а л қ

Биров ўлган.

М а р т а

(Чиқиб)

Қани у қотил ўғри?

Г р е т х е н

(Чиқиб)

Бу ерда ётган ким?

Х а л қ

Онангининг ўғли.

Г р е т х е н

Оҳ, тангрим! Алам йўқ бундан ортиқроқ!

В а л е н т и н

Мен дунёдан юммоқдаман кўз,
Фарёд қилманг. Тугар ҳаётим,—
Кўнглимда бор икки оғиз сўз,
Шуни айтай, қулоқ тутинг жим.

Халқ уни қуршайди.

Жуда ёшсан, Гретхен, ҳали,
Қилмишингни англаб етгали —
Ақлинг ҳали жуда, жуда кам.
Энди бир йўл, йўқ ўзга имкон:
Фаҳш қўйнига кирдингми пинҳон,—
Фоҳиша бўл ошкор, чинакам.

Г р е т х е н

Оҳ, акамни ўлдирма, эгам!

В а л е н т и н

Эгам энди беролмас ёрдам.
Наф йўқ энди бўлди бўлар иш,
Мумкин эмас уни қайтариш.
Сен биттага бўлдингми эрмак,
Эрта келар бошқаси, демак.
Жазманларинг бўлгач ўн нафар,
Кела бошлар сўнг бутун шаҳар.
Хароми ҳам келар дунёга,

Ҳозирча у чиқмай зиёга,
Бошга кийиб зулматдан қалпоқ,
Сокин ётар — кўзлардан йироқ.
Бўлмай туриб ҳали намоён,
Ҳозир уни йўқ қилмоқ осон.
Ва лекин ул яширин уят
Усаётир соатма-соат.
Кезганда у ёруғ дунёда,
Даҳшат бўлмас бундан зиёда.
Ишонаман, вақт келар бир кун,
Инсон борки, имони бутун,
Ҳазар қилар сендан тамоман,
Ҳазар қилган каби вабодан.
Лаънат дейди ҳам ёш, ҳам қари,
Одамлардан юрарсан нари,
Кўтармайсан ердан кўзингни;
Кўз-кўз қилиб энди ўзингни,
Вурур билан қўймассан қадам,
Туrolмассан саждагоҳда ҳам.
Вақт келарки, мажруҳ ва гадоЙ —
Афтодалар бергай сенга жой.
Тангри сени кечирганда ҳам
Ер юзида энг тубан одам
Узинг бўлиб қолурсан танҳо,—
Номус доғи ювилмас асло!

М а р т а

Ҳадеб лаънат отгандан кўра,
Тангридан ўз имонинг сўра.

В а л е н т и н

Эй, қўшмачи! Нетай, йўқ кучим
Умуртқангни синдирмоқ учун,

Шундай қилсам балки, илоҳим
Кечар эди барча гуноҳим.

Г р е т х е н

Оҳ, акажон! Бу қандай жазо?

В а л е н т и н

Бас, йиғлама, фойда йўқ асло.
Сен йўқотиб ору номусинг,
Пичоқ урдинг кўксимга ўзинг.
Мен бегуноҳ ва тоза имон —
Саллот каби бермоқдаман жон.

(Улади)

Б У Т Х О Н А

Орган чалинади, халқ ибодат қўшиғини айтади. Гретхен халқ
ичида. Унинг орқасида И б л и с.

И б л и с

Авваллар, Гретхен,
Сен меҳроб қошида
Турар эдинг маъсум,
Ҳам ўқир экансан
Ибодат сўзларини
Титилган китобдан,—
Хаёлларинг эди
Гоҳи тангрида-ю,
Гоҳи болаликнинг
Шўх ўйинларида.
Гретхен!

Қайларда кезмоқда
Фикру ўйларинг?
Нечун чекмоқдасан
Сўнгсиз изтироб?
Е сени деб мангу
Уйқуга кетган
Онанг арвоқини
Йўқлаётирсан?
Остонагда кимнинг
Қони тўкилмиш?
Юрагинг остида
Сақлаётганинг не?
Нимадир ул сени
Титроққа солган?

Г р е т х е н

Яна ўша,
Яна ўша машъум хаёллар.
Мен улардан қочиб
Қутулолмасман.

Х о р

Dies irae, dies illa
Solvat saeculum in favilla

(Орган товуши)

И б л и с

Тангри ғазаби
Етди бошингга.
Ана карнай саси!
Титрар қабрлар.

Дўзах ўтида
Енмоқда мангу
Хоки турбатдан
Чиқаётган ул
Сенинг жонингдур.

Г р е т х е н

Кетайин, кетайин
Бу ердан тезроқ.
Даҳшатли куй мени
Бўгаётир, э воҳ.

Х о р

Iudex ergosum sedebit
Quidquid latet, adparevit
Nil inultum remanevit.

Г р е т х е н

Нафасим тиқилди,
Эзар мени гумбаз.
Қани эшик? Ҳушдан
Кетаётирман.

И б л и с

Қоч! Аммо гуноҳинг
Беркита олмассан.
Ҳаво, нур керакми?
Улар йўқ энди,
Бор ёлғиз кулфат.

Х о р

Zudex ergo cum sedevit
Culdguid letet, avparetit
Nil ipultum remanevit

И б л и с

Аҳли имон сендан
Пок юзин ўгирган.
Сенга ёрдам қўлин
Узатмоқдан улар
Қилишар ҳазар.

Х о р

Quid sim miser tunc dicturus?
Cuem patronum rodaturus?
Cum vix justus sit securus.

Г р е т х е н

Тамом бўлдим! Қани
Шишангиз, қўшни?

(Беҳуш йиқилади)

ВАЛЬПУРГИЯ КЕЧАСИ

Ширке ва Эленд қишлоқлари яқинидаги Гарц тоғлари.

Фауст ва Мефистофель

Мефистофель

Миниб олармидинг супурги бўлса?
Жон деб минар эдим эчкига ҳозир.
Хўп чарчадик, ҳали олис йўл эса.

Фауст

Унча толгани йўқ ҳали оёғим,
Йўлини енгил қилар қўлда таёғим.
Қисқа қилмоқ нечун бу йўлни, ахир —
Сайёҳга шавқ берар юришнинг ўзи,
Не наф йўлдан баҳра олмаса кўзи.
Менга йўл туюлмас унчалик оғир —
Чўққига интилсам қоялар ошиб,
Жилғалар куйига қулоқ тутсам жим...
Мен шуларни ўйлаб завқ билан тошиб,
Кўлга таёқ олиб пиёда чиқдим.
Қайин барг ёзмоқда — олам наврўзи.
Хушнуд кўкрак кермиш қайрағочлар ҳам,
Наҳот бизга қудрат бермаса кўклам!

Мефистофель

Йўқ, менинг кўнглимда қаҳратон музи,
Аммо менга роҳат совуқ ва бўрон,
Аёв, изғириндан ором топар жон.
Қора туман ичра бўлиб асира
Маъюс нур таратар ярим ой хира.
Атроф тим қоронғу, бунда ҳар қадам
Дуч келмоғи мумкин битта фалокат.
Бошинг уриб олсанг бало қоя ҳам,
Оёғинг илашса илдиз ҳам офат.
Мен ҳозир чорлайман, сўрайман ёрдам —
Дайди шуъла бизга беражак мадад.
Бунда яқин йўлни у билар фақат.

Ана бўлиб қолди ўзи ҳам пайдо.
Ҳей ошна, бекорга таратмай зиё,
Бизларга ҳамроҳ бўл — йўл кўрсат бизга,
Нурингни сочиб тур сўқмоғимизга.

Д а й д и ш у ъ л а

Менга одат эмас тўғрига юрмак.
Шундай яратибди мени худойим,
Эгри чизиқ бўйлаб юраман доим.

М е ф и с т о ф е л ь

Одамзодга тақлид қилурсан демак!
Шайтон номи билан буюрдим сенга,
Тўғри йўлдан нур соч, йўл кўрсат менга!
Йўқса ўчираман нурингни, тайин.

Д а й д и ш у ъ л а

Демак, сиз бу ерда катта хўжайин!
Сўз йўқ, бўйсунаман албатта сизга,
Доимо тайёрман хизматингизга.
Аммо юксак тоғнинг ўзи ҳам бу кун
Сеҳр жунбушида остину устун.
Дайди нур ёритар экан йўлингиз —
У беайб, шу боис одил бўлингиз.

Фауст, Мефистофель, Дайди шуъла навбат билан қўшиқ айтишади.

Ф а у с т

Бизлар бу кун сеҳр ва рўё
Оламига бўлдик рўбарў.

Бошла бизни, эй дайди зне,
Йўлимизга соча бер ёгду.
Элт бизларни чўққига томон.

Д а й д и ш у ъ л а

Икки ёнда поёнсиз ўрмон
Елиб учиб боради, ажаб,
Бир-бирининг устидан сакраб,
Букик қадди ташлаб соялар,
Мудраётир улкан қоялар.

Ф а у с т

Тошдан тошга сакраган ирмоқ
Қўшиғига соламан қулоқ.
Не куйлар у — эшитаман жим,
Нималарни сўйлар бетиним?
Унут бўлган севги куйими,
Ё бенасиб висол ўйими?
Балки толе, шодлик орзуси
Ё топталган умид қайғуси?
Таралади сирли акс садо —
Олис ёшлик эртаги гўё.

М е ф и с т о ф е л ь

Водийларда гала бойқушлар
Қўшиқ айтиб кўнглини хушлар.
Эшитилар узоқдан кулгу.
Уккиларнинг қаҳқаҳаси бу.
Ой нурида нақадар кўркем —
Яйрамоқда калтакесак ҳам.
Бу илдизлар — харсанглар аро

Етган улкан илонлар гўё.
Даҳшат билан турар ейман деб
Қарагайлар бамисоли дев.
Бу зимистон ўрмон йўллари
Худди улкан махлуқ қўллари.
Бунда сичқон, юмрон, каламуш
Кавакларда гала-галамуш.
Миллион юлдуз каби ярқироқ
Шиллиқ қуртлар бесону санок,
Жилва қилиб таратар зиё —
Шуълаларнинг ўйини гўё.

Ф а у с т

Ақл билан боқингиз сизлар:
Жойимизда турибмиз бизлар.
Юраётир ўрмонлар, тоғлар.
Гўё ўзни ҳужумга чоғлаб,
Қўрқув солиб қоя турибди.
Дайди нурлар кезиб юрибди.

М е ф и с т о ф е л ь

(Ф а у с т г а)

Этагимни ушла маҳкамроқ,
Қара, тоғлар бағрида, пастда —
Нур таратиб ҳарён Маммон шоҳ,
Кўк тоқини айлаб ярқироқ,
Чиқаётир тахтига аста.

Фауст

О, нақадар, нақадар кўркам
Бунда қизғиш шафақ жилоси.
Унгирларга, жарликларга ҳам
Етиб борар соҳир энеси.
Бир томонда кўкимтир туман,
Бир томонда тим қора тутун,—
Отилмоқда гўёки вулқон
Чулғагудек оламини бутун.
Бунда шафақ кўкка талпинур
Нафасидан ўт сочиб гўё.
Зудмат билан курашмоқда нур,
Йўл очмоқда булутлар аро.
Бунда сонсиз ва бениҳоя
Учиб юрар олтин зарралар.
Уйғонмоқда олис даралар,
Шуълаларда ёнмоқда қоя.

Мефистофель

Наҳот Маммон шунақа кунда
Ўз қасрини этмас нурафшон!
Бу ташрифинг соз бўлди жуда,
Ана келар бир гала меҳмон.

Фауст

Бўрон турди. Бас йиқилмасам,
Хасдек учиб кетмасам бас-да.

Мефистофель

Коя тошни қучоқла маҳкам,
Йўқса ҳозир қуларсан пастга.
Туманларга чулғонди осмон,
Довул билан уйғонди ўрмон.
Бу — базмнинг оғози келар,
Безовтадир бойқуш, уккилар.
Дарахтларни қулатар довул,
Ўрмон кўркин ҳеч аямас ул.
Учаётган қайинларни кўр,
Қулаётган биноларга боқ.
Ҳа, базмнинг даҳшати ҳам зўр,
Лаззати ҳам оламча бироқ.
Ана, яқин келар тобора
Дилбар овоз — уввос, қичқириқ.
Ана, байрам аҳли тоғ аро
Биргалашиб айтмоқда қўшиқ.

Алвастилар қўшиғи

Ҳамма юрсин Брокен томон!
Аюпа, бугдой пишмаган ҳамон.
Шоҳ Уриан кўтарганча қўл,
Кўрсатмоқда баландликка йўл.
Алвастилар супурги минди,
Жинлар базми бошланур энди.

Овоз

Баубо кампир тоғи азимга
Тўнғиз миниб борар базмга.

К ўпчилик

Шум кампирга бўлсин шараф-шон!
Тўнгизга ҳам оқшиш, бегумон!
Йўл бошласин Баубо амма,
Олға юрсин ортидан ҳамма!

О в о з

Сен қасрдан?

О в о з

Ильзенштейндан.
Юриб келдим ўрмон ичиндан.
Бойўғлининг кўрдим ўзини —
Олайтирди менга кўзини.

О в о з

Хей, қаққайма, йўл бўшат, қани!

О в о з

Хей, сен ўша... Шошмай тур сани...
Тимдаладинг этимни, қара,
Ҳамма ёғим тирноқдан яра.

Алвастилар

Тиқилишмай юринг илдамроқ.
Қийнамоқда бир ёқда чарчоқ.
Хей, қорнимдан паншаҳангни ол,
Қиласан-ку боламини увол.

Я л м оғ и з л а р

(Ярми)

Эрлар бунча секин одимлар?
Нега бунча чопар хотинлар?
Қайда бўлса қиёмат, бало —
Хотин зоти олда доимо.

Я л м оғ и з л а р

(Бошқа ярми)

Бўлмаган гап, бу йўлда хотин
Бўлса ҳамки минг қадам олдин,
Эркак нечун ортда қолади?
Икки хақлаб етиб олади.

О в о з

(Юқоридан)

Турманг пастда, қани бу ёққа!

О в о з

(Пастдан)

Биз ҳам ҳозир чиқамиз тоққа.
Қуймоқдамиз устимиздан сув,
Фориғ қилди пуштимиздан сув.

Я л м оғ и з л а р

(Ҳаммаси)

Бўрон тинди — юлдузлар хира,
Беркинмоқда ой булут ичра.

Коинотни қучди қора тун,
Учмоқдамиз биз сочиб учқун.

О в о з

(Пастдан) .

Тўхта, тўхта!

О в о з

(Юқоридан)

Ким у дарада ётган,
Ким у мени чақираётган?

О в о з

(Пастдан)

Менман бунда — берингиз ёрдам,
Олиб кетинг йўлга мени ҳам.
Мен роса уч асрдан буён
Қўшилолмай тўдамга сарсон.

Я л м оғ и з л а р

(Ҳаммаси)

Эчкига мин, супургига мин,
Хаскашга мин,— йўл бўлар яқин.
Агар бугун чиқмасанг, ишон,
Бўлмас ўзга чиқмоққа имкон.

Ярим алвасти

(Пастга)

Уринаман саҳардан буён,
Етолмайман уларга ҳамон.
Уйда узун кун уймалашсам,
Ўралашиб қолдим бунда ҳам.

Алвастилар

(Ҳаммаси)

Баданга мой суртиш соз экан,
Латта-путта — бизларга елкан.
Тоғора ҳам кема биз учун,
Ҳеч учолмас учмаган букун.

Ялмоғизлар

(Ҳаммаси)

Аввал учар чўққига томон,
Сўнгра ерга тушар оломон.
Қирни кезиб эню бўйига,
Тўлдирамиз шайтон бўйига.

(Ерга қўнишади)

Мефистофель

Боқ, булар нақадар жирканч башара,
Сурон кўтаришар, туртишар, қара,

Чопишар бир-бирин устидан оша.
Алвасти бозорин қилдинг томоша,
Қани берироқ кел, узат қўлингни.
Ур-сурда йўқотиб қўйма йўлингни.
Қанисан?

Фауст

Мен бунда!

Мефистофель

Зўрга топдим. Бас —

Энди хўжайинлик қилмасам бўлмас.
Четлан, эй аламон, шайтонга йўл бер,
Доктор, кел бу ёққа, тез менга қўл бер.
Тўполондан четга чиқайлик тезроқ.
Бу халқ иззат қилмас ҳаттоки бизни,
Эҳтиёт қилайлик қовурғамизни.
Қара, ҳов у ерда милтирар чироқ.
У ерга ўтайлик, уринмай ортиқ,
Майсалар устида олайлик ҳордиқ.

Фауст

Ажабо, сени ҳеч тушуниб бўлмас,
Сенда бир-биринга тескари ҳавас.
Жинлар базмига-ку, бошлаган ўзинг,
Энди чекка жойни мўлжаллар кўзинг.

Мефистофель

Биз ёлғиз бўлмасмиз ўша ерда ҳам,
Қара, кўпаймоқда унда чироқлар,
Давра қуришмоқда аста қўноқлар.

Фауст

Менинг орзум эса — баландга чиқсам!
Шайгон қавми унда йиғилмиш бутун,
Барча алвасти-ю жинлар унда жам,
Ана, ўт ёқилди, чиқмоқда тутун.
Балки ўша сирли даврада бу дам
Ечилмоқда қанча мураккаб тугун.

Мефистофель

Тугун ечилгани билан тугамас,
Бўла берар яна янгиси пайдо.
Менга маъқул этмоқ холи ерда баҳс,
Катта давраларга ҳушим йўқ асло.
Ҳар вақт шундай бўлар, шак йўқ албатта.
Кичикдан йиғилур доимо катта.
Ҳов, ёш алвастилар бўлди яланғоч,
Қарилари эса тутди ёпинчиқ.
Ўша хонимларга сен кўнглингни оч,
Бунда қоида шу — суҳбат қур очиқ.
Унчалик қийин иш эмас бу аммо,
Оқибати унинг туганмас сафо.
Ишга тушиб кетди, ана, чалғулар —
Нақадар бемаъни чийилдоқ овоз.
Билганини қилсин, майлига, улар,
Биз эса олдинга юрамиз бир оз,
Томоша қиламиз икков сарафроз.
Кел, мана бу ердан атрофга қара,
Нақадар ажойиб сирли манзара.
Машъалларда ёнар Брокен тоғи,
Гулханларнинг эса йўқдир саноғи.
Ана, кайфу сафо, ўйин ва кулгу,
Ана базму ишрат, ҳаяжон, ғулу.

Минг йил кезсанг ҳамки қитъалар оша,
Топа олмас эдинг бундай томоша.

Ф а у с т

Сен қандай ҳолатда бўлурсан пайдо?
Шайтон бўлурмисан, ялмоғизми ё?

М е ф и с т о ф е л ь

Аслида ўзимни қилмайин ошкор,
Пинҳон юриш менга ёқар одатда.
Бу ер йўли бошқа, ҳамма албатта
Нишонларин тақиб келмоғи даркор.
Гарчи олий нишон — боғичвоғим йўқ,
Аммо туёқ — катта обрў, кўнглим тўқ.
Ана, кўр, шиллиқ қурт таниди мени,
Шу сабаб ўзини тортди панага.
Бу ерда яшириб бўларди нени?
Ҳамманинг турмуши аён ҳаммага.
Қани, юр, айланиб бир қилайлик ов,
Мен совчи бўлурман, сен эсанг куёв.

*(Сўнаётган гулхан атрофида
йиғилган чолларга мурожаат қилади)*

Ҳей, нечун бўлдингиз бир чеккада жам,
Ёшлар гуруҳига боринг яқинроқ.
Ҳаётга қўшилинг, мумкин уйда ҳам
Оғизга сув солиб бўкиб ўлтирмоқ.

Л а ш к а р б о ш и

Миллатдан яхшилик кўрмадим асло,
Фидо қилсам ҳамки минг бора жоним.

Халойиқ хотинлар каби бевафо,
Ешлар томонига оғади доим.

В а з и р

Замон ўтиб кетди қолдириб доғда,
Уша хотиралар кўнгилда ҳамон.
Бизлар ҳукуматни бошқарган чоғда
Олтин замон эди, ҳа олтин замон.

У д д а б у р о н

Тентак эмас эдик биз ҳам мутлақо,
Фойда этагидан тутардик шитоб.
Мана, остин-устун бўлди-ю дунё,
Бозоримиз касод, ҳолимиз хароб.

М у а л л и ф

Нера керак бу кун китоблар ёзмоқ,
Барибир ўқимас ҳеч ким бегумон,
Ешлар ҳеч нарсани тан олмас, бундоқ —
Қайсар бўлган эмас улар ҳеч қачон.

М е ф и с т о ф е л ь

(Бир зумда чол қиёфасига киради)

Ажабо, бу ешлар қайга интилурад?
Уларга ачиниб қарайман доим.
Охир замоннинг нафаси келар,
Яқинга ўхшайди қиёмат қойим.

Латтафуруш алаисти

Келиб қолинг бу ёққа.
Келиб қолинг, вақтим оз.
Қаранг тарху бўёққа,
Қандай арзон, қандай соғ!
Тартиб билан терилган,
Бир-биридан эмас кам.
Булар бари келтирган
Одамзодга қулфат, ғам.
Келиб қолинг, харидор,
Билиб қўйинг, дунёда —
Топилмагай ҳеч бозор
Бу бозордан зиёда.
Мана қилич! Зангида
Қора қоннинг изи бор.
Мана коса! Тагида
Зўр оғунинг ўзи бор.
Мана бунда зар, инжу.
Совға бўлиб ноқусдан,
Қанча-қанча қизни у
Жудо қилган номусдан.
Мана ханжарлар, кўринг,
Қатор-қатор терилган.
Булар бари инсоннинг
Кўкрагига урилган.

Мефистофель

Нелар олиб чиқдинг бозорга?
Янги нарсанг йўқми, холажон?
Буларингни биров бекорга —
Олмас ҳатто — бошқадур замон.

Фауст

Бу не бозор, бу қандай савдо!
Хаёлимни олди мутлақо.

Мефистофель

Интилмоқда ҳамма юксакка,
Урилади тирсак тирсакка.

Фауст

Ким у?

Мефистофель

Лилит.

Фауст

Не қилай отин,
Айт, ким, нега келган дунёга?

Мефистофель

Билмайсанми. Одам Атога
Лилит эди биринчи хотин.
Унинг танҳо чиройидир соч.
Сен у сочга яқин келма, қоч.
Кимни асир айласа бу дом,
Озод бўлмас бу домдан мудом.

Фауст

Хов у ерда ёш қиз ва кампир
Олишмоқда рақсдан сўнг ҳордиқ.

Мефистофель

Хордиққа ҳеч фурсат йўқ ҳозир,
Қани улар олдига бордик.

Фауст

(Қиз билан рақсга тушиб)

Мен бу кеча ширин туш кўрдим,
Тушда олма боғига кирдим.
Кўрдим шохда қизил олмани,
У дер эди узиб ол мани.

Гўзал қиз

Олма узиш ҳавас албатта,
Ўргангансиз бунга жаннатда.
Қирасизми мен таклиф этсам,
Олмалар бор бизнинг боғда ҳам.

Мефистофель

(Кампир билан рақсга тушиб)

Мен тушимда кўрибман терак,
Терак эмиш — ўртаси қавак,
Хунук, аммо билмадим нега, —
Еқиб қолди у қавак менга.

Кампир

Марҳаматли туёқли жаноб!
Сизга биздан мана шу жавоб.

Таъзим бўлсин иззатингизга,
Кавак тайёр хизматингизга.

Проктофантасмист

Бас, тўхтагин, бу қанақа гап!
Ахир, руҳнинг бўлмас оёғи.
Шундай экан, одамга ўхшаб
Мумкин эмас рақсга тушмоғи.

Г ў з а л қ и з

(Рақс этар экан)

Не қилар у бизнинг базмда?

Фауст

Ичи қора ва бадҳазм-да!
Тентаклиги кўпдан аёндир.
Бу оламда нимаики бор,
Барини у қилади инкор.
Ҳамма нарса унга ёмондир.
Кимки юрса олдинга қараб,
Утади у албатта қаргаб.
Ким бир жойда айланса агар
Худди унинг ўзи сингари —
Сира юрмас бўлса илгари
Ва ким уни мақтаб солса жар,
Уша унга албатта ёқар.

Проктофантасмист

Ҳамон сизлар бундамисиз, воҳ!
Буюрсамда кетмайсиз наҳот?

Табиатда йўқ руҳу арвоҳ,
Буни, ахир, қилганман исбот!
Аммо сизлар нечун доимо
Тигель ичра бўлурсиз пайдо?

Гўзал қиз

Бас қил энди, тегди-ку жонга!

Проктофантасмист

Барча руҳу жину шайтонга
Очиқ айтай, бу аламга ҳеч
Чидолмайман, руҳ бермас бардош.

Рақс давом этади.

Аммо бир кун эртами ё кеч
Бизлар яна бўлармиз йўлдош.
Шунда шоир аҳли ва шайтон
Мендан сира топмагай омон.

Мефистофель

У кўлмакка қўяр кетини.
Бўлмоқ учун дардидан тузук.
Шарпалардан кутқарар уни
Орқасига қўйилган зулук.

(Рақсдан тўхтаган Фаустга)

Нега жимсан? Гўзалинг қани?
Қани сени ром этган жонон?

Фауст

Лаб очганда кўшиқ айтгани,
Чиқиб қочди, лол этиб мани,
Тил остидан қип-қизил сичқон.

Мефистофель

Нима бўпти? Шу гапми энди?
Сичқон кулранг бўлмаса бас-да,
Танлаш бўлмас ишқда, ҳавасда.

Фауст

Ана...

Мефистофель

Нима?

Фауст

Менга кўринди

Хов у ерда бир гўзал қомат.
Боқ, Мефисто, кўзим ўшанда.
У зўр-базўр қилар ҳаракат,
Оёқлари гўё кишанда.
Борлиғида маъсумлик, қайғу,
Гретхеннинг ўзгинаси у.

Мефистофель

Кўй, қарама ортиқ унга, бас,
Ундан сира яхшилик келмас.

Илон сочлик махлуқ арвоҳи,
Тушса унинг совуқ нигоҳи —
Томирларда қотиб қолар қон,
Харсанг тошга айланар инсон.
Оғиз очма, сўзимга кир сан.
Медузани эшитгандирсан?

Ф а у с т

Меҳрибон қўл ёпиб қўймаган,—
Очиқ қолган беэиё кўзи.
У ахир мен қучиб тўймаган —
Маъсума қиз Гретхен ўзи.

М е ф и с т о ф е л ь

Сен ҳам бўлдинг сеҳрига банда,
Барча кўрар ёрин ўшанда.

Ф а у с т

Шўрлик боқар маъюс ва танҳо,
Узолмайман кўзимни асло.
Не азоблар тортган экан қиз,
Қара, унинг оппоқ бўйнида
Худди пичоқ тиғи энида
Кўринмоқда қип-қизил бир из.

М е ф и с т о ф е л ь

Ҳайрон бўлма, сен кўрган чизиқ
Персей урган қиличнинг изи.
Унинг бўйни узук, шу сабаб
Баъзан юрар бошин қўлтиқлаб.
Кўп ўй сурма, ана, қир оша

Тепага боқ, базм қизиётир.
Бир базмки оламга татир.
Яйлов бу кун худди Пратер,
Балки бунда бирор театр —
Кўрсатмоққа келган томоша!
Ҳей, нима гап?

Servibilis

(югурдак)

Бошланур ҳозир

Томошанинг янгиси яна.
Еттинчи бор мавсумда мана
Премьера қилар театр.
Муаллифнинг ўзи ҳаваскор,
Ҳаваскорлар қилишар ижро.
Хизматчилар гуруҳи аро —
Бир ҳаваскор — камина ҳам бор.
Кўтармоғим керак пардани,
Кетдим, маъзур тутгайсиз мани.

Мефистофель

Брокентга қараб чопибсиз,
Жойингизни энди топибсиз.

**ВААЛЬПУРГИЯ ТУНИДАГИ ТУШ ЕКИ ОБЕРОН
ВА ТИТАНИЯНИНГ ОЛТИН ТУИИ**

ИНТЕРМЕДИЯ

Театр директори
Эй сиз, Мидинг авлоди,
Бу кун сизга дам.

Саҳнамизда тоғ, водий
Бўлғай жамул-жам.

Герольд

Олтин тўй надур ўзи?
Эллик йил турмуш!
Олгиндир умр ўзи
Утса беурш.

Оберон

Гувоҳ бўлсин бу чоғлар,
Малаклар, қани!
Севги риштаси боғлар
Шоҳ, маликани.

Пук

Пук келар шод базмдан
Қилиб ўйинлар.
Келаётир ортимдан
Мингларча жинлар.

Ариэль

Ариэль най чалганда
Жим тинглар олам.
Куйга гўзаллар банда.—
Бедаволар ҳам.

Оберон

Яшай десанг бахтиёр,
Кулфатдан йироқ,

Вақтида висол даркор,
Вақтида фироқ...

Т и т а н и я

Агар бўлса эр тажанг,
Бижилдоқ хотин,
Бирин жанубга йўланг,
Шимолга бирин.

О р к е с т р

Олам ичра бунақа
Чолғу йўқдир соз.
Пашша, чивин, қурбақа—
Бари жўровоз.

Я к к а х о н

Қўшнаичига бир қаранг,
Кўпикдир юзи.
Бу ерда у катта занг,
Тентакроқ ўзи.

Ш а к л г а к и р м а г а н ж и н

Қурбақага ўргимчак
Оёғини бер.
Пайдо бўлар ўргамчик
Бадиҳа ё шеър.

О ш и қ - м а ъ ш у қ

Сакраб-сакраб ўйнаймиз,
Қиламиз сафо.

Учишни ҳам ўйлаймиз,
Қанот йўқ аммо.

Синчков сайёҳ

Бу ўнгимми, тушми ё,
Мен ҳануз ҳайрон.
Наҳот қаршимда пайдо
Буюк Оберон!

Ортодокс

Шох, туёғи йўқ унинг,
Аммо Оберон —
Юнон худоларининг
Баридек шайтон.

Шимоллик рассом

Бичигини чизурман
Теграмнинг бугун.
Мен Румони кезурман
Вақт келиб бир кун.

Пурист

Бунда алвасти насли
Саноқсиз, бироқ —
Фақат икки алвасти
Упа сепган, воҳ!

Еш алвасти

Упа-элик суришар
Фақат қарилар.

Қип-яланғоч юришар
Биздек парилар.

Қ а р и а л в а с т и

Бир замонлар бизлар ҳам
Еш эдик сиздек.
Вақт келарки, сизлар ҳам
Бўлурсиз биздек.

К а п е л ь м е й с т е р

Учди яланғоч танга —
Пашшалар бари.
Парво қилмас оҳангга
Кўл бақалари.

Ш а м о л к ў р с а т к и ч

(Бир томонга бурилиб)

Қандай ажиб давра бу,
Кўнгилни овлар —
Гўзал келинчаклару
Қобил кувлар.

Ш а м о л к ў р с а т к и ч

(Бошқа ёққа бурилиб)

Э, барини ер ютсин,
Кўрмасин кўзим.
Бўлмаса, дўзахга мен
Кирурман ўзим.

К с е н и и

Бизлар келдик бу ёнга —
Ҳашарот аҳли.
Падаримиз шайтонга
Таъзим этгали.

Г е н н и н г с

Қаранг, улар бўлишар
Гирди капалак.
Балки улар дейишар
Бор бизда юрак.

М у з а г е т

Илҳом аталмиш пари
Мендан йироқдир.
Шимол алвастилари
Ёқимлироқдир.

Ў з д а в р и н и н г б у ю к а л л о м а с и

Кимнингки бор ҳуш-эси,
Даргоҳидур кенг.
Немиснинг зўр чўққиси
Брокенга тенг.

С и н ч к о в с а й ё ҳ

Анов жаноб сўкинар,
Қаранг юзига.
Яҳудийлар кўринар
Балки кўзига.

Т у р н а

Тиниқми, лойқами сув —
Овлайман балиқ.
Демангиз — шайтонга у
Улфатдир аниқ.

Р и н д

Узни фаришта деган
Иўл топгай осон.
Кўрсам, Брокен экан
Уларга макон.

Р а қ қ о с

Кучли довул сингари
Турди тўполон.
Ҳа, бу ботқоқ қушлари
Кўтарди сурон.

Р а қ с ў р г а т у в ч и

Барча чўзар бўйини
Рақс айламоққа.
Ким қўйибди ўйинни
Букур, маймоққа.

Ғ и ж ж а к ч и

Қўшнай тинчиса агар
Бир дам бу ерда,
Улар бир-бирин қилар —
Бурда ва бурда.

Қироятхон

Утмас танқид сабоғи,
Бор бўлса шайтон —
У нимадир бўлмоғи
Керак, бегумон.

Идеалист

Агарда борлиқ бутун
«Мен»да бўлса жам,
Демакки «мен»да бу кун
Дониш жуда кам.

Реалист

Олам борлигига ман
Келтирдим имон.
Бу кун ўша имондан
Қолмади нишон.

Супранатуралист

Фараз муҳим ҳар ишда:
Эзгудан фараз,
Ажинадан фаришта
Ясайди фараз.

Скептик

Ишонч менга ҳеч қачон
Бўлмаган йўлдош.
«Шайтон» билан «даргумон»
Ахир оҳангдош.

Капельмейстер

Чигиртка-ю қурбақа
Чалолмади соз.
Эй пашшалар, сиздақа
Чалғувчи йўқ соз.

Уддабуронлар

Биз узоққа борамиз
Йўлимиз билан.
Оёқ қолиб, юрамиз —
Қўлимиз билан.

Лапашанглар

Бир замон бизларнинг ҳам
Юрган ишимиз,
Бугун пул йўқ — муттаҳам
Бўлган кишимиз.

Дайди шуъла

Олис ботқоқлик узра
Туғилдик, бироқ —
Наслимиз сиздан кўра
Сал покizarоқ.

Учган юлдуз

Кўкда ёнардим, бирдан
Тушдим тупроққа.
Ким менга берар ёрдам
Қайта турмоққа?

Семизлар

Пўшт, йўл очинг тез, жой кам,
Йўл бер тоғ, ўрмон.
Бизлар жинмиз — бўлса ҳам
Оёқлар йўгон.

Пук

Эй сиз қўпол, фил бадан,
Бас қилинг, бу чоқ —
Пукнинг ўзи ҳаммадан
Бўлур семизроқ.

Ариэль

Мен билан учсин кимнинг
Бўлса бол-пари,
Гулга чўмиб ётган кенг
Водийлар сари.

Оркестр

Уфқда бир тутам нур,
Ёришур само.
Туман аста тарқалур
Уйғонур сабо.

БУМ УТЛИ КУН. ЯЛАНГЛИК

Фауст ва Мефистофель.

Фауст

У бечора танҳо! Изтироб чекмоқда! Неча қийноқларда
зору саргардон кезиб, ниҳоят қоронғу зиндон асоратига

тушди. У ҳибсда. Бегуноҳ бир вужуд жинояткор каби мисл-
сиз қийноқларга маҳкум. Мана оқибат! Сен эсанг, сен ту-
бан сотқин, бунга йўл қўйдинг. Яна буларнинг ҳаммасини
мендан беркитдинг! Энди яйра, ҳузур қил, беномус! Ибли-
сона бақрайган кўзларингни менга қарат! Бу манфур ву-
жудингни кўрсатиб жонимни ҳалқумимга келтир! Тутқун-
да! Азобу аламда! Иблислар қўлида ва қаттол инсонлар
ҳукмида! Шўрлик бу уқубат алангасида ёнар экан, сен
мени бемаъни саргузаштларинг билан овутидинг, уни ҳа-
локат қўйнида бенажот қолдириб, бу ҳолни мендан яшир-
динг.

М е ф и с т о ф е л ь

У биринчи эмас.

Ф а у с т

Ит! Манфур ҳайвон! Эй илоҳий руҳ! Бу махлуқни ўз
аслига қайтар! Уша менинг қаршимда кечалари ликиллаб
юрган, адашган йўлчиларнинг елкасига осилиб йиқитишга
ўрганган ўша ит шаклига қайтар! Унга ўзи суйган ҳолати-
ни бер, токи менинг қаршимда қорнини ерга бериб судрал-
син ва мен бу малъунни оёқларим остида топтаб-топтаб
аламимни ёзай. Буни қаранг! У биринчи эмас! Бу сўзлар
замирида ётган уқубатга инсон қалби сира чидаш берол-
майди! Бу кўргиликлар бир эмас, неча-неча маъсумалар
бошига тушганидан ўртанмай бўлурми! Наҳотки биргина
бегуноҳнинг чеккан изтироблари Буюк ва Мангу Раҳмон
қошида қолган ҳаммасининг гуноҳини абадул абадга ювмоқ
учун етмас. Мен фақат битта жоннинг қийноқларини кў-
риб ёнаяпман, сен эсанг минглаб-минглаб изтироб маҳку-
маларининг ҳолидан шодумонсан.

Мефистофель

Яна бизлар заковатимизнинг поёнига етдик. Бу ерда ақл тугаб, жаҳд бошланади. Охир чидамас экансан, биз билан ҳамроҳ бўлиб нима қилардинг. Ажабо, парвоз қилмоқчи бўласану бошинг айланиб қолишидан қўрқасан. Асли ким кимга ёпишди? Биз сенгами, ё сен бизга?

Фауст

Оғзингни юм! Бу даҳшатли сўйлоқ тишларингни менга кўрсатма! Эй буюк ва поёнсиз руҳ! Сен мени бир бор кўрдинг, қалбимга қулоқ тутдинг. Нега энди мени бу махлуқ билан, хаёлида фақат ёмонлик бўлган, ўзгалар ғамидан доимо яйраган бу беномус билан боғладинг?

Мефистофель

Гапинг тугадими?

Фауст

Уни қутқар, йўқса омон топмайсан! Ёвуз бошингга минг йиллар лаънат тоши ёғилур.

Мефистофель

Мен қасос кишанларини синдиrolмайман, зиндон эшикларини бузолмайман. «Қутқар!» Ажабо, ахир уни ҳалокатга дучор қилган ким? Менми ё сенми?

(Фауст ғазаб билан атрофга қарайди)

Ҳа, шу пайт чақмоқ қиличи қўлингда бўлса. Яхши ҳамки сен бунга қодир эмассан. Ҳа, гап қайтаргани йўқ қилиш золимларнинг азалий одати!

Фауст

Мени ҳозироқ унинг ёнига элт! У озод бўлиши керак!

Мефистофель

Уз жонингни хавф остида қолдиришдан қўрқмайсанми? Ахир биз бу ерга нима учун қочиб келдик? Шаҳарда сен тўккан қоннинг изи ҳали кетгани йўқ. У ерда қасос малаклари учиб юришибди. Улар қотилнинг қайтишини кутишмоқда.

Фауст

Яна нималар дейсан? Фалакнинг бор ғазабу лаънати сенинг бошингга ёғсин! Мени дарҳол унинг ёнига элт, тезроқ уни озод қил!

Мефистофель

Майли, олиб борай. Аммо еру осмоннинг ихтиёри менинг қўлимда эмас. Бажара оладиган ишим бу: Мен эшик олдидаги соқчини ухлатаман. Сен калитларни ўғирлаб, қизни ҳибсдан ўзинг олиб чиқасан.

Мен ташқарида қўриқлаб тураман. Сеҳрли тулпорлар ёнимда шай туради. Мен сизларни олиб қочаман. Бу иш қўлимдан келади.

Фауст

Тез бўл, кетдик!

ТУН. ДАЛА

Фауст ва Мефистофель икки қора тулпорда елиб боришади.

Фауст

Нега ҳамма учар қатлгоҳ томон?

Мефистофель

Билолмадим. Бордир бирор гап.

Фауст

Учишмоқда гоҳ у, гоҳ бу ён.

Мефистофель

Жоду иши шудир, не ажаб?

Фауст

Не тиклашар? Бу қандай одат?

Мефистофель

Олга! Қара олдинга фақат!

ҲИБСХОНА

Фауст қўлида бир бойлам калит билан эшик олдида турибди.

Фауст

Вужудим аламдан ёнаётир, воҳ,
Сўнгсиз уқубатдан юрагим пора.
Мана шу хонада маъсум бегуноҳ —
Банди бўлиб ётар битта бечора.
Нега жим турибсан, титрайсан нечун?
Кўзига боқишдан қўрқасанми ё?
Тез бўл! Иккиланма! Утса агар тун,
Унинг ҳаётига етгай интиҳо.

(Қулфга қўл узатади)

Ичкаридан овоз

Мени гар онам
Бўш қўйган эди,
Одамхўр отам
Гўштимни еди.
Танимни опам
Тупроққа берди.
Келганда кўклам
Топарман ҳаёт.
Учарман мен ҳам
Чиқариб қанот.

Фауст

(Эшикни очиб)

Бечора сезмади бунда юрганам,
Кишан садосини тинглаб турганим.

(Ичкари киради)

М а р г а р и т а

(Похол орасига яшириниб)

Мени ўлдиргани келишди, ана!

Ф а у с т

(Секин)

Жим бўл, сени олиб кетгани келдим.

М а р г а р и т а

(Оёғига йиқилиб)

Эй қотил, озгина сабр қил яна!

Ф а у с т

Йиғлама, соқчини уйғотасан, жим.

(Кишанларни синдирмоққа уринади)

М а р г а р и т а

(Тиз чўкиб)

Қатл этмоққа мен бечорани
Хуқуқ берди ким сенга, бедод!
Қўй, тонггача ўлдирма мени,
Кўриб қолай тонг юзин, жаллод!

Ҳали вақт бор, ярим тун ҳозир,
Ҳукм тонгда этилгай ижро.

(*Урнидан туради*)

Жуда ёшман, ёшман-ку ахир,
Бўлмоқдаман бемаҳал адо.
Гўзал эдим ғоят бир замон,
Хусним мени ўлдирди, аён.
Ер ёнимда эди у чоқда,
Ҳозир эса йироқ-йироқда.
Мен гул каби сўлиб фироқда
Бўлурман ҳазон.
Қаттиқ қисма мени, шафқат қил,
Қилганмидим ёмонлик сенга?
Сени энди кўряпман, қотил,
Нажот бер менга.

Ф а у с т

Қандай чидай мен бу аламга?

М а р г а р и т а

Майли, жаллод, майлига, ўлдир,
Қатлим яқин, тақдирим шулдир.
Сут берайин фақат боламга.
Елғизимни қучоқлаб бу тун
Йиғлаб чиқдим у билан бутун.
Уни мендан тортиб олдилар,
Мени шундай дардга солдилар.
Энди эса қилишар туҳмат,
Мен ўзимни қотил ўйлашар,
Мен ҳақимда қўшиқ куйлашар,
Бу қандай офат!

Фауст

(Унинг қошида тиз чўкиб)

Мен бундаман, менга қулоқ ос,
Келдим сени қилгали халос.

Маргарита

(Унинг ёнида тиз чўкиб)

Кел, чўкайлик тиз
Икков ёнма-ён.
Қўл чўзайлик тез
Тангримиз томон.
Ёришмоқда-ку
Зиндоннинг таши:
Сочмоқда ёғду
Дўзах оташи:
Ана, туради
У ерда иблис,
Қаҳ-қаҳ уради,
Дилда қўрқинч ҳис.

Фауст

(Қаттиқ)

Гретхен! Гретхен!

Маргарита

У мени чақирди — мен энди озод!
Ёрнинг овози!

(Сакраб туради. Кишанлар тўкилади)

Яқин эрк қушининг бахтли парвози,
Тугар истибдод!
Югурмоғим керак мен унга пешвоз,
Оҳ, қучмоғим керак бўйнидан маҳкам.
У «Гретхен» деди, таниш бу овоз,
Барча дардларимга бўлгувчи малҳам.
У эшик олдида. Сезмоқда кўнгил.
Бу ваҳший зулмату ғам-кадар аро,
Даҳшатли дўзахий хандалар аро
Уни тингладим мен — чорлаётир ул.

Ф а у с т

Шу ердаман!

М а р г а р и т а

Ана шу ерда ёрим!
Яна бир бор этгил сўзингни такрор.
Унут бўлди барча чеккан озорим,
Қолмади бир зарра кўнгилда ғубор.
Энди мен ўлмасман! Сен қилдинг халос!
Эрта-ю кеч сени ўйладим холос.
Кўз олдимда кўча, ул оқшом чоғи —
Шунда илк бор гапга тутгандинг мени.
Кўз олдимда яна Мартанинг бэғи —
Шунда биринчи бор кутгандим сени.

Ф а у с т

(Шошиб)

Кетайлик, юр тезроқ!

М а р г а р и т а

Шошма, жонгинам,
Соғиндим, юзингга тўйин бир дам.

(Қучоқлайди)

Ф а у с т

Тез бўл, тез!
Атрофда йўқ ҳозир инсон зоти ҳеч.
Чиқиб жўнамасак агарда бу кез,
Кейин бўлар кеч.

М а р г а р и т а

Кўп бўлганинг йўқ-ку мендан йироқда,
Кўнглинг совудими ёки фироқда?
Упишни эсингдан чиқардинг наҳот?
Айт, нега бунчалар муздексан, ҳайҳот.
Не учун сен билан таним титроқда?
Куни кеча ахир қандоқ қучардинг,
Қучиб осмонларга олиб учардинг!
Кўзларингда эди жаннат яширин,
Бўсанг тотли эди, сўзларинг ширин.
Нега энди бунча совуқ нигоҳинг,
Уп мени, ёлборар сенга нигоринг.
Уп, нега қулоғинг эшитмас сўзим,
Кел, ўпай ўзим.

(Қучади)

Бу не ҳол? Шулмиди умидим сендан?
Аввалги ҳарорат, ёнишлар қани?

Сен меники эдинг, йўқотдим сани?
Оҳ, ким ўғирлади, ким, сени мендан?

(Ундан юз ўгиради)

Фауст

Жонгинам, юр энди, кетайлик тезроқ,
Юрагимда ёнган муҳаббат ҳаққи.
Мени олиб келган садоқат ҳаққи,
Кетайлик, кетмасак бўлмас ҳозироқ.

Маргарита

(Унга ўгирилиб.)

Наҳотки бу сенсан? Ишонмас кўзим.

Фауст

Менман.

Маргарита

Қутқаргани келдингми ўзинг?
Келдингми қилгани кишандан озод?
Олурмисан яна бағрингга, жоним!
Мендан қўрқмайсанми? Мен аслида ким —
Билмасанг наҳот?

Фауст

Тонг отмоқда, тез бўл, ўтказма дамни.

М а р г а р и т а

Мен ўлдириб қўйдим онамни,
Сувга отдим туққан боламни.
У фарзандинг эди сенинг ҳам,
У келтирди толе эмас, ғам.
Сен келдингми? Туш эмасми бу?
Таниёлмай турибман сани,
Кўзим олди доим қоронғу.
Бер-чи менга қўлингни, қани.
Не кўргилик? Қўлларингда қон.
Артиб ол дарҳол.
Кўз тушмасин унга ҳеч қачон!
Қиличингни филофингга сол,
Тез яширақол.

Ф а у с т

Утган ишга энди салавот,
Тез қочмасак топмасмиз нажот.

М а р г а р и т а

Сен ҳаммамиз учун ҳам
Яшашинг керак.
Қабрларга, жонгинам,
Эк гулу чечак.
Учта чуқур кавлагин
Мозорда бу кун:
Онам ва акам учун,
Ҳамда мен учун.
Қабримни наридан ўй
Улардан озроқ.
Қизимни бағримга қўй,

Бўлмасин йироқ.
Уни қучиб жимгина
Уйқуга кетай,
Энди сени бу сийна
Қучолмас, нетай.
Гарчи ҳамон ўшасан,
Севгим, бироқ сен —
Бегонага ўхшайсан,
Мендан йироқсен.

Фауст

Мен билан юр, агар севгинг бўлса чин.

Маргарита

Оводликками?

Фауст

Ҳа, чиқ бу зиндондин.

Маргарита

Мени кутар бўлса у ерда ўлим,
Олиб борса мени мозорга йўлим —
Майли чиқай унга мен пешвоз, аммо
Ўтмам ундан нари бир қадам ҳатто.
Кетяпсанми, Генрих, жонгинам?
О; қани энди
Биргалашиб сен билан мен ҳам
Кетолсам эди.

Фауст

Эшик очиқ! Фақат сен истасанг бас!

Маргарита

Менга ҳеч озодлик имкони бўлмас.
Гарчи чиқолсам-да, бу ердан қочиб,
Қайда юролардим юзимни очиб?
Элдан юзим шувут, виждоним нопок,
Яшамоқ не керак доим аламнок?
Не керак одамлар кўзидан пинҳон,
Узгалар юртида бўлмоқ саргардон?
Унда айғоқчилар кутишар мени,
Бир куни барибир тутишар мени.

Фауст

Унда қолажакман ёнингда мен ҳам.

Маргарита

Йўқ, йўқ, жонгинам,
Бу ердан тез бор,
Қизингни қутқор!
Бора қол, тез бўл,
Чакалак ёққа.
Сени элтар йўл
Тўғри булоққа.
Кўприкдан ўтиб,
Бурил ўнг қўлга.
Тезгина етиб —
Оласан қўлга.
Болаиғ тирик, топ,

Йиғлар чақалоқ.
Қутқар уни, чоп,
Чопақол тезроқ.

Ф а у с т

Эсингни йиғ! Фурсат ганимат!
Озодликнинг йўли олисмас,
Қўйсанг етар бир қадам фақат.

М а р г а р и т а

Тепаликдан ўтиб олсак бас,
Тош устида ўлтирар онам.
Титрамоқда муз бўлиб танам.
Йўл бўйида ёлғиз бу нафас
Тош устида ўлтирар онам.
У бошини тебратар аста,
Бемажол хаста.
Кўз очмоққа йўқдир мадори —
Уни қаттиқ ухлатмиш дори
Бизнинг ширин айшимиз учун.
Қандай шавқли эди ўша тун,
Қандай лаззат топганди жонлар!
Оҳ, қанисиз ўша хуш онлар.

Ф а у с т

Яхши гапга кўнмас бўлсанг нетарман,
Сени зўрлик билан олиб кетарман.

М а р г а р и т а

Йўқ, йўқ, куч ишлатма. кўнмасман асло.

Қўлларимни қаттиқ тутма бунча ҳам.
Шундоқ ҳам гапингга кўндим доимо.

Фауст

Тонг отар, оппоқ тонг, қара, жонгинам.

Маргарита

Тонг отар, янги кун. Сўнгги кун менга.
Керак эди бу кун тўйим бўлмоғи.
Мен билан бўлганинг айтма ҳеч кимга,
Сира лозим эмас элнинг билмоғи.
Бошимга бу кулфат тушди ноғиҳон,
Бевақт гулларимни қилдилар хазон.
Насиб бўлмас энди бирга рақс этмоқ,
Кўришмоғимиз бор олдинда бироқ.
Халойиқ юради қатлгоҳ томон,
Қаттакон майдонга сиғмас оломон.
Мен учун чалинар сўнгги қўнғироқ,
Жаллод бошим узра синдиоар таёқ.
Чўкаман, тегеди бошим кундага,
Лаҳшат ичра бокар йиғилган одам
Мендек маҳкум бўлган осий бандага.
Кўзларида қўрқув, гўё хаёлда
Уларнинг бошига тушмоқда болта.

Фауст

Улсам бўлмасмиди бу кунни кўрмай.

Мефистофель

(Эшикда пайдо бўлиб)

Тез кетдик, ўласиз йўқса икковлон.
Бекорга оҳу воҳ қилиб ўлтирмай,
Чиқиш керак. Ана кунчиқар томон
Қизармоқда. Тингланг отлар кишноғин,
Улар сезаётир тонготар чоғин.

Маргарита

Ногоҳ ер остидан пайдо бўлган ким?
Бу ўша, танидим, нақадар даҳшат.
Ҳа, у келган албат олгани жоним,
Бу муқаддас жойда турмасин, жўнат.

Фауст

Яшамоғинг керак, кетайлик, жоним!

Маргарита

Сенинг ҳукмингдаман, тангрим ҳоқоним.

Мефистофель

(Фаустга)

Юр, кетдик! Бўлмаса ташлаб кетаман!

Маргарита

Қутқар тангрим, сенга нола этаман,

Малаклар, теграмда қилингиз парвоз,
Менга қалқон бўлинг ва айланг халос.
Сендан қўрқаяпман, Генрих.

М е ф и с т о ф е л ь

У мангу.

Қийноқларга маҳкум.

О с м о н д а н н и д о

Халос бўлди у.

М е ф и с т о ф е л ь

Тез бўл, кетдик!

(*Фауст билан йўқолади*)

М а р г а р и т а

(*Қоронғилик ичидан*)

Генрих! Генрих!

БИРИНЧИ ҚИСМ ТАМОМ.

ИЗОҲЛАР

Гёте «Фауст» устида бутун ижодий ҳаёти давомида, 1772 йилдан то 1831 йилгача ишлаган.

БАҒИШЛОВ

Ешлигу илк бора севишган кунлар — шоир ёшлиқдан кўнгила қўйган Фридерика Брион ва Анли Шенеманлар кўзда тутилади.

Сўнги қўшиқларим эшитолмади китобим илк бобин тинглаган дўстлар — шоирнинг синглиси Корнелия Шлоссер, ёшлиқ дўсти Мерк, шоир Ленц кўзда тутилади. Улар асарнинг дастлабки бобларини эшитган, китоб битганда оламдан ўтган эдилар.

ТЕАТР МУҚАДДИМАСИ

Кимдир шайдо қалбнинг тугён чоғини тўфон шиддатига айлади қиёс в. ҳ. к. — Бу ерда Гёте поэзиянинг уч турига — драма, эпос ва лирикага шарҳ берган.

АРШИ АЪЛОДАГИ ДЕБОЧА

Муסיқий самовот қабатларида — қадимги юнон файласуфи Пифагор назарияси бўйича осмон қабатларида ҳаракат қилувчи сайёраларнинг ҳар бирини борлиққа турли оҳанг таралар экан.

Бамисоли менинг суюкли холам илондек судралиб кечиргай ҳаёт — гап жаннатда Момо Ҳавони йўлдан оздирган Илон ҳақида боради.

ТУН

Нострадам — XVI асрда яшаган машҳур ҳаким ва мунажжим. Асл исми — Мишель де Нотр Дам.

Макрокосм белгиси — олти қиррали юлдуз — борлиқ олам — коннот ва самовот белгиси.

ФАУСТНИНГ ИШХОНАСИ

«*Сулаймон мифтоҳи*» — XVIII асрда кенг тарқалган диний китоб. Саламандра, Ундино, Сильфида ва Кобольд — ўт, сув, ҳаво ва ер унсурлари.

Encheiresis naturae — табиатнинг феълн — одати.

Eritis sicut Deus, scistes bonum et malum — Тангридек ё яхшилик ва ё ёмонликни билажаксиз.

ЛЕЙПЦИГДАГИ АУЭРБАХ ЕРТУЛАСИ

Бир оёғи оқсоқ кўринар... — ривоятларда айтилишича иблис осмондан дўзахга ташланган вақтда бир оёғи синган эмиш.

Мингта кўприк солиш менга осонроқ — кўп халқларда «шайтон кўприк қуради», деган ривоят юради.

(Алвасти кўприк, шайтон кўприк деган номлар шундан келиб чиққан бўлса керак.)

Sancta simplicitas — табаррук соддалик.

Чех сиёсий диний арбоби Ян Гусни кофирликда айблаб ўтда ёқаётганларида бир солдадил кампир ҳам савоб учун гулханга бир кучоқ ўтин ташлаган экан. Шунда Ян Гус юқоридаги сўзни айтган.

ГРЕТХЕННИНГ УНИ ҚАРШИ СИДАГИ КУЧА

Нима овляяпсан, каламуштутар? — ривоятга кўра Гамельн шаҳрида бу каламуштутар бургомистрдан хизмат ҳақини ололмаганидан кейин шаҳардан каламушлар билан бирга ҳамма болаларни ҳам олиб чиқиб кетган эмиш.

ВАЛЬПУРГИЯ КЕЧАСИ

«Вальпургия кечаси» — ривоятга кўра биринчи майга ўтар тун Брокен тоғида жинлар базми бўлар экан.

Ширке ва Эланд — Брокен яқинидаги икки қишлоқнинг номи.

Шоҳ Маммон — Мильтоннинг «Йўқолган жаянат» дostonидаги иблис Маммон.

Уриан — немис диалектларининг бирида шайтоннинг номи.

Баубо — маъбуда Деметранинг энагаси.

Ильзенштейн — Гарц тизмасидаги қояларидан бирининг номи. Генрих II нинг севиқлиси малика Ильза исмига қўйилган.

Лилит — коббалистик афсонага кўра Одам Атонинг Момо Ҳаводан илгариги хотини Лилит бўлган эмиш. Лилит Одам Атодан кўрган болаларининг ҳаммасини ўлдирган ва шу сабабдан ҳайдалган эмиш.

Проктофантасмист — Гётенинг рақиби Христиан Фридрих Николай кўзда тутилади.

Тигель — машҳур немис тилшуноси Гумбольдтнинг ери. Ривоятга кўра бу ерда жинлар бўлар эмиш.

Пратер — Венадаги томошабоғ.

ВАЛЬПУРГИЯ ТУНИДАГИ ТУШ

Оберон ва Титания — Эльфлар шоҳи ва маликаси.

Мидинг — Веймар театрининг талантли ашё устаси.

Синчков сайёҳ — Николайнинг «Германия бўйлаб саёҳат» номи кўптомли асарига ишора.

Шамолкўрсаткич — француз революциясига ҳам, унга қарши бўлган веймар классицистларига ҳам тарафдор бўлган журналист ва музикант Рейхард кўзда тутилади.

Геннингс, Музатет, Уз даврининг буюк алломаси — Геннингс Август фон — Гёте ва Шиллерни христиан руҳига қарши деб айблаган публицист.

Турна — ёзувчи Лафатер кўзда тутилади. — Бу ном унинг қадам ташлашига ишора.

Ринд — Гёте бу образда ўзини кўзда тутди.

Дайди шурла — революция вақтида юртини ташлаб қочган француз эмигрантлари кўзда тутилади.

МУНДАРИЖА

Ҳамид Ғулом. Шеърӣй тафаккур, фикрий шеърӣят 5

ФАУСТ

Бағишлов	9
Театр муқаддимаси	11
Арши аълодаги дебоча	21
Биринчи қисм	29
Изоҳлар	265

На узбекском языке

ГЕТЕ

Фауст
(трагедия)

Часть первая

Перевод с издания ГИХЛ, М — 1955

Редактор *Омон Матжон*
Рассом *Ж. Умарбеков*
Техн. редактор *М. Мирқосимов*
Расмаар редактори *Г. Фролов*
Корректор *Ш. Собирова*

Босмахонага берилди 15/VI—1972 й. Босишга рухсат этилди 18/IX—1972 й. Формати 70×108¹/₃₂. Босма л. 8,375. Шартли босма л. 11,72. Нашр л: 9,75+0,17 (4 вклейка): Тиражи 10 000. Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. Шартнома № 269—68.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича Давлат комитетининг Тошкент полиграфкомбинатида маш/мел. қорозиға босилди. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. 1972 йил. Заказ № 1773. Баҳоси 63 т.

Г 42

Гете Иоган Вольфганг.
Фауст. Трагедия. Эркин Воҳидов тарж. Қ. I. Т.,
Адабиёт ва санъат нашриёти, 1972.
Қ. I. 268 б.
Гете И. В. Фауст. Трагедия. Ч. I.

№ 142—72

Навоий номи УзССР Давлат
кутубхонаси.